

# RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Första kammaren.

Nr 30.

Onsdagen den 8 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtande nr 106, bevillningsutskottets betänkanden nr 36—39, jordbruksutskottets utlåtanden nr 68—72 samt första särskilda utskottets utlåtanden nr 17 och 18.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 50, angående vissa ändringar i reglementet för riksgäldskontoret, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr statsrådet *Undén* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 381, angående tillfällig lönereglering för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.; och

nr 384, angående tillfällig lönereglering för tjänstemän vid statens vattenfallsverk m. m.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets memorial nr 54, med förslag angående arvodestillägg till den vid innevarande riksdag tillfälligt anställda personal, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om åtgärder till främjande av reguljär flygtrafik, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion om åstadkommande av

*Första kammarens protokoll 1918. Nr 30.*

*Om offentlig-  
het vid vissa  
experiment på  
levande djur.*

Om offentlig-  
het vid vissa  
experiment på  
levande djur.  
(Forts.)

offentlighet vid vetenskapliga experiment på levande djur å vissa läro- eller forskningsanstalter.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 55, hade herr Wavrinsky hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes förordna om full offentlighet genom noggrann protokollföring vid vetenskapliga experiment på levande djur på av staten uppehållen eller understödd läro- eller forskningsanstalt.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande av angivna skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr W a v r i n s k y: Herr greve och talman! Det nu föredragna ärendet är redan avgjort genom andra kammarens beslut. Det kan därför vara ändamålslost att vidare orda om saken denna gång, i all synnerhet som utskottet är enhälligt i sitt avstyrkande. Då jag emellertid gör det, sker det därför att jag känner det såsom en bjudande plikt att giva frågan en allsidigare belysning, än som skett genom andra kammarens behandling av densamma och genom det nu föredragna tillfälliga utskottsutlåtandet.

För att få ett rätt grepp på frågan måste man fasthålla, att här stå två rättsuppfattningar i stark strid mot varandra: å ena sidan de medicinska vetenskapsmännens rätt att ostört och oinskränkt få för sin undervisning och sina forskningar utföra experiment på levande djur på det att erfarenheter må vinnas, som sätta dem i stånd att till ovärderlig nytta för mänskligheten lindra plågor och förebygga lidanden bland människorna; och å andra sidan djurens rätt, bevakad och förfäktad av deras frivilliga målsmän, djurskyddarna, vilka bestrida människans rätt att för sin nytta hänsynslöst, om det för ändamålets vinnande synes nödvändigt, pina och offra djuren.

Till belysande av betraktelsesättet över vetenskapsmännens rätt vill jag anföra att, då riksdagen år 1881 skrev till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i vivisektionsfrågan, Karolinska institutets lärarkollegium svarade på följande sätt: »att människan i själva verket tillerkänner sig ett oinskränkt herravälde över djuren» och »att ingenstädes någon djurens rätt gentemot människan sättes i fråga, ty så snart något slags människans intresse förmenas fordra det, anses även den svåraste misshandel och dödande av djur berättigade».

I allmänhet torde numera en högre uppfattning göra sig gällande, om också ej bland vivisektörerna. Ändamålet får ej helga medlen.

Det är i motsats till förenämnda grundsats våra hjälplösa, stumma tjänares, många människors rörande trofasta vänners värn, vi djurskyddare påkalla, då vi proklamera »djurens rätt».

Djurskyddarna äro sedan bortåt femtio år tillbaka organiserade. Verksamheten till djurens kydd upptogs på 1870-talet av en mycket bemärkt man på sin tid, lektorn vid Strängnäs allmänna läro-

verk expeditionsssekreteraren Adolf Leonard Nordvall, som förde en väldig kamp mot vivisektörerna, särskilt professorerna Holmgren och von Düben. 1879 stiftade han Nordiska Samfundet för bekämpande av det vetenskapliga djurplågeriet. Detta samfund räknar ett tiotusental anhängare och medlemmar över hela landet från alla samhällsklasser. Det är detta samfund, som särskilt till åtskillnad från andra djurskyddsföreningar upptagit kampen mot vivisektionen. Nu kan man säga, och jag tänker, att de åhörare, som följa med denna fråga, säga sig: här stå fackmän, som äro sakkunniga, mot lekmän, som endast anföra känsloskäl, och de förra äro naturligtvis auktoriteter. Jag bestrider emellertid, att fackmännen äro de enda omdömesgilla i denna sak. Det är en fråga, som visst icke helt och hållet undandrager sig lek-männens bedömande. Först och främst hava vi den moraliska sidan, och i den delen synas lekmännen vara lika omdömesgilla som fackmännen. Unga medicine studerande förledas lätt att, i bästa fall av vetenskapligt intresse, på egen hand företaga pinsamma experiment, vilkas resultat de ej äga förutsättningar att bedöma. Jag känner flera sådana fall. Andra medicinare, med större förutsättningar att lyckas, förledas av åtrå efter rykte och anseende att ivrigt anställa forskning på detta område, och slutligen finnas de, som, uteslutande av den mest befogade bevekelsegrunden att kunna tjäna sina medmänniskor, drivas framåt på denna forskningsväg. Men hos dem alla göra sig naturligtvis sedlighetens krav gällande först i andra eller tredje rummet, varemot detta är för djurskyddarna det dominerande och det, i vilket de måste vara minst lika omdömesgilla som vetenskapsmännen; de äro också alldeles oberoende av något eget intresse av saken. Lekmännen kunna även på goda skäl ifrågasätta dessa experiments nytta och tillförlitlighet, särskilt då de utföras på uppskrämda, sargade och pinade djur, vilka icke bedövats. Det är ju känt, att åtskilliga experiment icke kunna utföras på djur, som blivit bedövade, nervfysiologiska undersökningar, undersökningar om hjärnans fuktioner o. s. v., och särskilt är det *ett* bedövningsmedel, mot vilket djurskyddarnas känslor resa sig starkast, och det är det s. k. curare. Om detta säger professor Holmgren: Det giftet är det grymmaste av alla. Det förvandlar den som därmed behandlas »i ett ögonblick till ett levande lik, som hör och ser och känner allt, men icke kan röra en muskel, således ej kan för någon varelse giva den minsta vink om sitt hopplösa läge. Endast hjärtat klappar ännu och talar sitt stumma språk.» Men jag undrar, om vivisektörens hjärta kan klappa, när han använder detta bedövningsmedel. Att sådant är grymt kan väl lekmannen likaväl som vetenskapsmannen bedöma.

Vidare veta lekmännen, att iakttagelser på djur ej utan vidare låta tillämpa sig med samma resultat på människor. Det måste också experimenteras på människor. Men även om flera för människans sjuk- och hälsovård betydelsefulla rön gjorts och ytterligare komma att göras på denna väg, vilket jag visst icke vill bestrida, så står dock den frågan öppen i sedlighetens, humanitetens och rättfärdighetens namn: om dessa rön ej kunnat göras utan ett grymt marterande av djuren. Men därtill kommer ett betydelsefullt faktum,

*Om offentlig-  
het vid vissa  
experiment på  
levande djur.*  
(Forts.)

Om offentlig- att här stå icke endast lekmän mot fackmän utan fackmän mot fack-  
 het vid vissa män.  
 experiment på  
 levande djur.  
 (Forts.)

På 1880-talet (1881, 1884 och 1888) och slutligen 1890 väcktes i andra kammaren motioner om en lag till inskränkande av vivisektionen. Stridsskrifter växlades mellan expeditionssekreteraren Nordvall samt professorerna von Düben och Holmgren, och ärendet bragtes inför riksdagen, där rätt upprörda debatter kommo till stånd. Motionärer voro herr Arfwedson, generalen greve Björnstierna samt herrar Anjou och Nydal. Försvaret fördes av generaldirektör Almén, professorerna Key och Wallis m. fl. 1881 beslöt andra kamaren på förslag av herr Hedin en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, »att Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, huruvida s. k. vivisektionen bör förbjudas eller utövningen därav genom lagbestämmelser begränsas och underkastas offentlig kontroll»; och första kammaren fattade lika beslut. Det är egendomligt att finna, när man läser riksdagens protokoll, att det var just herr von Dübens broschyr, som i hög grad föranledde detta beslut, till följd av den ovilja denna broschyr väckte i kamrarna. Riksdagen skrev således till Kungl. Maj:t. De medicinska myndigheterna hördes och ställde sig naturligtvis på avslagsyrkande, och Kungl. Maj:t fann »för närvarande» ingen åtgärd nödig. 1884 och 1888 böjde sig riksdagen efter långa, ofta hetsiga debatter för de medicinska myndigheternas »noli me tangere», deras »hands off». Men 1890 fick frågan så till vida en annan utgång att då, i andra kammaren, på förslag av herr Waldenström, beslöts en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huru vivisektionen i vårt land bedrives samt vidtaga de åtgärder som av en sådan utredning kunde föranledas». I denna debatt ställde sig professor Wallis på andra kammarens sida. Men första kammaren avlog motionen. Under dessa debatter, särskilt i andra kammaren, gävos en mängd vittnesbörd om att flera av de mest framstående vetenskapsmän och praktiserande läkare uttalat sig *mot* vivisektionen. Jag skall endast återgiva några få av dessa vittnesbörd. Det är icke min mening att spela på känslosträngarna till förmån för motionen, utan jag skall vara fullt saklig.

Det återopades en mycket berömd engelsk läkare, överkirurg vid ett stort sjukhus i Birmingham, Lawson Tait, som hörts inför den kommission som 1875 tillsatts i London för att pröva vivisektionens berättigande och vilken genom sina undersökningar kommit till det resultat, att en begränsning av rätten till experiment på levande djur borde göras. Lawson Tait uttalar sig på följande sätt: »Jag förkastar obetingat användningen av experiment på levande djur såsom undervisningsmedel; de äro fullkomligt onyttiga och böra utan förbehåll genom lag förbjudas.» Och han tillägger: »Självt har jag genomgått en i alla avseenden fullständig lärokurs vid universitetet i Edinburgh utan att hava varit vittne till ett enda experiment på levande djur. Ända till de fyra sista åren har det varit min plikt såsom lärare att noga följa fysiologiens framsteg, och ända till sista tiden har jag icke funnit en skymt av nödvändighet att begagna vivisektioner vid undervisningen.»

En annan mycket framstående vetenskapsman, professor Hyrtl, säger om samma sak i sin lärobok i anatomi: »Med hänsyn till utbildandet av praktiska lärare, vilket ju är huvudsaken för det medicinska studiet, skulle det vara gagneligt, om den vetenskapliga fysiologien mera sysselsatte sig med människor än med groddor, kabiner och hundar, samt mera riktade uppmärksamheten på det som är nödvändigt för läkaren. . . . Vad som är att se på levande uppskurna djur kunna vivisektorernas lärjungar likaväl se på nyss dödade djur. Det borde genom lag förbjudas att offentligen i undervisningsanstalterna underhålla en skara nyfikna med avskryvheter, vilkas resultat så ofta slutas med motsägelser; läkarens heliga, humana kall ålägger honom såsom en plikt att med eftertryck yrka på ett sådant förbud.»

Den engelska professorn, William Fergusson, en av världens förnämsta kirurger, vittnade inför den engelska undersökningskommissionen *avgjort emot* vivisektionen som vetenskaplig forskningsmetod och uttalade följande betecknande ord: »Jag företager aldrig mera vivisektoriska experiment. Jag har gjort det förr, men beklagar det. Jag gjorde det, emedan andra gjorde så, och emedan jag icke hade någon klar blick på saken.» Denne William Fergusson var sitt ståndts titulär-överhuvud, dess mest framstående operatör, en av dess största anatomer; han hade den vidsträcktaste praktik, var en högst talangfull lärare och författare av den engelska kirurgiska litteraturens förnämsta verk.

Och till sist Charles Bell, den medicinske forskaren som i sitt arbete: »Människokroppens nervsystem» uttalat sig på följande sätt: »Experimenten hava aldrig lett till upptäckter, och en blick på fysiologiens senaste arbeten visar oss, att vivisektionen har lett till flera villfarelser än hon bekräftat sanningar, funna på andra vägar. En främmande kritiker ser i mina upptäckter ett nytt bevis för värdet av djurexperiment, men de äro tvärtom resultat av anatomiska iakttagelser. Även jag har visserligen experimenterat, men långt ifrån att göra detta för att upplysa mig själv var det blott för att övertyga dem, vilka envisades att förneka vältaligheten av mina anatomiska argument. Detta må tjäna mig såsom ursäkt.»

Då jag här åberopat främmande vetenskapsmäns intyg, vill jag nu endast tillägga något rörande vårt eget land. Under debatten i andra kammaren år 1900 gjorde herr Waldenström från Nordiskt medicinskt arkiv och från Uppsala läkarförenings förhandlingar några axplockningar ur redogörelserna för vidtagna experiment. Vilka voro resultaten? Jag skall be att i korthet få nämna några av dem. De lyda det ena efter det andra: »Resultatet av det hela ytterst torftigt, men man fröjdar sig åt det synnerligen fängslande skådespelet, då ett fullt tetaniskt anfall utbryter och då krampen är på sin höjdpunkt.» (Det var endast en stackars padda det gällde.) Eller: »Resultaten hava ej utfallit efter förväntan. — Resultatet var grumligt.» — »Det har varit många motsägelser och olika tydningar.» — »Det är alldeles påtagligt, att man därav icke skulle

*Om offentlighet vid vissa experiment på levande djur.*  
(Forts.)

Om offentlig-  
het vid vissa  
experiment på  
levande djur.

(Forts.)

kunna draga någon bestämd slutsats» o. s. v. Så mycken pina för djuren — så liten frukt därav!

Vad hava nu vetenskapsmännen att mot dessa argument från lek-männens sida anföra? Jo, professor Key, som förde vetenskapsmännens talan, förklarade, att dessa omdömen av åberopade erkända auktoriteter voro ovederhäftiga, och han försökte bevisa det. Hans anfö-rande, som återfinnes i andra kammarens protokoll nr 42 för 1884, sid. 13, lyder sålunda: »Den, som numera oftast citerats av dem, som anfälla vivisektionen, är Lawson Tait, och han framställes alltid så-som en högst utmärkt kompetent och trovärdig vetenskapsman. Huru förhåller det sig då med hans auktoritet? För det första är han icke fysiolog, och för det andra är han så otillförlitlig, att när han uppträdde på världskongressen i London, där mera än 3.000 läkare voro församlade, och berättade en hel del märkvärdiga operationer, som han skulle gjort, så var det ingen, som därvid fäste något avse-ene, utan man gick med tystnad förbi hans yttrande; och det gick till och med så långt, att den ende, som bevärdigade hans anförande med något omnämnande, och denne ende var Marten Sems, förkla-rade, att vad Lawson Tait meddelat var av den beskaffenhet, att det icke kunde bliva föremål för någon kritik eller diskussion.» Han blev icke motsagd vid detta tillfälle, emedan de lekmän, som förde djurskyddarnas talan, icke voro tillräckligt inne i ämnet för att bemöta honom. Men svaret på denna förklaring från professor Key kom mycket snart. Protokollen från kongressen i London, *Transactions of the Medical Congress of 1881*, hade anskaffats, där följande redogörelse för förloppet av händelsen återfinnes i vol. 2 p. 237. Doktor Marion Sims — ej Marten Sems — från Newyork uttalade nedanstående omdöme om tvenne skrifter, av vilka den ena var Lawson Tait's *Recent Advances in Abdominal Surgery*. »De göra». säger han, »epok i kirurgiens utveckling och skola lägga grunden till ännu större resultat i framtiden. Lawson Tait's avhandling kan knappast bliva föremål för någon kritik eller diskussion. Vi hava endast att mottaga vad hans erfarenhet lär oss, så som han fram-ställt det för oss». Detta giver åt uttalandet en fullkomligt annan, aldeles motsatt innebörd till den professor Key tillmätte detsamma. Ett liknande yttrande av dr Marion Sims förekommer i *British Me-dical Journal* (17 december 1881). Där säger han: »Lawson Tait har gått i spetsen för oss alla med hänseende till upptäckter på un-derlivskirurgiens stora område. Nu är han en ledare i denna gren av kirurgien och har varit lycklig nog att upptäcka nya och mycket fruktbara arbetsfält, som vi alla kunna odla med framgång.»

I fall något ytterligare bevis för det stora anseende, som Lawson Tait åtniuter, skulle vara behöfligt, vill jag ytterligare anföra föl-jande ord, varmed *Medical Times* beledsagar en anmälan av herr Tait's skrift »*The Pathology and Treatment of Diseases of the Ova-ries*», 4:de uppl.: »Författarens mod och duglighet har förskaffat honom ett utomordentligt stort försöksområde och har belönats med en framgång, som icke äger sin like.» Längre fram yttras: att man icke känner något annat verk, som ger en så fullständig, klar och prak-

tisk undervisning om de ifrågavarande sjukdomarna. »Enligt vår åsikt», heter det, »har sällan över något ämne skrivits en bok, som uppbyter så mycken ny mark och visar väg till så lysande segrar över sjukdomar, som nämnda bok. Herr Tait synes hava erövrat ett nytt territorium: dock har han ej ännu hunnit bearbeta det så, att andra resande kunna med säkerhet följa honom.»

*Om offentlighet vid vissa experiment på levande djur.*

(Forts.)

Det synes härigenom, tänker jag, vara fullständigt ådagalagt, att Lawson Tait verkligen är en »auktoritet», på vilken jag kan stöda mig.

Rörande Hyrtl erkänner professor Key, att han var en utmärkt vetenskapsman, men att hans yttrande rörande vivisektionen var »uttryck för en uppretad sinnesstämning». Det var det enda han kunde invända. Varav skulle denna uppretade sinnesstämning hava uppkommit. Jo, förklarar professor Key, den berodde på att han kommit att bo i närheten av en mycket framstående tysk fysiologs stall för försöksdjur, och att han pinades så av deras jämmer, att han i ett utbrott av harm fällt uttrycket. Därför påstod professor Key, att uttalandet var otillförlitligt och ovederhäftigt.

Jag vill icke fortgå längre på denna väg. Det synes redan härav, att de auktoriteter jag åberopat verkligen hålla måttet även inför professor Keys kritik. Jag har anfört dessa yttranden av fackmän, bland många andra, som skulle kunna anföras, för att visa, att här stå »auktoriteter» mot »auktoriteter» och således icke uteslutande lekmän mot fackmän.

Motionärerna på 1880-talet hemställde om lagförslag till inskränkning eller helst förbud mot experiment på levande djur för vetenskapliga ändamål. Jag har icke yrkat på någon sådan särlagstiftning beträffande vivisektion, utan åsyftar endast full likställighet inför lagen.

18 Kap. 16 § strafflagen stadgar ansvar och straff för uppenbar grymhet mot djur. Utskottet gör med hänvisning härtill närmast mig och även kammaren, på sid. 9 i betänkandet några erinringar. Utskottet bemärker sålunda »att föreläsningar och demonstrationer, vid vilka vivisektion förekommer, ofta äro offentliga». Denna erinran är överflödig; förhållandet är allmänt känt, men har ingenting att göra med min motion, ty i motionen riktar jag mig mot bristen på offentlighet, och motionen kan således icke hänföras till sådana demonstrationer, som redan äro offentliga i ännu högre grad än jag vågat göra anspråk på. Utskottet säger vidare, att »eljest vivisektion i regel försiggår under sådana förhållanden, att straffbara fall och uppenbar grymhet svårigen skulle kunna undgå att bli kända». Jag måste säga, att jag har svårt att förstå, huru de skulle bli kända, ty icke vilja väl eleverna, kollegerna eller tjänstemännen vid dessa institutioner uppträda såsom åklagare, även om ett grymt förfarande skulle äga rum. Utskottet själfvt giver mig rätt då det endast talar om regeln, men huru går det med undantagen? Huru de eventuellt mest hemlighetsfulla grymheterna skola bli uppenbara, hur man skall komma åt dem, upplyser icke utskottet, ty de äro icke uppenbara, och det är endast för »uppenbar grymhet», som förövarna ställas till ansvar

*Om offentlighet vid vissa experiment på levande djur.*

(Forts.)

och straffas. Vad hjälper det då vad utskottet säger om att lagen är lika för alla, då den icke kan träffa alla? Nej, experimenten inom slutna dörrar har veterligen ingen obehörig tillträde till. Min motion avser, såsom jag nämnt, att sätta allmänheten och särskilt djurskyddarna i stånd att bedöma, i vilken utsträckning och under vilka förhållanden dessa experiment ske — att giva dessa en viss om och ringa grad av offentlighet. Denna offentlighet vill jag vinna på det för vetenskapsmännen minst störande sättet, genom stadgande av protokollsföring över förfarandet vid varje experiment. Vad säger nu utskottet med stöd av sakkunniges utlåtande härom? Utskottet säger, att en sådan protokollsföring är onödig och tillägger i ingressen till sin kläm, att enligt utskottets mening äro de föreslagna åtgärderna dels obehövlige, dels skulle de i tillämpningen bli ineffektiva. Jag hade först tvekan om vad utskottet menade härmed, tills jag bemärkt den sista satsen i det föregående stycket, där utskottet talar om effektiviteten av en sådan föreskrift och säger, att det väl mera sällan inträffar, att en djurplågarare för protokoll just så, att det inför en domstol kan leda till hans fällande. Utskottet menar sålunda, att åtgärden vore onödig och icke skulle leda till resultat, ty vetenskapsmännen skulle naturligtvis kringgå varje förordning av det slaget. Men då har väl utskottet förbisett, att Kungl. Maj:t vid utfärdande av en sådan förordning säkerligen komme att lämna föreskrifter med särskilt avfattade formulär, enligt vilka protokollen i de olika institutioner, som utöva vivisektion, skulle föras.

Utskottet säger vidare, att en sådan åtgärd skulle medföra avsevärda olägenheter och ett tidsödande arbete för vetenskapsmännen. Det är då intressant att gå tillbaka till några aktstycken, som jag här har i min hand. Nordiska Samfundet skrev till Kungl. Maj:t för några år sedan med begäran om kontroll å vetenskapliga djurexperiment, och i slutet av 1915 och under 1916 inkommo utlåtande från olika institutioner, som bedriva vivisektion. Jag ber att därur i största korthet få anföra några utdrag. Så skriver professor Bergman, föreståndare för statens veterinär-bakteriologiska anstalt, att »en sådan protokollföring tillhör vanlig god ordning»; vidare yttrar sig lärarekollegiet vid veterinärhögskolan i Stockholm: »Vad veterinärhögskolan beträffar, så föras därstädes anteckningar över varje å levande djur anställt försök, och så torde väl även vara fallet vid varje institution, där djurförsök i nämnvärd utsträckning utföras, då dylika anteckningar äro nödvändiga såväl för bedömande av resultatet som för utövande av den erforderliga kontrollen över inom institutionen utförda arbeten.» Professor Alfred Pettersson yttrar såsom föreståndare för statsmedicinska anstaltens bakteriologiska avdelning: »Det torde icke annat än undantagsvis förekomma, att för vetenskapliga eller praktiskt ändamål anställda djurförsök icke protokollföras. Sådana försök utföras för vinnande av vissa bestämda upplysningar. Då väl ingen mer än för tillfället kan hålla i minnet försöksanordningarna för mer än ett eller några få experiment, så ligger det i öppen dag, att underlåtenhet att föra protokoll över försöken skulle medföra icke blott ändamålslost offrande eller plågande av djur utan även onyttigt



bortslösande av material och tid», och han tillägger, att »från de vetenskapliga anstaltarnas och vetenskapsidkarnas sida borde emellertid inga hinder möta för en sådan (protokollsföring nämligen), om den på grund av andra omständigheter skulle befinnas önskvärd». Till sist uttalar sig Svenska Läkarsällskapet på följande sätt: »För så vitt icke djurförsök utföras blott i undervisningssyfte, föras givetvis över desamma protokoll både beträffande metoder och gjorda rön.»

Såsom synes, föres redan nu i de flesta fall, ja, såsom det heter, nästan »undantagslöst», protokoll. Det är i regel endast vid s. k. demonstrationer vid undervisningen som det icke sker. Det återstår således endast att göra denna protokollsföring allmän och obligatorisk, i den utsträckning det av Kungl. Maj:t i varje gren av verksamheten befinnes skäligt. Mot protokollsföringen såsom sådan resas nog ej så stora hinder som utskottet förmenar, men så mycket större mot att protokollen få karaktären av offentliga handlingar. Det anföres bland annat, att man därigenom skulle förgripa sig på sekretessen. Men det är givet, att i dessa protokoll namn icke behövas utsättas, varigenom sekretessen skulle trädas för när. Det anföres också, att det icke vore rättvist mot vetenskapsmännen att protokollen blevo offentliga, innan försöken utexperimenterats. Men det är ju alltid möjligt att träffa sådana förhållningsregler, att protokollen icke bliva offentliga, förrän experimenten inom rimlig tid blivit avslutade.

Slutligen säger utskottet: »Protokollens karaktär av offentliga handlingar skulle dessutom beröva forskaren hans rätt att i första hand tillgodogöra sig resultaten av sitt arbete.» Till svar härpå vill jag anföra vad Nordiska Samfundet skrivit till andra kammarens tillfälliga utskott om denna sak: »Man jämföre blott härmed rådande förhållanden på andra områden, administrativa, statsrättsliga m. fl., där män av stor personlig kapacitet arbeta för att tjäna statens syften. Hur mycken kunskap och skicklighet, huru många skarpsinniga tankar, snillrika hugskott och intelligenta uppslag smältas icke där ner i samma degel för att därav skapa ett samhällsvärde, utan att var och en av de medskapande pekar på sin speciella insats och begär att få inhösta sin personliga ära.» Den medicinske vetenskapsmannens rätt till att förfoga över resultaten av sina experiment är, synes mig, minst sagt omtvistlig. Hur går det, om denna rätt skall tillgodoses, med omtanken om mänsklighetens nytta och väl? Får icke denna, som är det väsentliga och högsta i vetenskapen, då stå tillbaka för vetenskapsmannens egen nytta?

Det stora flertalet medicinska vetenskapsmän motsätta sig i vårt land varje kontroll över experimenten såsom skadlig för den vetenskapliga utvecklingen. En annan uppfattning uttalade läkarekongressen i Berlin 1881 under den store professor Virchows ledning. Virchow förklarade vid kongressen — under enstämmigt bifall — »att fysiologerna icke hava något emot att varje försök ställes under offentlig kontroll».

I professorsn i fysiologi vid Karolinska institutet J. E. Johanson utlåtande med anledning av samma motion, som den här avhandlade, till andra kammarens tillfälliga utskott heter det, att »till-

*Om offentlighet vid vissa experiment på levande djur.*  
(Forts.)

*Om offentlighet vid vissa experiment på levande djur.*

(Forts.)

träde till laboratorierna har veterligen ej vägrats någon, som hos föreståndaren anmält sig önska taga kännedom om den därstädes bedrivna verksamheten». Att vid dessa experiment vid Karolinska institutet tillträde på ansökan beviljas, var för landets djurskyddsföreningar och särskilt för mig en stor och glädjande överraskning att erfara. Representanter för det nu nämnda Nordiska Samfundet hava, då de sökt upplysningar, hittills blankt avvisats redan av vaktmästaren. En för mig känd person, som torsdagen den 11 april innevarande år begärde tillträde vid samma institut för att övervara ett djurexperiment, fick av vaktmästaren det beskedet, att det vore icke lönt att försöka, ty vid dessa experiment finge ingen som helst utomstående närvara. Det skulle icke löna sig att vända sig till någon annan med denna anhållan, ty det vore absolut förbjudet. Om nu detta är ett misstag av vaktmästaren och det är så, att tillträde till experimenten hädanefter icke kommer att förmenas någon som därom gör ansökan, så torde nog våra varmt intresserade djurskyddare icke underlåta att hos Karolinska institutet göra hemställan i detta syfte. Sker det med framgång, så är i sanning mycket vunnet, och den misstro, som nu råder, i hög grad mildrad. Då har min motion icke varit förgäves, då har den ändå fallit framåt, när den nu faller.

I samma utlåtande till andra kammarens tillfälliga utskott heter det vidare: »Sälunda besiktigades, enligt vad utskottet har sig bekant, Serafimerlasarettets djurstallar sistlidna sommar av en representant för härvarande djurskyddsföreningar.» Jag vill göra en rättelse härutinnan, fastän den icke rör denna kammares utskott. Vid den nämnda inspektionen, som gällde två stackars får, vilka blivit utsläppta men saknade vatten och föda, sattes icke i fråga någon inspektion av djurstallarna. En sådan framställning vågade man icke antaga skulle leda till resultat. Däremot skedde för ungefär ett år sedan försök att för inspektion komma in i sjukhuset S:t Görans djurstallar. Tre personer, däribland en representant för en djurskyddsorganisation i Stockholm, sökte tillträde för att identifiera en katt, som tillhörde en av de besökande och som denna under dyrtiden lämnat från sig, då hon icke kunnat försörja densamma. Hon hoppades att den skulle komma under god vård, då hon till följd av en vilseledande annons bortlämnade den, men det upptäcktes, att katten hamnat vid S:t Görans laboratorium. De tre kvinnorna anmälde sig för att få se och identifiera katten i djurstallet, men de vägrades tillträde. Dagen därpå lämnades emellertid katten tillbaka.

Till sist vill jag med några ord upptaga en hänvisning, som av vetenskapens idkare ofta göres åt djurskyddarna, då dessa rikta sig mot de vetenskapliga djurexperimenten, att lämna vetenskapsmännen arbetsro och i stället ägna sig åt att bekämpa det »vulgära» djurplågeriet på gator och torg, i ladugårdar och i all synnerhet den populära vivisektionen vid jakt, fiske, slakt och särskilt vid kastreningar, som äga rum i mycket stor skala. Mot detta djurplågeri ha djurskyddsföreningarna i vårt land nu i snart femtio år varit på krigsstigen. Även mot den »populära» vivisektionen (kastreningarna), har Nordiska Samfundet varit på vakt. Utredning härom på-

går, och när den blivit slutförd, skall den komma till kamrarnas beprövande. Den åsyftar, att endast läkare, veterinärer eller särskilt utbildade personer skola tillåtas företaga sådana operationer och helst med bedövning. Om bedövning måste anlitas, är ju allt djurplågeri uteslutet, då bedövningsmedlen ej stå de enskilda till buds.

Om offentlighet vid vissa experiment på levande djur.

(Forts.)

Herr Nydal erinrade i sin motion år 1900 i andra kammaren därom, att det var från Sverige en av de första och kraftigaste kämparna för slavarnas frigörelse och slaveriets upphörande utgått, att Sverige var ett av de första länderna, som avskaffade tortyren å människor, och att vårt land stått i allra främsta ledet i kampen mot vivisektionen. Skall den kampen uppgivas därför att hittills någon framgång icke vunnits? Säkerligen icke! Det är till de svages, de rättslöses värn den kampen föres, det är rättens herravälde över våld och ohämmad själviskhet vi hävda. Våra vedersakares rättsbegrepp sätter en bland dem själva omstridd nyttans princip över rättens princip. *Men ändamålet kan och får icke helga medlen.* Vårt fysiska välbefinnande kan ej köpas med ett brott mot vår högre natur, utan att vi vanära och förnedra oss.

Herr talman, jag har bemödat mig om att vara rättvis och strängt saklig i alla avseenden. Jag har icke spelat på känsloträngarna genom att upprada en mängd fall av grymhet som blivit kända, och det är mycket litet jag i min motion begärt. Jag är part i målet, men det är ju också de sakkunniga — fackmännen — de ha länge och hittills varit *både part och domare* i målet. Jag vädjar därför till en opartisk domstol, då jag vädjar till kammaren med yrkande om bifall till min motion och avslag på utskottets hemställan. Jag torde också vara nog djärv att besvara kammaren med en votering.

Herr Borell: Såsom den ärade motionären själv erinrat, har genom andra kammarens beslut i ärendet frågan för denna riksdag förfallit. Vid sådant förhållande skall jag icke ingå på en saklig debatt i frågan, utan tillåter mig att, med hänvisning till de sakskalet utskottet anfört, yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wavrinsky* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Om offentlig-  
het vid vissa  
experiment på  
levande djur.

(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och bifalles den i ämnet väckta motionen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 24.

Herr statsrådet friherre *Palmstierna* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 403, angående anslag å tilläggsstat för år 1918 under femte huvudtiteln för täckande av under år 1917 uppkomna brister å vissa ordinarie reservationsanslag.

Om förbin-  
delse mellan  
Sverige och  
Ryssland över  
Nynäshamn.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 14, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning i fråga om anordnande över Nynäshamn av förbindelser mellan Sverige och Ryssland.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 119, hade herr *Roos* hemställt, att riksdagen måtte besluta att ingå till Kungl. Maj:t med framställning om utredning, huruvida det icke vore förmånligast om förbindelsen mellan Sverige och Ryssland, i enlighet med ett alternativt förslag av 1911 års kungl. kommission, lades över Nynäshamn.

Utskottet, som i vederbörlig ordning inhämtat yttrande över motionen från järnvägsstyrelsen, hade i nu föredragna utlåtande anfört följande:

»Då av järnvägsstyrelsens yttrande framgår, att det spörsmål, varpå motionären velat rikta riksdagens uppmärksamhet, redan är föremål för sakkunnig utredning samt därvid de av motionären anförda motiven komma att granskas, anser sig utskottet böra hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.»

Herr *R o o s*: Herr greve och talman! Första tillfälliga utskottet har begärt järnvägsstyrelsens yttrande i föreliggande fråga, och Kungl. järnvägsstyrelsen har meddelat, att den genom remiss den 21 februari 1917 erhållit uppdrag att yttra sig över kommissionens för utredning rörande utveckling av sjöfartsförbindelserna mellan Sverige och Ryssland utlåtande den 16 december 1916. Järnvägsstyrelsen meddelar vidare, att den vid behandlingen av denna fråga icke skall underlåta att granska de motiv, som anföras i motionen och den motionen åtföljande broschyren. Sedermera har utskottet icke

annat än med hänvisning till järnvägsstyrelsens yttrande hemställt, att motionen icke måtte till någon åtgärd föranleda, och med det läge, som frågan har nu, har jag, herr greve och talman, icke något yrkande att framställa, utan jag vill endast uttrycka den förhoppningen, att denna i hög grad aktuella fråga, som nu på andra året är under utredning av den myndighet, som i första hand bör göra en sådan utredning, även måtte med det första komma på bordet, så att denna för vårt land så betydelsefulla fråga måtte vinna sin lösning. Jag vågar hoppas, att denna motion åtminstone skall medföra den fördelen, att icke en lösning av trafikförhållandena österut ovillkorligen skall vara förknippad med anläggandet av en bana till Kapelskär.

Jag har intet yrkande, herr talman.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

*Om förbindelse mellan Sverige och Ryssland öfver Nynäshamn.*  
(Forts.)

Herr statsrådet *Thorsson* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 400, angående anslag för upprätthållande av kommerskollegii verksamhet under år 1919 m. m.;

nr 401, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 30 juni 1916 om krigskonjunkturskatt;

nr 402, angående anvisande av anslag till arvode åt en särskild föredragande inom kontrollstyrelsen för ärenden angående skattefri sprit samt vissa alkoholhaltiga preparat; ävensom

nr 408, angående beredande av rörelsekapital för statens industrikommission för tillgodoseende av landets importbehov av industriella råvaror.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avskaffande av tjänstehjonsstadgan. *Om avskaffande av legostadgan m. m.*

Med föranledande av en inom andra kammaren av herr *Sjölander* m. fl. väckt motion, nr 264, hade nämnda kammare, på hemställan av sitt fjärde tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning, avseende den nuvarande legostadgans avskaffande och ersättande med en efter tidsförhållandena avpassad avtalsform, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Om avskaf-  
fande av lego-  
stadgan m. m.  
(Forts.)

Vid utlåtagandet fanns fogad en reservation av herr *Oscar Olsson*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning, avseende den nuvarande legostadgans avskaffande, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr *Olsson, Oscar*: Herr talman! Jag gör mig nu inte några förhoppningar om att efter den behandling frågan fått i andra kammaren få herrarna att taga reson, så att något annat resultat åstadkommes än det, vartill andra kammaren redan kommit. Det är således mera så att säga pliktskyldigast, som jag här försöker att få litet beaktande för några förnuftiga synpunkter i ärendet.

Det är ju glädjande så tillvida, att alla ifrån yttersta högern till yttersta vänstern äro fullkomligt eniga ett ganska långt stycke på vägen i denna fråga. Allesammans äro vi nu eniga — det har dröjt rätt länge, innan vi blivit det — därom, att legostadgan icke precis är någon prydning för svensk lagstiftning. Tvärtom är det nog så, att vi allesamman från yttersta högern till yttersta vänstern tycka, att det är litet genant, att denna fläck på vår lagstiftning fortfarande skall stå kvar. Nu äro vi alltså alla överens om, att denna legostadga bör avskaffas. Det skulle vara roligt, om denna enighet kunde hålla sig, så att vi kunde stanna här och inte gå längre.

Jag förstår inte heller precis nödvändigheten av att gå längre än hit, där vi alla äro eniga. Här ha vi nu ett tillfälle att på en punkt något litet fylla igen den stora klyftan mellan de båda nationerna i detta land, och det borde vara ett så pass tacknämligt arbete, att egentligen ingen borde vara angelägen att genast taga några spadtag för att rensa upp på den punkten. Jag tror icke, att gränsen ändå riskerar att utsuddas i detta avseende.

Men så en sak till! Det är ett skäl, som brukar ha god resonans i denna kammare, ett skäl som vi ha hört i den sista stora debatt, som vi ha haft här i kammaren, nämligen om kvinnans politiska rösträtt: Man skall inte lösa frågor, som höra ihop, var för sig utan i ett sammanhang! Tycka icke herrarna, att vi kunna låta detta skäl gälla i denna fråga, helst som herrarna sagt ifrån det uttryckligen, då denna fråga tidigare var före. Här är det nu fråga om att få en lagstiftning för landet, en avtalslagstiftning endast för landsbygden, således ett lösbrytande ur avtalslagstiftningsfrågan av det ena komplexet. Som jag nyss erinrade om, har denna kammare förut tagit avstånd från ett sådant tillvägagångssätt och sagt, att det inte är lämpligt att lösa avtalslagstiftningen för landsbygden särskilt för sig, utan den bör lösas i samband med avtalslagstiftningen över huvud taget. Man har gjort det försöket också, och det misslyckades. Socialdemokraterna voro inte pigga på en avtalslagstiftning för industriarbetarna, inte därför att de under alla förhållanden skulle vara motståndare till en avtalslagstiftning, men de anse verkligen inte tiden vara mogen för avtalslagstiftning på detta område.

Ätminstone är inte precis första kammaren med sin nuvarande sammansättning mogen att taga itu med det problemet. Denna kammare måste se litet mindre otrevlig ut från arbetarsynpunkt, innan arbetarklassen i detta land är böjd för att gå in på något resonemang om en avtalslagstiftning för arbetarklassen i gemen. Men i princip äro vi således inne på en väg, som i allmänhet har första kammarens öra i synnerligen stor utsträckning. Vi äro pigga på att låta denna avtalsfråga få lösas i ett sammanhang, och vi äro också pigga på att låta frågan ligga till sig och mogna. Jag kan icke påminna mig, att jag haft den glädjen att i så stor utsträckning som vid detta tillfälle kunna föra vanliga förstakammarskäl, bärande förstakammarskäl, på läpparna i en debatt. Just därför skulle jag kanske också kunna ha litet förhoppningar om att i detta avseende bliva i någon mån hörd.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att när det gällde frågan om den kvinnliga rösträtten, så låg saken olika så till vida, som det den gången stod ett stort krav från de svenska kvinnorna bakom den frågan, men jag försäkrar herrarna, att det inte alls föreligger något stort krav från de svenska jordbrukarnas sida på denna frågas lösning. De skulle med stort jämnmod se, att riksdagen låte denna fråga ligga tills vidare, om endast tjänstehjomsstadgan bleve upphävd. Kammaren skulle här också ha den stora tillfredsställelsen att icke behöva gå emot ett folkintresse genom bifall till den reservation, som föreligger vid detta utlåtande.

Nu förstår jag visserligen av andra kammarens utskotts utlåtande, som första kammarens första tillfälliga utskott hänvisar till, att från en del håll anses ett uppskjutande av frågan om ny legostadga, om den gamla avskaffades, medföra en hel del risker. Vad är det då för risker? Jo, den egentliga risken formuleras ungefär så, att det är så förfärligt stora värden, som skulle stå på spel, om inte en särskild lagstiftning funnes för jordbruksarbetarna. Dessa jordbruksarbetare skulle då i händelse av en konflikt med sina arbetsgivare kunna låta de största värden gå till spillo, och det skulle bliva en rikskada, som man inte skulle kunna tänka sig att på något sätt kunna bota. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att detta är ett rätt mycket teoretiskt resonemang. Det är inte alls så, att det här föreligger någon olikhet mellan lantbruksarbetarna och industriarbetarna, ty även industriarbetarna ha i sin hand, som det upplystes just i andrakammadebatten, att på en enda dag låta t. ex. hela Sveriges järntillverkning fördärvas. Men det har aldrig hänt, att bland våra arbetare vid järnbruk och verkstäder sådant varit på tal och påtänkt, inte ens vid de mest förbittrade konflikter mellan arbetare och arbetsgivare. Tro herrarna, att lantbruksarbetarna stå på en så mycket lägre nivå i moraliskt hänseende än industriarbetarna, så att det därför skulle vara nödvändigt att binda dem genom en särskild, hårdare avtalslagstiftning än industriarbetarna. Om det är så, att herrarna tro det — jag skall inte gå vidare in på rimligheten av en sådan förmodan — så tycker jag också, att den väg industriarbetarna ha gått och som gjort, att de kommit till en sådan

*Om avskaffande av legostadgan m. m.*  
(Forts.)

*Om avskaf-  
fande av lego-  
stadgan m. m.*  
(Forts.)

ansvarsställning gentemot de värden som de ha sig anförtrodda, — jag tycker, att det skulle vara lämpligt om herrarna reflekterade på att låta lantbruksarbetarna få uppfostras genom att gå samma väg, nämligen genom fackföreningar. Denna avtalslagstiftning, som det här är fråga om, kommer att i ytterligt hög grad göra den vägen svårframkomlig för lantarbetarna. Den väg, varigenom värdena skola garanteras, är de fria kollektivavtalens väg. Som jag har påpekat, har det visat sig, att fackföreningsrörelsen inte alls har varit benägen att gå emot kollektivavtalens bestämmelser genom att på något sätt bryta dem. Före denna stora världskris, som vi nu uppleva, vilken vänt upp och ned på allting och som man därför icke kan gå ut ifrån, då man tar några exempel — före denna stora världskris har man även från arbetsgivarehåll de amplaste vitsord om våra organserade arbetares vilja att hålla sina avtal. Man kan inte före denna världskris påvisa flera avtalsbrott från arbetarsidan än från arbetsgivarsidan, och följaktligen föreligger det icke, när man ser saken från den sidan, den allra ringaste anledning att anse, att denna väg framåt med fria kollektivavtal i någon mån skulle innebära några risker, några faror för vårt lands utveckling, för tillvaratagandet av de stora värden, varom här gång på gång varit tal.

I vems intresse skulle egentligen denna avtalslagstiftning ligga? Den kan inte ligga i arbetarnas intresse. Herrarna ha gång på gång i kammaren varit bekymrade över flykten från landsbygden, över att jordbruksarbetarna ge sig iväg till industrien. Varför? Därför att industriarbetet betalas så mycket bättre; och inte bara därför, utan emedan de ha en betydligt mera fri och obunden ställning vid industrien än vid jordbruket. Tro herrarna inte, att det skulle bli bättre i jordbruket, om lönerna där höjdes, så att man kunde konkurrera med industrien, och om förhållandena vid jordbruket i rent personligt hänseende bleve sådana, att denna känsla av bundenhet, som nu vilar över lantarbetarna, skulle försvinna? Säkerligen skulle jordbruket då kunna konkurrera med industrien om arbetskraften med betydligt större framgång än nu. Det ligger således tydligt inte i lantbrukets intresse att ha denna speciella avtalslagstiftning, denna undantagslagstiftning för jordbruksarbetarna. Det ligger inte i böndernas intresse heller. En sextio, sjuttio procent av all vår bondeegendom skötes av familjerna själva. Dessa familjer, som sitta på sextio, sjuttio procent av bondeegendomarna här i landet, ha ingen glädje av legostadgan, och av de övriga trettio, fyrtio procenten jordegendom bearbetas en hel del av dagsverkare — en hel del av de övriga bönderna använda också dagsverkare — och det är väl inte herrarnas mening, att dessa arbetare skulle komma under den nya legostadgan. Således är det inte så många, som ha glädje av en sådan lagstiftning.

Men det är ett mäktigt intresse, som kvarstår, det förstår jag nog, nämligen godsägarintresset. Denna avtalslagstiftning är således i stort sett inte av intresse för någon annan klass egentligen än godsägarna här i landet. Det är då bra litet för en undantagslagstiftning. Herrar arbetsgivare äro säkert villiga att instämna med



mig i, att kollektivavtal utan någon organisation bakom, som kan se till, att avtalen hållas, äro bra litet värda. Vi ha gunås icke kommit dit ännu i fråga om rättfärdighetens kraft i världen, att vi kunna betrakta kollektivavtalen som annat än papperslappar i stort sett, om det står makt bakom endast den ena av de kontrahenter, som skrivit under papperet. Således betyder det fria kollektivavtalet ganska litet utan organisation bakom. Om vi få en lagstiftning, som gör sådana organisationer svärframkomliga, ja, då ha vi ingen möjlighet egentligen att få det människovärdiga tillstånd för arbetarna på landsbygden, som skulle kunna tillgodose just jordbruksintresset. Ty det är väl icke herrarnas mening, att vi skola ha en lagstiftning om minimipriser för arbetarna i denna tjänstehjonsstadga? Den historien kan väl inte heller komma i fråga i detta sammanhang. Således skulle denna lantarbetarklass i lönehänseende vara fullkomligt utlämnad åt arbetsgivarklassen, i stort sett godsägar-klassen, så vitt det fortfarande stode så avgörande hinder för sammanlutningar, som tjänstehjonsstadgan faktiskt utgör.

Det finns naturligtvis, kan man svara från godsägarhåll, en risk till, och det är, att arbetslönerna genom en dylik fackföreningsrörelse drevs i höjden, så att det skulle bliva svårt ställt inte bara för godsägarna utan för de bönder, som också behöva tjänstefolk. Ja, men när det nu i så stor utsträckning, i bortåt sjuttio procent fall, är bönderna själva, som utföra arbetet, ha de då någon skada av dessa högre arbetslöner? Bönderna ha ju alltid klagat över att de få för dåligt betalt, och då är det väl sannolikt, att de med denna högre betalning av arbetskraften skulle trivas bättre med sitt arbete. Från böndernas sida föreligger alltså intet intresse av en avtalslagstiftning, som gör det svårare för jordbruksarbetarna, än det skulle vara utan någon legostadga.

Det skydd, som denna avtalslagstiftning avser att tillförsäkra jordbruksarbetarna, ha industriarbetarna i stor utsträckning visat sig kunna vara utan. Jag tror, att jordbruksarbetarna också kunna det. Industriarbetarna ha faktiskt bättre läge än jordbruksarbetarna. Varför? Säkérligen till en del beroende på att de inte haft någon tjänstehjonsstadga över sig. Det kan inte vara ett riksintresse, att vi ha en samhällsklass, som med lagens tillhjälp, med en undantagslagstiftnings tillhjälp, hålles nere på en ekonomisk nivå och en kulturnivå, som inte är precis i alla avseenden riktigt människovärdig.

Jag förstår, att utskottet skall svara mig, att den nya legostadga, som det är fråga om, skall bli mycket bättre än den gamla, och där skall det inte komma in sådana bestämmelser. Ja, det är emellertid bäst att låta det anstå för närvarande, tills frågan mognat så pass, att man har någon utsikt att vinna något förtroende hos dem denna lagstiftning skulle gälla. Herrarna äro i allmänhet inte så pigga på att göra någon lagstiftning för tidigt, och i detta fall synes mig inte föreligga något speciellt riksintresse, som borde förmå herrarna att frångå denna princip,

Således, herr talman, då saken enligt min mening ligger på det sättet, att denna nu ifrågasatta nya lagstiftning inte kan bliva till

*Om avskaffande av legostadgan m. m.*  
(Forts.)

någon glädje för den samhällsklass, varom fråga är, men däremot i mycket stor utsträckning skadar denna samhällsklass' berättigade intresse, hindrar dess vidare utveckling, så ber jag att få yrka avslag på denna del av utskottets hemställan, varemot jag förenar mig med utskottet i första delen av dess hemställan. Jag ber således att få hemställa, att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning, avseende den nuvarande legostadgans avskaffande, samt för riksdagen framlägga de förslag vartill utredningen kan föranleda.

Herr Hulting: Herr talman, mina herrar! Den nuvarande legostadgan är över åttio år gammal och har under tidernas lopp blivit i åtskilliga avseenden föråldrad. Det är därför icke underligt att den vid åtskilliga tillfällen varit föremål för riksdagens behandling utan att detta dock lett till någon förändring. Det är ju egentligen numera i jordbruksavseende, som den äger sin tillämpning, och som bekant arbetar jordbruket under så säregna förhållanden, att arbetskraften där måste vara på ett betydligt säkrare sätt garanterad jordbruket än vad förhållandet behöver vara i den egentliga industrien. Som den föregående ärade talaren nämnde, kunna ju överskådliga värden stå på spel vid arbetsnedläggelse, t. ex. vid sådd, skörd och andra tillfällen. Det är som sagt alldeles nödvändigt, att arbetsgivarna där ha rätt att under den tid avtalet gäller få arbetet utfört.

Nu har som bekant en motion väckts i andra kammaren i denna fråga, och andra kammaren har för sin del beslutat att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning, avseende den nuvarande legostadgans avskaffande och ersättande med en efter tidsförhållandena avpassad avtalsform samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Denna utredning skulle avse såväl arbetsgivarnas som arbetarnas intressen och skulle enligt utskottets förmenande lända till gagn för bägge parterna, och särskilt jordbruket. År 1900 tillsattes visserligen en kommitté, som skulle utreda frågan, och år 1908 inkom en enskild motionär till riksdagen med det förslag, vilket kommittén framställt, men det avslogs av riksdagen på den grund att Kungl. Maj:t 1907 igångsatt en särskild utredning. Något förslag i ärendet har emellertid icke framkommit till riksdagen.

Jag ber att få yrka bifall till vad första kammarens första tillfälliga utskott föreslagit, nämligen bifall till andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr Lindblad, Ernst: Med all aktning för herr Olssons kompetens i vissa stycken tror jag, att man kan taga hans anatema över tjänstehjomsstadgan och dess tillämpning och vad den har utrett tämligen lätt. Det är ganska betecknande, tycker jag, att se, att när han väl vill sönderriva den nu gällande lagstiftningen, så stannar han fullkomligt på en negativ ståndpunkt, när det gäller att skapa någon ny. Men vi känna, som den siste talaren berört, att just vid jordbruksförhållanden är det mycket viktigt, ja, alldeles

avgjort en nödvändighet att kräva helt andra avtal än som krävas särskilt inom industrien och jag vet att på åtskilliga andra områden, t. ex. vid städernas renhållningsverk har man anställt folk, som bundits genom tjänstehjónsstadgan.

*Om avskaffande av legostadgan m. m.  
(Forts.)*

Om vi skola gå till en revision av tjänstehjónsstadgan, är det därför nödvändigt att taga noga sikte på vilka bestämmelser vårt jordbruk speciellt kräver, ty det är självklart och icke minst i vår nuvarande tid bevisat, att utan att man får en fast arbetarstam vid det svenska jordbruket, så hjälper det icke att ställa i utsikt vinster i penningar, utan det kommer att fattas varor, och det är sådana man måste se till, att landet producerar. Här hjälpes man icke i jordbruket med att man, som det någonstädes talas om, amställer folk per månad vilken tanke utskottet också bemöter, utan det ligger i sakens natur, att när man städslar sitt folk från november månad, så måste man försäkra sig om att de finnas kvar ända till nästkommande november och att de icke gå sin väg från jordbruket den tid, då deras arbete är som allra nödvändigast. Det är en självklar sak, förefaller det mig.

Då man nu åberopar här, i en lagstiftning, som har gällt sedan den första maj 1834, att det finnes vissa arkaismer, som numera förlorat all betydelse och som icke tillämpas, det spelar ingen roll. Det är bara minnen från den tiden, men de kunna ju ha haft sin betydelse. Nu går man till väga på annat sätt och folk vet att taga hänsyn härtill fast det formellt står kvar i tjänstehjónsstadgan. Jag för min enskilda del tror således ingalunda, att denna omarbetning är så behöfvlig, som den här utges för att vara. Det är dock så, att ärendet varit uppe mångfaldiga gånger inom riksdagen och även föranlett skrivelser från riksdagen, och det har varit kommittéer tillsatta, men ändå ha vi icke fått något förslag, som riksdagen godkänt. Jag tror för min del också, att även om man skulle tillkalla herr Olsson och få hans hjälp för att få en lagstiftning till stånd, så skulle han komma till korta, när det gällde att få en lagstiftning, som bättre än den hittillsvarande tillgodoser jordbruket. Ty det är att märka, att tjänstehjónsstadgan med sin ömsesidighet skyddar både husbonden, arbetsgivaren och arbetaren. Detta har verkligen så vuxit in i medvetandet, att folk på landsbygden klagat icke över legostadgan. Det är först dessa »kollektivister», de som vilja ha kollektivavtal, som hittat på att här skall tjänstehjónsstadgan nedslas, och vi skola få helt andra avtalsformer. Det är dessa, som skola väcka lantarbetaren och naturligtvis medföra bättre resultat för honom, men i stort sett tror jag, att lantarbetaren är ganska nöjd. Men han vill givetvis ha högre betalning liksom alla andra, och det finner jag ganska naturligt. Men vi stöta på hinder, när vi komma till, att jordbruksprodukterna skola betalas ordentligt liksom andra artiklar. Då komma konsumenterna och säga nej, det vilja de icke vara med om. Jag har suttit i jordbruksutskottet många gånger och förvånat mig över, att dessa, som föra konsumenternas talan ex professo, motarbete alla prisförhöjningar av jordbruksprodukterna. Alla garantier av minimipris och sådant skola ställas i

Om avskaf-  
fande av lego-  
stadgan m. m.  
(Forts.)

nedersta kanten. Sker detta för att tillförsäkra jordbruksarbetarna en högre avlöning eller tillgodose en ökad produktion? Nej, långt därifrån! Det är endast för att smeka dessa, som fordra, att det skall vara låga pris på allting. Då dessa skola sättas låga från början, innan man vet, hurudan produktionen blir, så motverkas i själva verket all ökning av denna. Det är dessa synpunkter, som böra tagas i betraktande och beaktande. Och man skall icke blott framhålla, att arbetarna i jordbruket skola hava högre löner, utan man bör även se till, att jordbrukarna få betalt för sina produkter; betalas de ordentligt, så blir det också möjligt att betala arbetarna i jordbruket med högre pris. Det av den förste talaren framhållna tvånget och bundenheten i avtalet, som skulle inverka på »flykten från landet», ha icke med saken att göra.

Jag skall icke uppehålla kammarens tid. Det är ju tämligen klart, att detta går till revision, men att få en positiv frukt av revisionen och ett resultat, som kan godkännas av riksdagens båda kamrar, återstår att se. Med den kännedom om de extrema åsikter, som förekomma på vissa håll, hyser jag mina dubier, att en sådan lagstiftning skall så lätt komma till stånd.

Herr talman, jag har inte något yrkande.

Herr Söderberg: Herr talman! Jag ber endast att få säga några ord vid detta utskottsbetänkande. Jag skall icke bli så lång. Säkerligen förekommer legostadgans användning och tillämpning särdeles litet ute i landet. Det skulle vara rätt intressant att ha någon uppgift därom, en statistik, men det lär väl icke vara möjligt att få. Men nog är det väl så, att, då den tillämpas i ganska ringa omfattning, så är det rimligast att om man anser, att denna legostadga är föråldrad och icke alls fyller tidens krav och därtill i ringa utsträckning tillämpas, man stannade vid yrkandet att avskaffa densamma. Man har kunnat reda sig under en lång följd av år utan någon lagstiftning, som ens försökt att suppleras denna bristande tillämpning av legostadgan och då tycker jag, att detta är ett ganska talande skäl för, att behovet av en ny lagstiftning för att ersätta den upphävida legostadgan är ganska litet tillfinnandes, och sålunda skulle det gälla rent av att skapa ett behov, som icke finnes. Det har ju sagts från en del representanter för lantarbetarna, att man lider under den, där den är tillämpad på vissa håll, och därför vill man ha bort den. Jag kan för min del icke uraktlåta att säga det, att skall jag välja och får jag välja mellan att ha kvar en lagstiftning, som endast visat ofördelaktiga verkningar på ytterst få punkter, mot att få en lagstiftning, som skall spänna över ett helt område, utöver hela landet och med sina verkningar drabba oändligt många fler, drabba en hel klass, då väljer jag att ha kvar den lagen, som icke visat sig ha någon egentligt stor betydelse. Ty ingen må väl inbilla sig, att när de rättslärdade med den uppfattning, som numera gör sig gällande på avtalsområdet, gå att på Kungl. Maj:ts uppdrag revidera tjänstehjonsstadgan av 1833, så blir det icke alls de principerna, som läggas till

grund för den nya sortens lagstiftning, som dock i viss mån voro utgångspunkten för den lagstiftningen då, utan det blir fullständigt nya principer på lagstiftningens område. Och då komma dessa principer icke blott att drabba de egentliga lantarbetarna, som här är fråga om, utan slutligen många andra, hela den stora mängden människor, som stå i tjänstepersonals ställning etc. Då blir det fullständigt nya synpunkter, som tränga sig fram vid detta eventuella förslag till lag, som skall ersätta den upphävda legostadgan. Det är däruti, som jag för min del ser den största faran, därför att jag icke kan förstå, huru, därest riksdagens första och andra kammare komma att säga ja till en sådan förändrad lagstiftning för lantarbetarna och för tjänstefolk i allmänhet och på samma gång godkänna principer, vilka arbetas in uti den nya lagstiftningen, det skall bliva möjligt för riksdagen att säga nej till de avtalsprincipernas tillämpning även på industriarbetarnas område. Jag tänker, att därom svävar väl ingen i denna kammare i okunnighet, vilken syn industriarbetarna ha för sin del på avtalslagstiftningen. Det är ju sju till åtta år sedan vi behandlade dessa frågor i riksdagen, och då föllo de ju. Jag skulle önska, att den tiden vore så långt avlägsen som möjligt, då den frågan kommer upp på nytt för industriarbetarnas vidkommande, men att den tiden icke fjärras utan rycker närmare genom en lagstiftning för lantarbetarna ligger i sakens egen natur. Det är över huvud taget det, som främst färgar min uppfattning om den föreliggande frågan.

Vad beträffar själva den begränsade delen av frågan, nämligen behovet av en avtalslagstiftning för lantarbetarna, är det dock, det kan man icke komma ifrån, att sätta en stor arbetargrupp i en särställning. Man sätter den i en särställning, då man anser, att för jordbrukets vidkommande kan arbetet icke bedrivas utan att dessa arbetare stå under en särskild sorts lagstiftning, som man åtminstone för närvarande anser, att industriarbetarna icke behöva. Jag tror icke, att det är den riktiga utvecklingen vare sig för jordbrukets vidkommande eller någon annan näringsgren. Det kan synas svårt. Och det kan synas svåröverkomligt, det kan jag förstå, för rätt många och kanske för de flesta av våra lantmän att tänka sig en arbetsform för jordbrukets område, där den fria kollektiviteten skall ersätta de personliga avtalen, helgade och stadfästa genom en avtalslagstiftning. Men skulle man ändå icke kunna vara överens om, att den formen blir på längden betydligt hållfastare och mera bärkraftig för även den näringsgrenens utveckling än den andra vägen skulle på längden komma att visa sig bli. Ty om arbetarna på landet å ena sidan genom organisatoriska åtgöranden komma till den uppfattningen, att de icke vilja längre stå såsom en särskild klass i detta land, såsom en klass, som skall ha en särskild lagstiftning för sig, då förstår jag icke, hur man skall kunna tänka sig, att en lag, stiftad för deras del, skall på längden vara i stånd att förhindra dem att slå sig fram till denna fria kollektivism, detta fria uppgående i organisationer, vilket blir en följd av deras organisatoriska tankars utveckling och mognad med tiden. Jag tror, att det är en falsk väg, som man slår in på — och det

(Om avskaffande av legostadgan m. m.  
(Forts.)

*Om anskaf-  
fande av lego-  
stadgan m. m.  
(Forts.)*

är nog den tanken, som vägledde den mig närmast föregående talaren — om man tänker sig, att man genom en sådan lagstiftnings tillkomst skall kunna hålla tillbaka en betydande arbetsgrupp här i landet, hålla den tillbaka från att utveckla sig organisationsmässigt och skapa sig samma organisationsmässiga ställning och förhållanden, som industriarbetarna länge haft. Att icke lantarbetarna ännu äro i det stadiet, det beror på en hel massa förhållanden. Man fruktar på sina håll att med det stadiets ernående den absoluta faran skulle inträda för vår modernärinns bestånd och möjligheten för oss andra här i landet att erhålla bröd från jorden. Jag tror icke, att den faran behöver vara tillfinnandes. Skall man välja mellan att låta lantarbetareklassen genomgå den utvecklingsproceduren fram till ett hävdande och ett värdande både av organisationen och dess förpliktelser för gruppen, och den väg, som bottnar i uppfattningen, att man bör binda den klassen vid jordens skötsel genom en särskild lagstiftning, ja, då frågar jag de ärade kammarledamöterna nu, om de icke tro, att den nya vägen blir felaktig på längden, ty tidens utveckling kan ingen lagstiftning i världen hejda, och därför är det bättre att slå in på en riktig utgångspunkt i början. Jag tror ej heller, att man under nuvarande särskilt svåra förhållanden att få arbetare till jordbruket kan tänka sig, att man kan ha större förhoppning om att få arbetare till jordbruket genom förändring av legostadgan, därför att om den nya sortens avtalslagstiftning kommer till stånd, finnes det ju ändå vissa tidsfrister, under vilka de skilda arbetarna icke äro bundna av avtal. Och skulle industrien ha sin fortsatta utveckling här i landet och med sina större betalningsmöjligheter draga till sig arbetskrafterna, så väga i fortsättningen skälen för aspiranterna till industrien eller jordbruket fullständigt lika mycket vid avgörandet, om de skola gå till jorden eller till industrien, om de stå i färd med att sluta ett sådant avtal för en viss tid. Och då blir ju bara följden den, att om de skola bli lantarbetare och måste binda sig genom avtal och genom sådana personliga avtal, så förstoras deras fruktan och fasa att gå till landet, därför att de veta, att där äro de bundna och komma icke ifrån avtalet under den tid, avtalet äger bestånd, även om industrien vinkar och ger större betalningsmöjligheter. Jag tror rakt icke, att man därigenom ernår en ökad tillströmning av arbetskraft till jordbruksområdet. Ty så länge industrien kan betala mer, drar sig arbetskraften dit i alla fall. Och så länge det förhållandet är rådande att industrien konkurrerar med lantbruket om arbetskraften, komma vi icke därifrån och i det stycket finnes ingen hjälp genom en blivande avtalslagstiftning för lantarbetarna.

Alla dessa skäl, herr talman, äro för mig alldeles tillräckligt talande för att ställa mig på den ståndpunkten som reservanten i utskottet har gjort, och jag ber att få instämma i hans yrkande.

Herr Borell: Herr greve och talman, mina herrar! Det har icke varit utan en viss tvekan som jag tror även andra medlemmar av utskottet förenat sig om det slut vartill utskottet kommit. Icke därför att det ej stått klart för oss att den nuvarande legostadgans be-

stämmler i mangt och mycket äro föräldrade och icke tillämpliga på nuvarande förhållanden utan därför att, med hänsyn till de skiljaktiga meningar, som bryta sig mot varandra i denna fråga och som tagit sig uttryck i herrar Olssons och Söderbergs föregående anföranden, det ser nog så mörkt ut för möjligheterna att få till stand en ny lagstiftning som kan accepteras av de skilda lägren och utan att en sådan lagstiftning kommer till stand kan enligt min mening den nuvarande legostadgan icke uppgivas.

*Om avskaffande av legostadgan m. m.*  
(Forts.)

Herr Olsson har sagt, att han ville komma fram med åtminstone några förnuftiga synpunkter i saken. Han ville väl därmed säga, att utskottets synpunkter icke äro förnuftiga. Jag vill ej påstå, att herr Olssons synpunkter icke äro förnuftiga, men jag vågar säga, att de äro nog så ensidiga. Med alla sina bristfälligheter och all sin otidsenlighet har dock legostadgan mycket av värde. Den innehåller en form för lagstadgade avtal och bibehåller åtminstone i viss mån de patriarkaliskt etiska förhållanden som beträffande jordbruket och tjänsteförhållandet inom familjen äro välgörande och nödiga. Det är väl detta som herr Olsson närmast avser, då han förklarar, att legostadgan utgör en skamfläck för den nuvarande lagstiftningen. Vid nu angivna förhållanden kunde det legat nära till hands för utskottet att avstyrka den begärda utredningen. Men då frågan änyo väckts och det måste erkännas, att det finnes många luckor och många otillfredsställande bestämmelser i den nuvarande lagstiftningen, har utskottet icke ansett, att man kunde stanna vid att avvisa frågan blott därför, att lösningen är svår.

Jag vill icke nu giva mig in på att försöka draga upp några riktlinjer för en blivande lagstiftning utan vill blott understryka vad utskottet sagt om nödvändigheten av att den ifrågasatta nya lagstiftningen, för att kunna accepteras, skapar garantier för beständet av träffade avtal. Jag tror icke att det låter sig med fullt fog säga, att det icke på lantbrukets område föreligga förhållanden som äro högst väsentligt olika mot de förhållanden, som förefinnas inom industrien. Även där kunna ju stora värden stå på spel, men dessa värden äro icke i den mån oersättliga som de värden, som stå på spel för lantbruket. Sådd och skörd, värden av kreatursbesättningarna och åtskilligt annat är beroende av arbete, som icke tål uppskov eller avbrott, och man skulle säkerligen ådraga icke blott de enskilda utan även det allmänna faror av oöverskådlig natur, om man släppte efter på principen om lagstadgade arbetsavtal på dessa områden. Det har av herr Söderberg framhållits, att man icke genom lagstiftning kan förebygga den ekonomiska konkurrensen mellan industrien och jordbruket. Detta är visserligen sant, men genom bättre tillgodoseende av lantarbetarnas berättigade sociala och ekonomiska förhållanden vartill den blivande lagstiftningen med rättvist avvägande mellan de skilda intressena bör syfta, bör dock jordbrukets förmåga att bestå i nämnda konkurrens kunna stärkas.

Såsom jag förut sagt, ligger emellertid huvudvikten därpå, att en blivande lagstiftning skapar skydd och trygghet för de lagbundna avtalen och i den mån sådant är möjligt bibehåller det patriarkaliskt etiska förhållandet mellan husbonde och tjänare.

Om avskaf-  
fande av lego-  
stadgan m. m.

(Forts.)

Med framhållande i korthet av dessa synpunkter tillåter jag mig herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr J e s p e r s s o n: Herr greve och talman! Såväl reservanten herr Oskar Olsson som herr Söderberg ha säkerligen sett denna fråga från alldeles oriktiga synpunkter, då de bägge sätta sig emot det uttalande, som gjorts av utskottet, att vid upphävande av lego-stadgan skall den ersättas med en efter tiden avpassad avtalsform, ty enligt mitt förmenande är det alldeles oriktigt ätt, såsom herr Söderberg gjort, framhålla, att denna sak skall enbart ses såsom vore det en olägenhet för arbetarna att sådana avtal göras upp. Jag tror likväl, att det är till nytta för arbetarna såväl som för arbetsgivarna, att det finnes en avtalsform, efter vilken man kan träffa överenskommelser, som bestå någon viss tid. För min enskilda del har jag icke något som helst krav på eller är förtjust över, att avtalen äro långa. Jag tänker alls icke på, att det är nödvändigt, att man har helårs- eller halvårsavtal, utan endast på att det finnes någon avtalsform, som gör, att man för den tid, man avtalat, måste hålla de avtal, som äro gjorda. Det är, såsom här framhållits av utskottets ordförande, så ofantligt skilda förhållanden mellan lantbruket och industrien och andra arbetstillfällen, så jag tror att varken reservanten eller herr Söderberg ha satt sig fullkomligt in i, hur olika dessa förhållanden äro. Jag tror icke, att någon av dem tänkt sig konsekvenserna av att en arbetare anser sig kunna gå ifrån värden av kreaturen när som helst. Nu kan man visserligen säga, att det kan han göra, även om det finns ett avtal; men man avser ju att avtalet skall vara i en form, som måste om möjligt hållas av dem, som gjort avtalet. Sålunda är det, enligt mitt förmenande endast i undantagsfall, som detta avtal kommer att brytas, då sådant är ingånget. Jag anser således, att det såväl ifråga om det direkta skötandet av kreaturen som mjölkningen och åtskilliga andra arbeten inom lantbruket är alldeles nödvändigt, att det finnes en avtalsform, efter vilken man kan göra upp avtal, bestående för mera än en dag. Nu har herr Söderberg särskilt framhållit, att man icke kan binda lantbruksarbetarna med detta, utan man skulle säkerligen motarbeta att få arbetare till lantbruket, om man gör en avtalsform, som endast gäller dem och icke har tillämpning på andra arbetargrupper. Men jag vill dock påpeka, att i detta avtal skulle naturligtvis också ligga rättigheter för dessa arbetare och skyldigheter för arbetsgivarna. Och jag tror, att det är så pass svårt för dessa arbetare att kunna under alla förhållanden skydda sig genom sammanslutningar, som andra arbetsgrupper kunna göra, att även ur den synpunkten är det rätt så nödvändigt, att det finnes en lagstiftning, som tillgodoser arbetarnas intresse gentemot arbetsgivarna. Ifråga om kollektivavtalen kan man ju icke gärna tänka sig, att det skulle kunna vara någon möjlighet att göra upp sådana för lantbruket under alla förhållanden, då det väl knappast förekommer inom något annat arbetsområde, att man har arbetare av så högst olika kvalitet som ifråga om jordbruket. Man har folk, som är fullt kunnigt, och man har rätt så små



pojkar och flickor anställda vid lantbruket. Hur skall man kunna göra upp kollektiva avtal med så olika material? Det kan jag icke föreställa mig. Det är därför jag anser, att det uttalande, som gjorts av utskottet, är alldeles riktigt, och att man måste med bestämdhet hålla på detta, om man skall taga bort den gamla legostadgan och de bestämmelser som redan finnas. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

*Om avskaf-  
janle av lego-  
stadgan m. m.  
(Forts.)*

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det var visst inte min mening att göra någon anmärkning om att utskottet skulle hava varit oförnuftigt i sitt utlåtande, det vara bara en allmän anhållan till kammaren i första hand att försöka fästa litet beaktande vid de förnuftiga synpunkter jag eventuellt kunde ha att framföra i frågan.

Vad nu herr Jespersons anförande beträffar, så finns det däri en punkt, som även ordföranden i utskottet varit inne på, nämligen att denna avtalslagstiftning avser att hjälpa arbetarna och vara till nytta för dem och således även till nytta för arbetsgivarna. Ja, det tror jag visst, men herrarna skola taga i betänkannde, att de svenska lantarbetarna inte tro denna kammare om att kunna tillgodose deras intressen genom en avtalslagstiftning — sådan som denna kammare nu ser ut — och det var den saken, som jag ifrån början synnerligen starkt poängterade. Det är den saken, som över huvud taget är det viktigaste hindret för ett avtal för de svenska arbetarna. Den svenske arbetaren kan inte göra sina krav gällande, så länge första kammaren har den sammansättning, som den nu har.

Jag hade verkligen inte trott, innan anförandet kom från Sörmlandsbänken, att det var någon ens från godsägarintressets håll, som ämnade uppträda till något slags försvar för en sådan lag som legostadgan, med sina — för att begagna den åsyftade talarrens vackra ord — rätt tråkiga »arkaismer». Det var för mig verkligen något överraskande, och jag var inte beredd på att ett försvar från den synpunkten skulle kunna framkomma ens i denna kammare.

Jag förstår visserligen, att ehuru denna lag sällan har användning, man ifrån godsägarhåll tycker, att det är rätt trevligt att veta, att den finnes. Sådana förhållanden kunna ju inträda, då den kan tagas fram. Men jag tror inte man skall bygga för mycket på den där trevnadskänslan, ty herr Söderberg hade en annan känsla, nämligen att då den finns, det är rätt trevligt att veta, hur skröplig den är. Följaktligen tror jag, att man ändå i själ och hjärta måste erkänna, att denna lag är en stor anakronism — vi ska inte använda ordet arkaism, om vi nu ska använda ett främmande ord — och jag tror inte, att det är så värst stor idé att kämpa för dess bibehållande.

Vad nu tjänstehjonsstadgans stora betydelse beträffar, skulle den vara att tillgodose produktionens behov. Detta skulle vara rätt, om man kunde sätta likhetstecken mellan godsägarintresse

*Om avskaf-  
fande av lego-  
stadgan m. m.  
(Forts.)*

och produktionsintresse. men som jag i mitt första anförande påpekade, går det inte för sig. Det är inte alls samma sak. Det är inte alls säkert, att produktionens intressen bäst tillgodoses genom att godsägarnas intressen tillgodoses. Det kan hända, att en annan åsikt, såsom jag också tror, är riktigare, nämligen att småbruken i det fallet betyda mycket mera än storgodsen. Kan man utveckla dessa småbruk och de bli så pass stora, att de bära sig för sina brukare, tror jag produktionens intresse bättre tillgodoses.

Vad nu förhållandena på landsbygden och i städerna beträffar, så äro de naturligtvis olikartade — det har inte fallit mig in att förneka — men jag kan inte finna, att de äro så olikartade, att en speciell undantagslagstiftning skulle behövas för lantarbetarna, som ställer dem i sämre villkor än industriens arbetare. Det åtenstår fortfarande för herrarna att bevisa, att förhållandena äro så pass olikartade.

Herr Jespersen sade, att det är så rysligt stora svårigheter för lantarbetarna, jämfört med industriens arbetare, att genom sammanslutning tillgodose sina intressen, och därför bör lagen hjälpa dem. Jag tror, att man kan gå en annan väg i det avseendet. Om arbetsgivarna ömma för den synpunkten, så finns den utvägen, att de inte lägga något hinder i vägen för lantarbetarnas önsknin- gar att sammansluta sig, när dessa önsknin- gar tydligt komma till synes.

Följaktligen har, såvitt jag kunnat finna, sedan mitt förra yttrande inte något skäl från något håll framkommit, som kan undergräva de motiv, som jag hade, och som herr Söderberg ytterligare utvecklat, för min ståndpunkt i denna fråga.

Det är bara ett rent personligt skäl, som tillkommit, nämligen herr Lindblads ironiserande över min kompetens att tala i denna fråga. Jag hade den stilla tanken, att man här i kammaren skulle bemöta de argument, som togos fram, och inte de personer, som framförde dem. Det har aldrig fallit mig in, att jag skulle t. ex. i skolfrågor förfalla till att ironisera över en inteskolman, som framträdde och framlade sina skäl i dessa skolfrågor. Nämnda personliga skäl äro en synpunkt, som jag nu kan låta ligga. Sådana personliga argument röra mig ganska litet. ehuru kanske min egenskap av folkbildningsman drivit mig fram till denna anmärkning beträffande det sättet att argumentera. Jag tror inte, att det är på det sättet de sakliga debatternas nivå kan hållas uppe i denna kammare.

Då jag således, herr talman, inte kan finna, att den ifrågasatta, nya avtalslagstiftningen på något sätt gagnar landets intressen, utan endast ett klassintresse, vidhåller jag mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Schyller: Herr greve och talman! Motionärerna hava gjort en framställning om att tjänstehjonsstadgan skall avskaffas och ersättas med en efter tidsförhållandena avpassad avtalsform jämväl för lantarbetarna. Då nu både andra kammarens fjärde tillfälliga

utskott och första kammarens första tillfälliga utskott tillstyrkt motionen, så äro ju motionärernas syften i det fallet vunna. Nu vilja reservanterna emellertid gå ännu längre. De vilja icke blott få bort tjänstehjónsstadgan, utan vilja icke ha något annat i stället, och herr Olsson har försvarat det med att ingen möjlighet finnes att skapa en avtalslag — med den sammansättning första kammaren nu har — som skulle kunna passa arbetarne. Hur vet herr Olsson det? Det är ju icke alls omöjligt, att om det kommer fram en efter utredning gjord avtalslag, en sådan kan gå igenom.

Jag kan icke förstå, huru en person, som förfäktar arbetarnas intressen, vill ställa dem alldeles utan någon rätt i detta fall. Finnes det ingen lag, som reglerar förhållandet mellan arbetare och arbetsgivare, så äro de förra ju lika rättslösa som arbetsgivarna. Det är visserligen sant, att det kan finnas fria avtal, men icke i alla fall. Det gives ju många fall, där det icke finnes några bindande avtal mellan arbetsgivare och arbetare eller mellan husbönder och tjänare. Hur skola då uppkommande tvister regleras, om det icke finnes någon lag, någon bestämmelse, som ordnar dessa förhållanden?

Nu säger herr Olsson, att detta endast skulle bliva en undantagslagstiftning. Detta har ju redan bemötts. Det är icke fråga om någon undantagslagstiftning, det är icke någon särskild lag för lantarbetarna ty det står ju, att det skall vara en efter tidsförhållandena avpassad avtalsform *jämväl* för lantarbetare och däri ligger, att detta skall gälla alla tjänstehjón, *jämväl* lantarbetare. Det behövs en ordning i detta fall, som här ännu icke finnes.

Nu har herr Olsson sagt, att detta skulle kunna anses gynna godsägareintresset. Gent emot det vill jag åberopa, vad andra kammarens fjärde tillfälliga utskott säger och vilket icke lär kunna jävas, att det förekommer många fall, då *jämväl* lantarbetarna behöva något stöd i en lag, och det förvånar mig, som sagt, att de, som hålla så starkt på arbetarnas intressen, icke vilja hava någonting, som stöder deras rätt.

Jag tillåter mig herr greve och talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindblad. Ernst: Herr talman! Jag måste liksom den siste ärade talaren tillbakavisa det påstående, som herr Olsson drev i sitt första anförande och sedermera upprepade i sitt andra, nämligen att denna lagstiftning endast skulle vara till förmån för de stora godsägarna. Huru många äro dessa i själva verket i vårt land? Deras antal är icke så stort, som herr Olsson tycks föreställa sig och även de äro människor. Det finns en ännu större kår, arrendatorernas; — jag vill erinra om arrendatorer på prästgårdar, kronhemman och enskilda egendomar — dem äro vi också skyldiga att tänka på, och vi göra det genom att försöka åvägabringa bestående avtal, som äro tryggande för vårt svenska jordbruk.

Jag vill erinra herr Olsson om, att när denna fråga var föremål för riksdagens behandling vid 1896 och 1898 års riksdagar, lagutskottet avstyrkte varje åtgärd: år 1896 just under uttalande av

*Om avskaf-*  
*fande av lego*  
*stadgan m. m.*  
(Forts.)

Om avskaf-  
fande av lego-  
stadgan m. m.  
(Forts.)

den farhågan, »att vid en revision av legostadgan i dess helhet genom ändrade lagbestämmelser skulle bortfalla den ännu kvarlevande återstod av det patriarkaliska förhållande mellan husbonde och tjänstehjon, varå gällande legostadga vore grundad, och vilket förhållande, man säge vad som helst om dess mindre överensstämmelse med vår tids åskådning och omständigheter, dock utgjorde kärnpunkten i vår svenska lagstiftning om tjänstehjonsavtal och hos oss höjde detta avtal — sett vare sig från husbondens eller tjänstehjonets ståndpunkt — över ett vanligt arbetsavtal. En sådan synpunkt vore ock i stånd att, om man från densamma utginge vid bedömande inom tjänstehjonsavtalets gränser av ömsesidig rätt och skyldighet, i tillämpningen mildra mängden av nuvarande legostadgas onekligen något föråldrade detaljbestämmelser och åstadkomma, att denna stadga, ehuru stiftad för över sextio år sedan, ännu kunde verka till gagn», etc. och år 1898 med den motivering, »att vid en omarbetning av legostadgan huvudgrunderna för densamma kunde och borde lämnas orubbade eller i allt fall av en sådan varsamt beröras». Detta är uttalanden av lagutskottet vid två skilda riksdagar, som jag tror äro tämligen viktiga och fullkomligt samma och berättigade, och med dem tror jag, att man även tillbakavisar herr Olssons ståndpunkt i frågan.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Beträffande den siste talarens upplysning, kan det naturligtvis inte bidra till att stärka mina sympatier för den nya tjänstehjonsstadgan, att den skall läggas så, att huvudgrunderna skulle bliva orubbade eller de gällande stadgandena endast skulle mycket varsamt beröras. Herr Lindblad har själv visat på, huru berättigade arbetarnas misstankar äro, om det gäller en ny lagstiftning. Det kan således inte i någon mån beröra de synpunkter, som här förut äro framlagda. Att godsägarna inte äro så förfärligt många, vet jag, men det bidrager väl inte till att ytterligare öka det berättigade i en avtalslagstiftning, som endast skulle gagna ett mindretal.

Vad herr Schyllers anmärkning beträffar, att arbetarna skulle bliva lika rättslösa som arbetsgivarna, så får jag säga, att om arbetarna här inte *voro* mera rättslösa, så vore det ingen risk för dem; och med det skälet som utgångspunkt skulle jag vilja yrka avslag på alltsamman.

Men, som sagt, jag har redan framlagt mina skäl för önskvärdheten av den gamla lagens avskaffande och har ingenting att därutöver tillägga.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågakvarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innehölls i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder i syfte att de hos nationalmuseet deponerade konstalster må i vidsträcktare grad komma folkets bredare lager till godo, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upprättande av praktiska ungdomsskolor jämte i ärendet väckta motioner. *Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.*

I den till riksdagen den 14 januari 1918 avlätna statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att, i avbidande på proposition rörande upprättande av praktiska ungdomsskolor, för sådant ändamål under riksstatsens åttonde huvudtitel beräkna

*dels* för anställande av ytterligare en extra ledamot i folkskolöverstyrelsen på extra stat för år 1919 ett förslagsanslag, högst 7,000 kronor (punkten 156),

*dels* en ökning av det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understöd för avlönande av lärare vid fortsättningsskola med 437,000 kronor (punkten 181),

*dels* för anordnande av särskilda utbildningskurser för lärare vid fortsättningsskolor på extra stat för år 1919 ett reservationsanslag av 60,000 kronor (punkten 182),

*dels* en ökning av det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understöd åt högre folkskolor med 293,000 kronor (punkten 183),

*dels* till bestridande av kostnaderna för inrättande av tekniska gymnasier i Malmö och Örebro samt tekniska fackskolor i Malmö och Västerås en ökning av det å ordinarie stat uppförda anslaget till de tekniska läroverken med 194,500 kronor (punkten 209),

*dels* för inrättande av en överstyrelse för teknisk undervisning å ordinarie stat för år 1919 ett belopp av 50,000 kronor (punkten 217),

*dels* för anslag åt lägre tekniska yrkesskolor m. m. på extra stat för år 1919 ett förslagsanslag, högst 250,000 kronor (punkten 218),

*dels ock* för anslag till husmoderskolor m. m. på extra stat för år 1919 ett förslagsanslag av 50,000 kronor (punkten 219).

Sedermå hade Kungl. Maj:t i en den 15 februari 1918 till riksdagen avläten, till statsutskottet hänvisad proposition, nr 96. under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

#### A. *Beträffande fortsättningsskolor:*

*dels* fastställa följande huvudsakliga grunder och bestämmelser att gälla beträffande fortsättningsskolor, med rätt för Kungl. Maj:t

Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.

(Forts.)

att utfärda de närmare föreskrifter, som för deras tillämpning befinnas erforderliga:

1. I varje skoldistrikt skall för de lärjungar, som med fullständigt avgångsbetyg lämnat folkskolan eller på annat sätt vunnit motsvarande kunskaper, finnas en eller, där förhållanden sådant påkalla och medgiva, flera fortsättningsskolor.

2. Undantagsvis må, efter vederbörligt medgivande, två eller flera närliggande skoldistrikt kunna förena sig om en gemensam fortsättningsskola.

3. Kursen i fortsättningsskola skall för lärjungarna omfatta sammanlagt minst 360 undervisningstimmar, förlagda utom folkskolans ordinarie undervisningstid, och fördelas på minst två, högst tre år samt i övrigt vara anordnad i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, vilka av departementschefen i statsrådsprotokollet närmare angivits.

4. Lärjunge skall, i den mån han icke enligt gällande föreskrifter skall vara därifrån befriad eller i vederbörlig ordning därifrån erhållit befrielse, vara pliktig att inträda i fortsättningsskola vid början av den årskurs, som inträffar närmast efter det läsår, då avgångsbetyg från folkskola eller vitsord om motsvarande kunskaper erhållits, samt att deltaga i skolans undervisning under den för fortsättningsskolans kurs stadgade minimitiden eller den längre tid intill sammanlagt 540 undervisningstimmar, som skoldistriktet må i vederbörlig ordning hava bestämt; dock att skolplikten i varje fall skall upphöra, då lärjunge fyllt aderton år.

5. För lärjungar, som avgått från egentlig folkskola utan att erhålla fullständigt avgångsbetyg, ävensom för lärjungar, som avgått från mindre folkskola, må i stället för fortsättningsskola anordnas ersättningsskola, och skall lärjunge i ersättningsskola vara underkastad skolplikt enligt samma grunder, som gälla för lärjunge i egentlig fortsättningsskola.

6. Skoldistrikt skall senast vid utgången av år 1924 hava fullgjort vad detsamma enligt meddelade bestämmelser åligger i fråga om den fortsatta undervisningen, dock att skoldistrikt må, efter medgivande av Kungl. Maj:t, i särskilt trängande undantagsfall kunna även efter denna tidpunkt under viss tid i större eller mindre mån vinna befrielse från sagda åligganden;

dels föreskriva i fråga om arvodet till lärare i fortsättningsskola och ersättningsskola, som upprättades efter ovan angivna grunder, att detta skulle utgöra för undervisningstimme i fortsättningsskola minst 2 kronor 50 öre och för undervisningstimme i ersättningsskola minst 1 krona 50 öre, med undantag dock dels att arvodet för undervisning i manlig eller kvinnlig slöjd skulle utgöra minst 1 krona 25 öre för undervisningstimme och arvodet för undervisning i hushållsgöromål minst 5 kronor för arbetsdag, omfattande minst fyra undervisningstimmar, dels att för undervisning i ämnet arbetskunskap i fortsättningsskola till lärare, som förklarats därtill berättigad, skulle utgå arvode med minst 3 kronor för undervisningstimme; med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare bestäm-

melser i fråga om dessa arvodens åtnjutande, som kunde befinnas erforderliga;

*dels* besluta, att statsbidrag till avlönande av lärare i fortsättningsskola och i ersättningsskola skulle, enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela, utgå med belopp motsvarande de för undervisningen i sådan skola enligt stadgade grunder utgående minimiarvodena, därvid för statsbidragets åtnjutande skulle gälla följande grunder och villkor, med rätt för Kungl. Maj:t att, när i särskilda fall omständigheterna därtill föranledde, besluta om statsbidrags utgående utan hinder däraf, att avvikelse i något fall från dessa grunder och villkor ägt rum:

1. Skolan skall vara anordnad i enlighet med de föreskrifter, som av Kungl. Maj:t meddelas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna grunder.

2. Statsbidrag utgår för högst det antal undervisningstimmar, som erfordras, för att lärjungarna skola erhålla undervisning under den tid, för vilken skolplikt enligt i vederbörlig ordning meddelad föreskrift åligger dem.

3. Lärjungarna skola sammanföras till undervisningsavdelningar av lämplig storlek. Om i skola, som här avses, antalet lärjungar, som undervisas i verkstadsarbete, i slöjd eller i hushållsgöromål, varit så stort, att de uppdelats på avdelningar, må statsbidrag utgå för avdelning, endast om lärjungarna vid kursens början varit, där fråga är om undervisning i verkstadsarbete eller slöjd, minst tio och, där fråga är om undervisning i hushållsgöromål, minst åtta, och om de, så länge de under året tillhört skolan, i allmänhet deltagit i undervisningen.

4. Undervisningen skall bestridas av lärare, som blivit i vederbörlig ordning förklarade behöriga till sådan undervisnings bestridande. Sagda lärare skola åtnjuta arvode till minst de belopp, som här ovan stadgats.

5. Skoldistriktet skall för undervisningen tillhandahålla lämpliga lokaler samt nödig inrednings- och undervisningsmaterieell.

6. Inom varje skoldistrikt skall för fortsättningsskolorna finnas ett i vederbörlig ordning fastställt reglemente.

7. Skolorna skola vara underkastade den tillsyn och kontroll, som Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva;

*dels* medgiva, att skoldistrikt, som anordnat fortsättningsskola enligt de grunder, som angivas i kungl. kungörelsen den 11 september 1877 angående anslag för avlöning åt lärare vid fortsättningsskola, finge tills vidare, intill dess annorlunda bestämdes, såsom understöd för de lärares avlöning, som i sådan skola undervisade utom folkskolans ordinarie undervisningstid, erhålla bidrag av allmänna medel sålunda, att för varje lärare, som meddelade dylik undervisning under en tid motsvarande två veckor om året, statsbidrag utginge med 65 kronor, under en tid motsvarande fyra veckor med 130 kronor och under en tid motsvarande sex veckor med 195 kronor, under villkor att skoldistriktet för lärarens avlönande tillskötte för undervisningstid motsvarande två veckor om året minst 25

*Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.*

(Forts.)

Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.

(Forts.)

kronor, för undervisningstid motsvarande fyra veckor minst 50 kronor och för undervisningstid motsvarande sex veckor minst 75 kronor,

*dels* höja det ordinarie förslagsanslaget till understöd för avlönande av lärare vid fortsättningsskola från 163,000 kronor till 600,000 kronor eller med 437,000 kronor;

*dels ock* bevilja på extra stat för år 1919 till utbildningskurser för lärare vid fortsättningsskolor ett reservationsanslag av 60.000 kronor att utgå enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

### B. Beträffande högre folkskolor:

fastställa följande grundér och villkor för utgående av statsunderstöd till högre folkskolor:

1. Av anslaget till högre folkskolor må understöd kunna utgå till skola, som inrättats av skolområde, bestående av ett eller flera skoldistrikt eller efter Kungl. Maj:ts beprövande av annan kommunal samfällighet eller sammanslagning av flera sådana, i ändamål att bereda lärjungar, som genomgått småskola och folkskola, tillsammans omfattande minst sexårig lärokurs, eller på annat sätt vunnit motsvarande kunskaper, tillfälle att inhämta ett högre mått av allmänt medborgerlig och praktisk bildning, utan att lärjungarna därigenom dragas från sina vanligt levnadsförhållanden eller nödig övning i praktiskt arbete.

Den högre folkskolan må, allt efter förhållandena, kunna anordnas antingen såsom allmän högre folkskola, i vilken undervisningen erhåller en mera allmän läggning, eller såsom yrkesbestämd högre folkskola, i vilken undervisningen inriktas på visst yrke eller viss yrkesgrupp. Huruvida yrkesbestämd högre folkskola må komma i åtnjutande av det högre understöd, som för skola av sådan typ av riksdagen bestämmes, skall bero på beslut av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall.

2. Högre folkskola må åtnjuta statsbidrag till högst fyra ettåriga klasser. Inom varje årsklass må statsbidrag utgå till högst så stort antal parallella klassavdelningar, som uppkommer vid iakttagande därav, att i fråga om allmän högre folkskola minst 35 och ifråga om yrkesbestämd minst 30 lärjungar komma på varje sådan avdelning inom årsklassen, innan ny klassavdelning upprättas inom densamma.

Huruvida inom skolområde, som redan åtnjuter statsunderstöd till en eller flera högre folkskolor, understöd må utgå till ny skola av samma typ, skall bero på Kungl. Maj:ts prövning.

Finnes inom ett skolområde endast en högre folkskola, skall denna, såvitt ej Kungl. Maj:t på anförda skäl medgiver undantag, vara avsedd för både gossar och flickor.

3. Vid högre folkskola skola, därest ej Kungl. Maj:t i särskilt fall annorlunda bestämmer, finnas minst så många ordinarie lärartjänster som antalet årsklasser i skolan. I den mån så erfordras, skola dessutom vara anställda extra ordinarie lärare med full



tjänstgöring ävensom nödigt antal timlärare. Som lärare kunna anställas såväl män som kvinnor.

Högre folkskola förestås av en för viss tid utsedd manlig eller kvinnlig rektor.

4. Undervisningen skall, därest ej Kungl. Maj:t i särskilt fall annorlunda bestämmer, pågå minst trettiofyra och en halv läsvecko om året, påsk- och pingstferier samt tillfälliga lovdagar däri inberäknade.

Har undervisning i högre folkskola ej fortgått så lång tid, som ovan stadgats, men beror detta därav, att skolan eller viss klass eller klassavdelning av densamma, för vilken statsbidrag kan utgå, först under kalenderåret inrättats eller ock under kalenderåret upphört, äge skolan bekomma statsbidrag i förhållande till den del av läsåret, som undervisningen pågått.

5. Högre folkskola skall hava till sitt förfogande tjänliga och tillräckliga undervisningslokaler samt erforderliga skolmöbler och undervisningsmedel.

6. Högre folkskola skall vara försedd med av Kungl. Maj:t fastställt reglemente och stå under inseende av folkskolöverstyrelsen samt vara underkastad den kontroll och de bestämmelser i övrigt, som Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

Folkskolöverstyrelsen må för varje skola kunna förordna en inspektör.

För högre folkskola skall finnas en av minst fem personer bestående skolstyrelse. Om dess sammansättning, revision av dess räkenskaper m. m. skola bestämmelser finnas i det för skolan fastställda reglementet. Är undervisningen med hänsyn till lärjungarnas praktiska utbildning inriktad på visst yrke eller yrkesgrupp, och åtnjuter skolan med hänsyn därtill högre statsunderstöd, skola minst två i sådant yrke sakkunniga personer vara medlemmar av skolstyrelsen.

7. Undervisningen i högre folkskola skall vara avgiftsfri, så vida ej Kungl. Maj:t i visst fall på grund av särskilda undantagsförhållanden annorlunda bestämmer. Terminsavgifter må dock i intet fall påföras medellösa lärjungar.

8. Vid högre folkskola skall lärarpersonalen åtnjuta de avlöningsförmåner, som av riksdagen närmare bestämmas.

9. Statsunderstöd till högre folkskola utgår med det belopp och i den ordning, som av riksdagen närmare bestämmas.

### C. *Beträffande den lägre yrkesundervisningen:*

*dels* besluta, att det skulle ankomma på kommun att bestämma, att i yrke anställda lärlingar skulle, i den utsträckning vartill förhållandena kunde föranleda, vara pliktiga att under högst två läsår med högst nio månaders årlig undervisning och med i medeltal högst tolv undervisningstimmar i veckan deltaga i undervisningen i lärlingsskola, anordnad huvudsakligen efter de av departementschefen i statsrådsprotokollet närmare angivna grunder; dock att skolplikten i varje fall skulle upphöra, då lärjunge fyllt 18 år;

Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.  
(Forts.)

dels för beredande av understöd åt skolor för den lägre yrkesutbildningen under riksstatens åttonde huvudtitel på ordinarie stat uppföra ett förslagsanslag av 250,000 kronor;

dels medgiva, att från nämnda anslag finge årligen utgå understöd

1. för av kommun upprättad lärlingsskola för industri, hantverk eller handel till lärares avlöning med belopp, beräknat efter 2 kronor 67 öre för varje undervisningstimme, och till undervisningsmateriell med belopp, motsvarande hälften eller i vissa undantagsfall intill två tredjedelar av kostnaderna för densamma;

2. för av kommun upprättad lärlings- eller yrkesskola för husligt arbete eller hushållsskola till lärares avlöning med belopp, beräknat efter 1 krona 33 öre för varje undervisningstimme, och till undervisningsmateriell med belopp, beräknat såsom under 1 angivits;

3. för av kommun upprättad yrkesskola för industri, hantverk eller handel eller ettårig handelsskola till lärares avlöning med belopp, beräknat efter 3 kronor för varje undervisningstimme, och till undervisningsmateriell med belopp, beräknat såsom under 1 angivits;

4. för enskild skola för yrkesundervisning med belopp, som av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall bestämdes efter i huvudsak samma grunder som för motsvarande under 2 eller 3 angiven skola,

ävensom att understödet för ovannämnda skolor finge utgå under följande villkor:

a) undervisningen skulle bestridas av lärare, som godkändes av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen;

b) arvoden åt lärare skulle utgå med belopp, beräknade efter i medeltal minst 4 kronor för varje undervisningstimme vid lärlingsskola för industri, hantverk eller handel, minst 2 kronor vid lärlings- eller yrkesskola för husligt arbete eller vid hushållsskola samt minst 4 kronor 50 öre vid yrkesskola för industri, hantverk eller handel samt vid ettårig handelsskola;

c) skolan skulle hava till sitt förfogande lokaler samt inrednings- och undervisningsmateriell, som kunde godkännas av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen;

d) för varje skola skulle finnas ett av sagda myndighet fastställt reglemente innehållande bestämmelser, bland annat, rörande skolans undervisning, styrelse och förvaltning samt föreståndare och lärare;

e) undervisningen i lärlingsskola skulle för lärjungarna vara avgiftsfri;

f) skolans läroplan skulle vara godkänd av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen;

g) skolan skulle stå under inseende av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen;

h) för statsbidrags åtnjutande skulle i övrigt gälla de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela;

5. för nuvarande lägre tekniska yrkesskolor enligt nu gällande grunder;

*dels* för beredande av understöd, i överensstämmelse med av 1917 års riksdag godkända grunder, till yrkesskolor för husmoders-utbildning i städer, köpingar, industri- och andra liknande samhällen samt till obemedlade och mindre bemedlade elever vid nämnda skolor anvisa under åttonde huvudtiteln på extra stat för år 1919 ett förslagsanslag av 50,000 kronor.

*Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.*  
(Forts.)

*D. Beträffande förstärkning av folkskolöverstyrelsens arbetskrafter:*

för beredande åt ytterligare en extra ledamot inom folkskolöverstyrelsen av arvode å 7,000 kronor, varav 2,500 kronor skulle anses motsvara tjänstgöringspenningar, anvisa på extra stat för år 1919 ett förslagsanslag, högst 7,000 kronor.

*E. Beträffande upprättande av en yrkesskolöverstyrelse:*

*dels* godkänna den av departementschefen i statsrådsprotokollet förordade staten för år 1919 för en yrkesskolöverstyrelse och de av honom föreslagna villkoren och bestämmelserna för åtnjutande av i staten upptagna avlöningsförmåner samt för tillämpning av samma stat uppföra i riksstaten under åttonde huvudtiteln ett ordinarie anslag till yrkesskolöverstyrelsen å 56,600 kronor;

*dels* medgiva, att ålderstilläggen för de å yrkesskolöverstyrelsens stat upptagna befattningshavarna finge utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg;

*dels* föreskriva, att chef eller ledamot av yrkesskolöverstyrelsen, som finge vid tillträdet till befattningen såsom delägare tillhöra vare sig lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa eller folkskollärarnas änke- och pupillkassa, skulle vara skyldig att även såsom chef eller ledamot i överstyrelsen kvarstå i den av nämnda båda kassor, i vilken han vid sagda tidpunkt vore delägare, med iakttagande därvid att sådan befattningshavare skulle tillhöra vederbörande kassa med det inom densamma förekommande högsta delaktighetsbeloppet samt med de rättigheter och skyldigheter i övrigt, vilka tillkomme delägare, som innehade befattning, med vilken vore förenad skyldighet att tillhöra kassan;

*dels* ock bestämma, att envar, som med eller efter den nya lönestatens ikraftträdande tillträdde befattning i yrkesskolöverstyrelsen, skulle vara pliktig att underkasta sig nyssnämnda villkor och bestämmelser.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom andra kammaren väckta motioner, nämligen

nr 334, av herr *N. Helger*, som föreslagit sådana ändringar i den i kungl. propositionen föreslagna organisationen av fortsättningsskolor, att för lärjungar, som avgått från mindre folkskolor, i stället för fortsättningsskola anordnades ersättningsskola, och att lärjunge i ersättningsskola skulle vara underkastad skolplikt enligt samma grunder, som gällde för lärjunge i egentlig fortsättningsskola, att för lärjungar, som avgått från egentlig folkskola utan att erhålla

Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.  
(Forts.)

fullständigt avgångsbetyg, anordnades, där så ske kunde, repetitions-skolor i stället för fortsättningsskolor, och att lärjunge i repetitions-skola skulle vara underkastad skolplikt enligt samma grunder, som gällde för lärjunge i egentlig folkskola, samt att lärjungar, som avgått från folkskola utan fullständigt avgångsbetyg, men för vilka på grund av lokala förhållanden undervisning i repetitionsskola icke kunde beredas, skulle vara underkastade skolplikt i egentlig folkskola under en tid, svarande emot den, under vilken de eljest skulle bevistat repetitionsskola;

nr 335, av herr *E. V. Moberger* m. fl., som hemställt, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 96, att skoldistrikt, som anordnat fortsättningsskola enligt de grunder, som angåves i kungl. kungörelsen den 11 september 1877 angående anslag för avlöning åt lärare vid fortsättningsskola, finge tills vidare, intill dess annorlunda bestämdes, såsom understöd för de lära-res avlöning, som i sådan skola undervisade utom folkskolans ordinarie undervisningstid, erhålla bidrag av allmänna medel sålunda, att för varje lärare, som meddelade dylik undervisning under en tid motsvarande fyra veckor, med 130 kronor och under en tid motsvarande sex veckor, med 195 kronor under villkor att skoldistriktet för lärarens avlönande tillsköte för undervisningstid motsvarande fyra veckor minst 50 kronor och för undervisningstid motsvarande sex veckor minst 75 kronor,

nr 338, av herr *E. P. V. Röing*, som hemställt, att riksdagen på det sätt måtte bifalla vad Kungl. Maj:t i propositionen angående upprättande av praktiska ungdomsskolor föreslagit beträffande den lägre yrkesundervisningen, att förberedande lärlingsskola i avseende på rätt att komma i åtnjutande av understöd ur förslagsanslaget för beredande av understöd åt skolor för den lägre yrkesutbildningen måtte likställas med enskild skola för yrkesundervisning;

nr 339, av herr *J. G. Pettersson* i Södertälje, som hemställt, att riksdagen ville för sin del besluta, att, i stället för den av Kungl. Maj:t i propositionen nr 96 föreslagna konsulent för husligt arbete, skulle på yrkesskolöverstyrelsens stat för år 1919 uppföras en ordinarie ledamotstjänst, vars innehavare företrädde husligt arbete; samt att de med ifrågavarande tjänst förenade avlöningsförmånerna lämpades efter avlöningen för övriga ledamotstjänster inom yrkesskolöverstyrelsen, med användande av samma beräkningsgrunder, som komme att bestämma förhållandet mellan manliga och kvinnliga lärarens avlöning enligt den löne reglering, som vid innevarande riksdag väntades komma att fastställas;

nr 340 och 341, av herr *J. A. Zander*, som hemställt

i den förra motionen, dels att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 96 angående upprättande av praktiska ungdomsskolor besluta, att punkt 6 uti de huvudsakliga grunder och bestämmelser, som Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att fastställa

att gälla beträffande fortsättningsskolor, skulle ändras därhän, att, i fråga om arvode till lärare i fortsättningsskola, detsamma måtte bestämmas att utgöra för undervisningstimme minst 2 kronor och att arvodet för undervisning i ämnet arbetskunskap skulle utgå med minst 2 kronor 50 öre, dels att det ordinarie förslagsanslaget till understöd för avlönande av lärare vid fortsättningsskola måtte sänkas från den summa, 600,000 kronor, som äskats, till det mindre belopp, som detta beslut kunde föranleda, dels ock att riksdagen måtte på extra stat för år 1919 till Kungl. Maj:ts förfogande bevilja ett förslagsanslag av 50,000 kronor att som dyrtidshjälp utgå, enligt de grunder som utskottet närmare föresloge till lärare i obligatoriska fortsättningsskolor; ävensom

Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.

(Forts.)

i den senare motionen, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 96 angående praktiska ungdomsskolor, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att vid utfärdande av föreskrifter beträffande fortsättningsskolor sådana övergångsbestämmelser måtte bli gällande, att sådan förbindelse, som skoldistrikt häftade uti till lärare för undervisning vid fortsättningsskola, vilken igångsatts under hittills vid för handen varande förhållanden, ej måtte, då läraren ej vore i besittning av den högre kompetens, som förutsattes för att han skulle kunna anställas som lärare vid i Kungl. Maj:ts proposition föreslagna fortsättningsskolor, vara för skoldistrikt bindande.

Den föreliggande propositionen innehöll ett omfattande förslag till omorganisation av de *praktiska ungdomsskolorna*, under vilken beteckning propositionen sammanfattade samtliga de skolor, vilka, avsedda för den tidigare ungdomsåldern (från omkring det 13:de levnadsåret), hade till uppgift att genom uppfostran och för ändamålet särskilt lämpad undervisning bereda ungdomen för olika uppgifter inom det praktiska livet.

Det i propositionen innefattade förslaget avsåg dels sådana ungdomsskolor, vilka utgjorde en mera omedelbar överbyggnad på folkskolan, dels sådana, vilka såsom en fortsättning av dessa hade till uppgift ungdomens utbildning för olika uppgifter inom hantverket, industrien, handeln och det husliga arbetet.

Utskottet hade i nu föreliggande utlåtande på anförda grunder hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts föresvarande proposition, med avslag dels å herr Mobergers m. fl., herr Petterssons i Södertälje och herr Zanders motioner, dels ock å herr Helgers och herr Röings motioner, i den mån dessa icke kunde anses vara av utskottet i dess utlåtande besvarade,

#### A. *Beträffande fortsättningsskolor:*

*dels* fastställa följande huvudsakliga grunder och bestämmelser, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för deras tillämpning befunnes erforderliga:

1. I varje skoldistrikt skall för de lärjungar, som med fullständigt avgångsbetyg lämnat folkskolan eller på annat sätt vunnit

Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.  
(Forts.)

motsvarande kunskaper, finnas en eller, där förhållanden sådant påkalla och medgiva, flera fortsättningsskolor.

2. Undantagsvis må, efter vederbörligt medgivande, två eller flera närliggande skoldistrikt kunna förena sig om en gemensam fortsättningsskola.

3. Kursen i fortsättningsskola skall för lärjungarna omfatta sammanlagt minst 360 undervisningstimmar, förlagda utom folkskolans ordinarie undervisningstid, och fördelas på minst två, i särskilda undantagsfall och efter vederbörlig prövning högst tre år samt i övrigt vara anordnad i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, vilka av departementschefen i statsrådsprotokollet närmare angivits.

4. Lärjunge skall vara pliktig att i den mån han icke enligt gällande föreskrifter skall vara därifrån befriad eller i vederbörlig ordning därifrån erhållit befrielse eller skoldistrikt i visst fall erhållit vederbörligt tillstånd att träffa annan anordning, inträda i fortsättningsskola vid början av den årskurs, som anordnas närmast efter det läsår, då avgångsbetyg från folkskola eller vitsord om motsvarande kunskaper erhållits, samt att deltaga i skolans undervisning under den för fortsättningsskolans kurs stadgade minimitiden eller den längre tid intill sammanlagt 540 undervisningstimmar, som skoldistriktet må i vederbörlig ordning hava bestämt; dock att skolplikten i varje fall skall upphöra då den skolpliktige fyllt aderton år.

5. För lärjungar, som avgått från egentlig folkskola utan att erhålla fullständigt avgångsbetyg, ävensom för lärjungar, som avgått från mindre folkskola, må i stället för fortsättningsskola anordnas ersättningsskola eller enligt vederbörligt beprövande annan däremot svarande, efter förhållandena lämpad undervisning, och skall lärjunge i sådant fall vara underkastad skolplikt enligt samma grunder, som gälla för lärjunge i egentlig fortsättningsskola.

6. Skoldistrikt skall senast vid utgången av år 1924 hava fullgjort vad som enligt meddelade bestämmelser åligger detsamma i fråga om den fortsatta undervisningen, dock att skoldistrikt må, efter medgivande av Kungl. Maj:t, då förhållandena sådant påkalla, kunna även efter denna tidpunkt under viss tid i större eller mindre mån vinna befrielse från sagda åligganden:

*dels* föreskriva i fråga om arvodet till lärare i fortsättningsskola och ersättningsskola, som upprättades efter i utlåtandet angivna grunder, att detta skulle utgöra för undervisningstimme i fortsättningsskola minst 2 kronor 50 öre och för undervisningstimme i ersättningsskola minst 1 krona 50 öre, med undantag dock dels att arvodet för undervisning i manlig eller kvinnlig slöjd skulle utgöra minst 1 krona 25 öre för undervisningstimme och arvodet för undervisning i hushållsgöromål minst 5 kronor för arbetsdag, omfattande minst fyra undervisningstimmar, dels att för undervisning i ämnet arbetskunskap i fortsättningsskola till lärare, som förklarats därtill berättigad, arvodet skulle utgå med minst 3 kronor för undervisningstimme: med rätt för Kungl. Maj:t

att utfärda de närmare bestämmelser i fråga om dessa arvodens åtnjutande, som kunde befinnas erforderliga;

*dels* besluta, att statsbidrag till avlönande av lärare i fortsättnings-skola och i ersättningsskola skulle, enligt de närmare bestämmelser Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela, utgå med belopp motsvarande de för undervisningen i sådan skola enligt stadgade grunder utgående minimiarvodena, därvid för statsbidragets åtnjutande skulle gälla följande grunder och villkor, med rätt för Kungl. Maj:t att, när i särskilda fall omständigheterna därtill föranledde besluta om statsbidrags utgående utan hinder därav, att någon avvikelse från dessa grunder och villkor ägt rum:

1. Skolan skall vara anordnad i enlighet med de föreskrifter, som av Kungl. Maj:t meddelas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementchefen i statsrådsprotokollet angivna grunder.

2. Statsbidrag utgår för högst det antal undervisningstimmar, som erfordras, för att lärjungarna skola erhålla undervisning under den tid, för vilken skolplikt enligt i vederbörlig ordning meddelad föreskrift åligger dem.

3. Lärjungarna skola sammanföras till undervisningsavdelningar av lämplig storlek. Om i skola, som här avses, antalet lärjungar, som undervisas i verkstadsarbete, i slöjd eller i hushållsgöromål, varit så stort, att de uppdelats på avdelningar, må statsbidrag utgå för sådan avdelning, endast om lärjungarna i densamma vid kursens början varit, där fråga är om undervisning i verkstadsarbete eller slöjd, minst tio och, där fråga är om undervisning i hushållsgöromål, minst åtta, och om de, så länge de under året tillhört skolan, i allmänhet deltagit i undervisningen.

4. Undervisningen skall bestridas av lärare, som blivit i vederbörlig ordning förklarade behöriga till sådan undervisnings bestridande. Sagda lärare skola åtnjuta arvode till minst de belopp, som här ovan stadgats.

5. Skoldistriktet skall för undervisningen tillhandahålla lämpliga lokaler samt nödig inrednings- och undervisningsmateriell.

6. Inom varje skoldistrikt skall för fortsättningsskolorna finnas ett i vederbörlig ordning fastställt reglemente.

7. Skolorna skola vara underkastade den tillsyn och kontroll som Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva;

*dels* medgiva, att skoldistrikt, som anordnat fortsättningsskola enligt de grunder, som angåves i kungl. kungörelsen den 11 september 1877 angående anslag för avlöning åt lärare vid fortsättningsskola, finge tillsviðare, intill dess annorlunda bestämdes, såsom understöd för de lärares avlöning, som i sådan skola undervisade utom folkskolans ordinarie undervisningstid, erhålla bidrag av allmänna medel sålunda, att för varje lärare, som meddelade dylik undervisning under en tid motsvarande två veckor om året, statsbidrag utginge med 65 kronor, under en tid motsvarande fyra veckor med 130 kronor och under en tid motsvarande sex veckor med 195 kronor, under villkor att skoldistriktet för lärarens avlönande tillsköte för undervisningstid motsvarande två veckor om året minst 25 kronor,

*Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.*

(Forts.)

Ang. upprät-  
tande av prak-  
tiska ungdoms-  
skolor.

(Forts.)

för undervisningstid motsvarande fyra veckor minst 50 kronor och för undervisningstid motsvarande sex veckor minst 75 kronor;

*dels* höja det ordinarie förslagsanslaget till understöd för avlö-  
nande av lärare vid fortsättningsskola från 163,000 kronor till  
600,000 kronor eller med 437,000 kronor;

*dels ock* bevilja på extra stat för år 1919 till utbildningskurser  
för lärare vid fortsättningsskolor ett reservationsanslag av 60,000  
kronor att utgå enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor  
Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva;

### B. *Beträffande högre folkskolor:*

fastställa följande grunder och villkor för utgående av statsun-  
derstöd till högre folkskolor:

1. Av anslaget till högre folkskolor må understöd kunna utgå  
till skola, som inrättats av skolområde, bestående av ett eller flera  
skoldistrikt eller efter Kungl. Maj:ts beprövande av annan kommunal  
samfällighet eller förening av flera sådana, i ändamål att bere-  
da lärjungar, som genomgått småskola och folkskola, tillsammans  
omfattande minst sexårig lärokurs, eller på annat sätt vunnit mot-  
svarande kunskaper, tillfälle att inhämta ett högre mått av allmänt  
medborgerlig och praktisk bildning, utan att lärjungarna därigenom  
dragas från sina vanliga levnadsförhållanden eller nödig övning i  
praktiskt arbete.

Den högre folkskolan må, allt efter förhållandena, kunna anord-  
nas antingen såsom allmän högre folkskola, i vilken undervisningen  
erhåller en mera allmän läggning, eller såsom yrkesbestämd högre  
folkskola, i vilken undervisningen inriktas på visst yrke eller viss  
yrkesgrupp. Huruvida yrkesbestämd högre folkskola må komma i  
åtnjutande av det högre understöd, som för skola av sådan typ av  
riksdagen bestämmes, skall bero på beslut av Kungl. Maj:t i varje  
särskilt fall.

2. Högre folkskola må åtnjuta statsbidrag till högst fyra ett-  
åriga klasser. Inom varje årsklass må statsbidrag utgå till högst  
så stort antal parallella klassavdelningar, som uppkommer vid iakt-  
tagande därav, att i fråga om allmän högre folkskola minst 35 och i  
fråga om yrkesbestämd sådan skola minst 30 lärjungar komma på  
varje avdelning inom årsklassen, innan ny avdelning upprättas inom  
densamma.

Huruvida inom skolområde, som redan åtnjuter statsunderstöd  
till en eller flera högre folkskolor, understöd må utgå till ny skola  
av samma typ, skall bero på Kungl. Maj:ts prövning.

Finnes inom ett skolområde endast en högre folkskola, skall  
denna, såvitt ej Kungl. Maj:t på anförda skäl medgiver undantag,  
vara avsedd för både gossar och flickor.

3. Vid högre folkskola skola, därest ej Kungl. Maj:t i sär-  
skilt fall annorlunda bestämmer, finnas minst så många ordinarie  
lärartjänster som antalet årsklasser i skolan. I den mån så erford-  
ras, skola dessutom vara anställda extra ordinarie lärare med full



tjänstgöring ävensom nödigt antal timlärare. Som lärare kunna anställas såväl män som kvinnor.

Högre folkskola förestås av en för viss tid utsedd manlig eller kvinnlig rektor.

4. Undervisningen skall, därest ej Kungl. Maj:t i särskilt fall annorlunda bestämmer, pågå minst trettiosex läsveckor om året, påsk- och pingstferier samt tillfälliga lovdagar däri inberäknade.

Har undervisning i högre folkskola ej fortgått så lång tid, som ovan stadgas, men beror detta därav, att skolan eller viss klass eller klassavdelning av densamma, för vilken statsbidrag kan utgå, först under kalenderåret inrättats eller ock under kalenderåret upphört, äge skolan bekomma statsbidrag i förhållande till den del av läsåret, som undervisningen pågått.

5. Högre folkskola skall hava till sitt förfogande tjänliga och tillräckliga undervisningslokaler samt erforderliga skolmöbler och undervisningsmedel.

6. Högre folkskola skall vara försedd med av Kungl. Maj:t fastställt reglemente och stå under inseende av chefsmyndigheten för folkundervisningen samt vara underkastad den kontroll och de bestämmelser i övrigt, som Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

Sagda myndighet må för varje skola kunna förordna en inspektor.

För högre folkskola skall finnas en av minst fem personer bestående skolstyrelse. Om dess sammansättning, revision av dess räkenskaper m. m. skola bestämmelser finnas i det för skolan fastställda reglementet. Är undervisningen med hänsyn till lärjungarnas praktiska utbildning inriktad på visst yrke eller yrkesgrupp, och åtnjuter skolan med hänsyn därtill högre statsunderstöd, skola minst två i sådant yrke eller sådan yrkesgrupp sakkunniga personer vara medlemmar av skolstyrelsen.

7. Undervisningen i högre folkskola skall vara avgiftsfri, såvida ej Kungl. Maj:t i visst fall på grund av särskilda undantagsförhållanden annorlunda bestämmer. Terminsavgifter må dock i innet fall påföras medellösa lärjungar.

8. Vid högre folkskola skall lärarpersonalen åtnjuta de avlöningsförmåner, som av riksdagen närmare bestämmas.

9. Statsunderstöd till högre folkskola utgår med det belopp och i den ordning, som av riksdagen närmare bestämmas;

### C. *Beträffande den lägre yrkesundervisningen:*

*dels* besluta, att det skulle ankomma på kommun, som ensam eller tillsammans med annan kommun upprättat eller underhölle lärlingsskola, anordnad huvudsakligen efter de av departementschefen i statsrådsprotokollet närmare angivna grunder, att bestämma,

att i industri, hantverk eller handel anställa minderåriga skulle i den utsträckning, som förhållandena kunde föranleda, vara pliktiga att under högst två läsår med högst nio månaders årlig undervisning och med i medeltal högst tolv undervisningstimmar i veckan

*Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.*

(Forts.)

Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.

(Forts.)

deltaga i undervisningen i sådan lärlingsskola, dock att skolplikten i varje fall skulle upphöra, då den skolpliktige fyllt aderton år, ävensom

att kvinnlig minderårig, som icke vore anställd i industri, hantverk eller handel och som icke befundes åtnjuta annan mot lärlingsskolans undervisning i husligt arbete svarande undervisning, skulle i den utsträckning och med den begränsning, vartill förhållandena kunde föranleda, vara underkastad sådan skolplikt som i föregående punkt sagts;

dels för beredande av understöd åt skolor för den lägre yrkesundervisningen under riksstatsens åttonde huvudtitel på ordinarie stat uppföra ett förslagsanslag av 250,000 kronor;

dels medgiva, att från nämnda anslag finge, oavsett om den undervisning som avsåges hade obligatorisk karaktär eller icke, årligen utgå understöd

1. för av kommun upprättad lärlingsskola för industri, hantverk eller handel till lärares avlöning med belopp, beräknat efter 2 kronor 67 öre för varje undervisningstimme, och till undervisningsmateriell med belopp, motsvarande hälften eller i vissa undantagsfall intill två tredjedelar av kostnaderna för densamma;

2. för av kommun upprättad lärlings- eller yrkesskola för husligt arbete eller hushållsskola till lärares avlöning med belopp, beräknat efter 1 krona 33 öre för varje undervisningstimme, och till undervisningsmateriell med belopp, beräknat såsom under 1 angivits;

3. för av kommun upprättad yrkesskola för industri, hantverk eller handel eller ettårig handelsskola till lärares avlöning med belopp, beräknat efter 3 kronor för varje undervisningstimme, och till undervisningsmateriell med belopp, beräknat såsom under 1 angivits;

4. för enskild skola för yrkesundervisning med belopp, som av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall bestämmes efter i huvudsak samma grunder som för motsvarande under 2 eller 3 angiven skola, ävensom att understödet för ovannämnda skolor finge utgå under följande villkor:

a) undervisningen skulle bestridas av lärare, som godkändes av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen;

b) arvoden åt lärare skulle utgå med belopp, beräknade efter i medeltal minst 4 kronor för varje undervisningstimme vid lärlingsskola för industri, hantverk eller handel, minst 2 kronor vid lärlings- eller yrkesskola för husligt arbete eller vid hushållsskola samt minst 4 kronor 50 öre vid yrkesskola för industri, hantverk eller handel samt vid ettårig handelsskola;

c) skolan skulle hava till sitt förfogande lokaler samt inrednings- och undervisningsmateriell, som godkändes av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen;

d) för varje skola skulle finnas ett av sagda myndighet fastställt reglemente innehållande bestämmelser, bland annat, rörande skolans undervisning, styrelse och förvaltning samt föreståndare och lärare;

e) undervisningen i lärlingsskola skulle för lärjungarna vara avgiftsfri;

f) skolans läroplan skulle vara godkänd av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen;

g) skolan skulle stå under inseeende av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen;

h) för statsbidrags åtnjutande skulle i övrigt gälla de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela; samt

5. för nuvarande lägre tekniska yrkesskolor enligt nu gällande grunder;

*dels* ock för beredande av understöd, i överensstämmelse med av 1917 års riksdag godkända grunder, till yrkesskolor för husmodersutbildning i städer, köpingar, industri- och andra liknande samhällen samt till obemedlade och mindre bemedlade elever vid nämnda skolor anvisa under åttonde huvudtiteln på extra stat för år 1919 ett förslagsanslag av 50,000 kronor.

#### D. *Beträffande folkskolöverstyrelsens utvidgning till en skolöverstyrelse med en folkskolavdelning och en yrkesskolavdelning m. m.:*

*dels* godkänna följande nya ordinarie stat för folkskolöverstyrelsen under ändrat namn av skolöverstyrelsen, att tillämpas från och med år 1919:

	Lön.	Tjänst- förings- penningar.	Orts- tillägg.	Arvode.	Summa.	
Chefen . . . . .	7,000	3,000	1,000	—	11,000	
1 ledamot och avdelningschef & folkskolavdelningen . . . . .	5,000	2,500	600	500	8,600	Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kronor.
1 ledamot och avdelningschef & yrkesskolavdelningen . . . . .	5,000	2,500	600	500	8,600	
1 ledamot . . . . .	5,000	2,500	600	—	8,100	
3 ledamöter . . . . .	15,000	7,500	1,800	—	24,300	
1 konsulent och särskild föredragande för husligt arbete . . . . .	—	—	—	2,750	2,750	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 förste bibliotekskonsulent . . . . .	3,600	1,800	400	—	5,800	
1 sekreterare . . . . .	3,600	1,800	400	—	5,800	
1 notarie . . . . .	2,200	1,500	300	—	4,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor, efter 10 år med ytterligare 500 kronor och efter 15 år med än ytterligare 500 kronor.
2 notarier . . . . .	4,400	3,000	600	—	8,000	
1 registrator och aktuarie . . . . .	2,200	1,500	300	—	4,000	

Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.

(Forts.)

Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.  
(Forts.)

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Orts- tillägg.	Arvode.	Summa.	
1 kvinnligt biträde av andra graden . . .	900	550	150	—	1,600	Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kronor och efter 10 år med ytterligare 200 kronor.
3 kvinnliga biträden av andra graden . .	2,700	1,650	450	—	4,800	
1 kvinnligt biträde av första graden . . .	700	350	150	—	1,200	
3 kvinnliga biträden av första graden . .	2,100	1,050	450	—	3,600	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor.
1 förste vaktmästare .	900	450	150	—	1,500	
1 vaktmästare . . . .	700	350	150	—	1,200	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.
För inspektion av blindundervisningen	—	—	—	600	600	
Till expenser m. m. .	—	—	—	—	26,375	
Summa	—	—	—	—	131,825	

Anm. Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej utgå till honom ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen.

dels godkänna följande villkor och bestämmelser för åtnjutande av de i staten för skolöverstyrelsens ordinarie befattningshavare upptagna löneförmåner, nämligen:

*i fråga om ändrad tjänstgöringsskyldighet, förflyttning till annan tjänst, förening av tjänster m. m.:*

att befattningshavare skulle, därest vidsträcktare tjänstgöringsskyldighet eller jämkning i åligganden vid en möjligen inträdande förändrad organisation av ämbetsverket eller dess särskilda avdelningar eller eljest i allmänhet kunde vara stadgad, ävensom därest ämbetsverkets ställning inom statsförvaltningen så förändrades, att det samma ej längre kunde anses såsom självständigt ämbetsverk eller därest vissa ifrågavarande ämbetsverk tillhörande göromål överflyttades till annat ämbetsverk, vara pliktig att, med bibehållande av den tjänstegrad och den avlöning han innehade, efter ny eller förändrad arbetsordning sköta de göromål, som honom anförtroddes, eller, efter Kungl. Maj:ts förordnande tjänstgöra i det verk, till vilket göromålen överlämnades;

att befattningshavare vore skyldig att tjänstgöra å den särskilda

befattning uti innehavande grad, där han till befordrande av arbetets oavbrutna gång, befundes vara lämplig och behöfelig;

att befattningshavare vidare skulle, likaledes med bibehållande av den tjänstegrad och den avlöning han innehade, vara pliktig att, närhelst så av Kungl. Maj:t prövades lämpligt, låta sig förflyttas till annan befattning inom förvaltningen på ifrågavarande område;

att med ordinarie befattning i överstyrelsen icke finge förenas annan tjänst å rikets, riksdagens eller kommuns stat;

att med ordinarie befattning i nämnda ämbetsverk ej heller finge förenas vare sig uppdrag såsom ordförande eller ledamot i styrelse för verk eller bolag som vore försett med Kungl. Maj:ts oktroy eller blivit registrerat såsom aktiebolag, eller befattning såsom tjänsteman i sådant verk eller bolag eller annan tjänstebefattning av vad slag som helst, så framt ej, vad anginge chef eller ledamot, Kungl. Maj:t och, vad anginge innehavare av annan befattning, överstyrelsen, uppå därom gjord framställning och efter prövning att ifrågavarande uppdrag eller tjänstebefattning ej kunde anses inverka hinderligt för tjänstgöringen i ämbetsverket, funne uppdraget eller befattningen kunna få mottagas och tillsvidare bibehållas;

*i fråga om avlöningsförmånens uppbärande m. m.:*

att tjänstgöringspenningar finge uppbäras endast för den tid, befattningshavare verkligen tjänstgjort eller åtnjutit semester, men för tid, han eljest varit befriad från tjänstgöring, skulle utgå till den, som uppehållit befattningen;

att den, som av sjukdom hindrades att förrätta sin befattning, ägde uppbära hela lönen jämte ortstillägget eller i det fall, där avlöningen utgjordes av arvode, den del därav, som icke ansåges såsom tjänstgöringspenningar, men att den, som eljest undfinge ledighet, såsom för svag hälsas vårdande, enkilda angelägenheter, tjänstgöring hos riksdagen, dess utskott eller revisorer eller andra särskilda uppdrag, eller i behörig ordning avstängdes från tjänstgöring eller av annan anledning vore lagligen förhindrad att sköta befattningen, kunde förpliktas att under ledigheten utöver sina tjänstgöringspenningar avstå så mycket av lönen eller ortstillägget eller av arvodet, som erfordrades för befattningens uppehållande eller eljes prövades skäligt;

att avlöning ej finge utgå till befattningshavare för tid, varunder han avhållit sig från tjänstgöring utan att hava i vederbörlig ordning erhållit tjänstledighet eller kunde styrka giltigt förfall;

att, därest befattningshavare bleve avstängd från tjänstgöring eller i häkte tagen, den del av hans avlöning, som icke prövades böra användas till befattningens uppehållande, skulle under tiden innehållas, såvida ej prövades skäligt låta honom uppbära något därav,

att, vid sjukdomsfall eller när det erfordrades till följd av tjänstesor eller för beredande av semester, befattningshavare av lägre grad skulle vara skyldig att, om han förordnades till högre befattning i överstyrelsen, bestrida densamma, dock ej längre än sammanlagt tre månader under ett och samma kalenderår; ägande han därvid att, i stället för egna tjänstgöringspenningar, åtnjuta vid sjukdomsförfall

*Ang. upprä-  
tande av prak-  
tiska ungdoms-  
skolor.  
(Forts.)*

Ang. upprä-  
tande av prak-  
tiska ungdoms-  
skolor.  
(Forts.)

de för befattningen anslagna tjänstgöringspengar men eljes däremot svarande belopp:

att emellertid, därest ledamot av överstyrelsen till följd av tjänsteresa eller för handläggning av särskilda ärenden vore under allenast några få, högst fyra dagar, hundrad att sköta sin befattning, tjänsteman av lägre grad skulle vara pliktig att utan särskild ersättning sköta de till ledamotsbefattningen hörande löpande göromålen;

att den, som tillträdde den nya staten, skulle vara skyldig underkasta sig, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, upphörande av eller minskning i extra inkomster, som kunde åtfölja tjänstebefattning eller utgå för bestyr i sammanhang därmed; samt

att vid avgång från tjänsten till följd av avskedstagande, entledigande eller dödsfall själva lönen ävensom ortstillägget eller, där avlöningen utgjordes av arvode, den del därav, som icke ansages såsom tjänstgöringspenningar, utgå till månadens slut;

*i fråga om ålderstillägg:*

att, därest förhöjning av lönen efter viss tids fortsatt innehavande av befattning i samma lönegrad vore i staten medgiven, tidpunkten för

första förhöjningen bestämdes att inträda efter fem år, under villkor att innehavaren under mer än fyra femtedelar av den tjänstetid, som erfordrades för att vinna nämnda förhöjning, med gott vitsord bestritt sin egen eller, på grund av förordnande, annan statens tjänst eller fullgjort annat offentligt uppdrag, dock att härvid icke finge föras honom till last den tid, han åtnjutit semester eller ledighet för fullgörande av värnplikt, och

andra förhöjningen, om sådan ägde rum, efter ytterligare fem år, på samma villkor, samt

tredje förhöjningen, därest sådan kunde ske, efter än ytterligare fem år ävenledes på samma villkor,

under iakttagande, vad var och en av omförmälda löneförhöjningar anginge, att den högre avlöningen ej finge tillträdas förr än vid början av kalenderåret näst efter det, varunder den stadgade tjänstaldern blivit uppnådd;

att likväl löntagare, som, då han intjänat stadgad tid för erhållande av löneförhöjning, redan uppnått den levnadsålder, vid vilken han enligt bestämmelserna i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension vore skyldig att från tjänsten avgå, icke finge tillträda samma förhöjning;

*i fråga om semester, skyldighet att avgå från tjänsten och pensionsrätt:*

att semester årligen finge, när det kunde ske utan hinder för göromålens behöriga gång, åtnjutas av chef, ledamöter, förste bibliotekskonsulent och sekreterare en var under en och en halv månad, av notarie, av registrator och aktuarie samt av kvinnliga biträden en var under en månad samt av vaktmästare under 15 dagar;

att befattningshavare, som hade sig anförtrodd uppbörd eller kontroll å uppbörd, vore pliktig att å tid av året, som av chefen bestämdes, begagna sig av semester;

att i fråga om skyldighet att avgå från tjänsten ävensom i fråga om rätt till pension skulle gälla vad i lagen angående civila tjänst- innehavares rätt till pension vore vid tiden för den nya statens ikraft- trädande eller, såvitt anginge innehavare av befattning, som därefter tillträdde, vid tillträdet till befattningen stadgat;

*i fråga om särskilda föreskrifter för kvinnliga befattningshavare:*

att beträffande kvinnliga biträden å överstyrelsens stat skulle i övrigt lända till efterrättelse de föreskrifter, som vore eller kunde varda utfärdade angående allmänna villkor och bestämmelser att gälla för de å vissa domstolars, ämbetsverks och myndigheters stater uppförda biträdesbefattningar;

*dels* för tillämpning av ovangivna stat, med uteslutande ur riks- staten av det för närvarande till folkskolöverstyrelsen under åttonde huvudtiteln uppförda ordinarie anslaget å 95,575 kronor, i riksstaten under samma huvudtitel uppföra ett ordinarie anslag till skolöver- styrelsen å 131,825 kronor;

*dels* medgiva, att ålderstilläggen för de å skolöverstyrelsens stat upptagna befattningshavarna finge utgå av det under riksstatens åt- tonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg;

*dels* föreskriva, att chef eller ledamot av skolöverstyrelsen, som finge vid tillträdet till befattningen såsom delägare tillhöra vare sig lä- rarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa eller folk- skollärarnas änke- och pupillkassa, skulle var skyldig att även såsom chef eller ledamot i överstyrelsen kvarstå i den av nämnda båda kas- sor, i vilken han vid sagda tidpunkt vore delägare, med iakttagande därvid att sådan befattningshavare skulle tillhöra vederbörande kassa med det inom densamma förekommande högsta delaktighetsbeloppet samt med de rättigheter och skyldigheter i övrigt, vilka tillkomme delägare, som innehade befattning, med vilken vore förenad skyldig- het att tillhöra kassan;

*dels* förklara,

att envar, som med eller efter den nya lönestatens ikraftträdande tillträdde befattning i skolöverstyrelsen, skulle vara pliktig att under- kasta sig nyssnämnda villkor och bestämmelser; samt

att de förutvarande ordinarie befattningshavare i folkskolöver- styrelsen, vilka icke före den 1 november 1918 anmälde, att de ville underkasta sig de nya avlöningsstaterna och därvid fästade villkor och bestämmelser, och som icke lagligen kunde därtill förbindas, skulle vara bibehållna vid dem enligt ordinarie stater tillkommande avlöningsförmåner;

*dels* ock bevilja på extra stat för år 1919 såsom särskilda för- slagsanslag, högst nedan angivna belopp, nämligen

för beredande av arvode åt en extra ledamot inom skolöversty- relsen 7,000 kronor, varav 2,500 kronor skulle anses motsvara tjänst- göringspenningar, samt

till inspektion och sakunniga biträden hos skolöverstyrelsen 5,000 kronor.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herr C. Persson i

Ang. upprät-  
tande av prak-  
tiska ungdoms-  
skolor.  
(Forts.)

Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.  
(Forts.)

Stallerhult, vilken ansett, att staten för den föreslagna skolöverstyrelsen för år 1919 bort hava följande utseende:

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Orts-tillägg.	Arvode.	Summa.	
Chefen . . . . .	6,200	2,800	1,000	—	10,000	} Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kronor.
1 ledamot . . . . .	5,000	2,500	600	—	8,100	
5 ledamöter . . . . .	25,000	12,000	3,000	—	40,500	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	
Summa	—	—	—	—	129,825	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	

samt att för tillämpning av ovangivna stat, i stället för det för närvarande till folkskolöverstyrelsen i riksstaten under åttonde huvudtiteln uppförda ordinarie anslaget å 95,575 kronor, bort i riksstaten under samma huvudtitel uppföras ett ordinarie anslag till en skolöverstyrelse å 129,825 kronor.

Herr Strömberg: Herr greve och talman, mina herrar! Jag ber att få påpeka ett par mindre felaktigheter, som från början insmugit sig i den kungl. propositionen och tyvärr även av förbiseende fått medfölja i utskottets utlåtande. De äro av mindre betydelse, men jag vill ändå fästa uppmärksamheten på dem.

På sid. 89, första stycket, rad 10 uppifrån står: »understöd, som för skola av sådan typ av riksdagen bestämmes» o. s. v. Då riksdagen icke är ensam bestämmande i detta avseende utan understödet bestämmas av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt, tillåter jag mig hemställa, att dessa båda ord »av riksdagen» utslutas, så att meningen blir såsom sig bör.

Likaså förhåller det sig på den följande sidan, 90, i punkterna 8 och 9, raderna 5 och 2 nedifrån, där det står talat om avlöningsförmåner och statsunderstöd, som av riksdagen närmare bestämmas.

Av samma skäl som förut tillåter jag mig, herr greve och talman, föreslå, att framför ordet »riksdagen» inskjutas orden *Kungl. Maj:t och*, så att meningen blir: *som av Kungl. Maj:t och riksdagen närmare* etc.

Med dessa ändringsförslag tillåter jag mig yrka bifall till det av utskottet här framlagda förslaget i dess helhet.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman, mina herrar! Jag har icke i utskottet deltagit i behandlingen av



detta ärende och skall därför icke inlata mig närmare på frågan i sin helhet. Jag har icke heller något annat yrkande än om bifall till utskottets kläm.

Men det är ett ställe i utskottets motivering, som jag icke kan gilla. Det förekommer på sidan 18, där det heter: »Beträffande frågan om upptagande av ämnet *kristendoms-kunskap* på fortsättningsskolans undervisningsplan instämmer utskottet visserligen med departementschefen däri, att ämnet icke bör upptagas som självständigt ämne, men vill också uttala sin förväntan, att i enlighet med vad departements-sakkunniga förordat, det religiöst-sedliga moment, som genom sagda ämne representeras i våra barn-domsskolors undervisning, icke kommer att uteslutas från fortsättnings-skolans program utan fast hellre varder på lämpligt sätt till-godosett i samband med skolans övriga verksamhet.»

Det är ju ett synnerligen omfattande förslag till utveckling av vårt skolväsen, som här föreligger, och folkundervisningskommittén har beträffande grundlinjerna för den nya fortsättningsskolan uttalat följande, nämligen 1) att fortsättningsskolan skall göras till en ungdomsskola i mera egentlig betydelse, 2) att undervisningen skall, utan att uppgiva sitt sedligt uppfostrande och allmän-bildande syfte, omläggas i praktisk riktning, samt 3) att fortsättnings-skolan skall göras obligatorisk. Det är således här fråga om en statens skola för bibringande av en allmän uppfostran, och denna skall för alla vara obligatorisk.

Beträffande nu frågan om kristendomsämnet's ställning i denna fortsättningsskola, så har folkundervisningskommittén gjort följande uttalande: Kommittén har »fattat fortsättningsskolans bildningsuppgift såsom innebärande ett starkt ideellt krav. Denna skola får icke inskränka sin verksamhet till att avse blott yrkes-skicklighetens främjande eller meddelande av än så nyttiga kunskaper, den måste söka främja lärjungens utveckling som människa, hans personlighets utbildning, hans karaktärs daning. Och i arbetet för ett sådant syfte är det religiösa momentet av väsentlig betydelse. Den tid, som åt ämnet kan anslås, måste emellertid under alla förhållanden bliva jämförelsevis obetydlig. Detta bör dock icke hindra, att ämnet upptages i läroplanen. Enligt kommitténs åsikt bör nämligen kristendoms-kunskapen i fortsättnings-skolan icke vara ett läroämne i vanlig mening, ett kunskapsämne, vari bestämda lärokurser enligt en viss fastställd läroplan skola genomgå och inhämtas. Tonvikten måste helt falla på den ideella uppgiften, på undervisningens uppfostrande, karaktärsbildande syfte. Och fattas kristendomsundervisningens uppgift på det sättet, kan dess syfte vinnas även med en kortare lärotid.»

Kommittén har vidare uttalat: »Med hänsyn till de olika synpunkter, som i denna fråga kunna göras gällande, har kommittén emellertid icke velat göra kristendomsundervisningen på samma sätt som de i det föregående omförmälda ämnena till ett i yrkesfortsättningsskolan obligatoriskt läroämne utan ansett, att de kommunala skolmyndigheterna böra på denna punkt äga en viss

Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.  
(Forts.)

frihet. För att likväl ämnets förekomst i undervisningen icke må bli beroende av godtycke eller tillfälligheter, synes det vara ändamålsenligt, att ett eventuellt beslut av kommunal skolmyndighet, att kristendomsundervisning icke skall i fortsättningsskolan meddelas, med angiven motivering underställas överordnad myndighets prövning och avgörande. Den fråga det här gäller står uppenbarligen i ett mycket nära samband med frågan om läroplanernas granskning och fastställelse. Kommittén ämnar längre fram i detta betänkande föreslå, att fortsättningsskolornas läroplaner skola slutligt prövas och fastställas av folkskolöverstyrelsen. Därav följer, att jämväl den speciella prövning och fastställelse, varom här är fråga, bör i sista hand tillkomma samma myndighet.»

Över detta kommitténs förslag hava vidare hörts bland andra folkskolöverstyrelsen och åtskilliga myndigheter. Domkapitlen hava för sin del tillstyrkt kristendomsundervisningens bibehållande såsom särskilt ämne. Liksom kommitterade anser folkskolöverstyrelsen, frågan om kristendomsundervisningens förekomst och anordnande bör prövas i samband med undervisningsplanen för de särskilda skolorna. Härefter fortsätter folkskolöverstyrelsen: »Under förutsättning att en sådan ordning som den av överstyrelsen föreslagna kommer till stånd, synes det överstyrelsen, som skulle frågan om kristendomsämnet i fortsättningsskolan i tillbörlig mån hava att påräkna saklig och allsidig prövning och intet vara att invända mot att ämnet erhåller en sådan ställning, som av kommittén föreslagits.» Både kommittén och folkskolöverstyrelsen hava således förordnat, att detta ämne skall bibehållas i fortsättningsskolan.

Kungl. Maj:ts förslag intager emellertid en annan ståndpunkt. De sakkunniga, som av departementschefen tillkallats för att förbereda den kungl. propositionen, hava nämligen fruktat, att kristendomsundervisningen på många håll skulle mötas av ogillande samt framkalla meningsbrytningar. Därför hava de ansett, att undervisningen i kristendom borde utgå såsom fristående läroämne och endast möjligen beröras vid undervisning i andra ämnen.

Departementschefen har i denna sak yttrat sig helt kort på följande sätt: »Av de skäl, som av departements-sakkunniga anförts, anser jag, att ämnet *kristendoms-kunskap* ej bör upptagas som ett självständigt ämne på fortsättningsskolans undervisningsplan.»

Således föreslås i den kungl. propositionen införande av en allmän statens skola för vårt folk, i vilken skola all kristendomsundervisning skulle vara utesluten. Det har hittills varit en orubblig princip rörande svenskt skolväsen, att skolan skall vila på kristlig grund, och att följaktligen kristendomsundervisningen i en eller annan form är oskiljaktig från folkskolan. Bland medlen för ett folks avkristnande är intet verksammare än skolans avkristning. Det är första steget härutinnan, som här skulle tagas, och detta avsteg från hittills gällande principer på skolans område är ofantligt olyckligt samt medför så vittgående konsekvenser, att det är mig absolut omöjligt att kunna medverka till detta steg.

Nu förstår jag mycket väl, att man inom utskottet icke kunnat

enas om den ena eller andra riktningen, utan ingått ett slags kompromiss, och man kan förstå utskottshögerns önskan att vilja försöka bevara åtminstone skenet av att fortfarande taga åtminstone en viss hänsyn till det religiöst-sedliga inflytandet inom skolan. Men ändamålet har icke kunnat vinnas och kan icke vinnas på den vägen. Faktiskt har även uti utskottets här föreliggande kompromissförslag dekretats, att kristendomsundervisningen icke skall förekomma i denna skola. Utskottet yttrar nämligen: »Beträffande frågan om upptagande av ämnet *kristendomskunskap* på fortsättningsskolans undervisningsplan instämmer utskottet (visserligen) med departementschefen däri, att ämnet icke bör upptagas som självständigt ämne»; det religiöst-sedliga moment, som kan ligga i en sådan undervisning, skulle endast kunna få på lämpligt sätt tillgodoses i samband med skolans övriga verksamhet. Hur detta skall kunna gå till, är för mig ofattligt. Följden blir naturligtvis den, att kristendomskunskap uteslutes från denna skolas program.

Med anledning av denna frågas läge har i andra kammaren under instämmande från många håll — även från liberalt håll — föreslagits, att detta stycke i motiveringen skulle utgå och i stället härutinnan antagas en annan lydelse av motiveringen av ett mera positivt innehåll. Som herrarna kanske förmärkt har även den liberala tidningen Svenska Morgonbladet i dagens nummer ivrigt påyrkat, att sådan ändring skall ske och således kristendomsundervisningen räddas åt fortsättningsskolan.

Jag tillåter mig alltså föreslå, att i överensstämmelse med vad som hemställts i andra kammaren det av mig omnämnda stycket på sid. 18 måtte få utgå samt i stället följande ord insättas: *Beträffande frågan om upptagande av kristendomskunskap på fortsättningsskolans undervisningsplan förväntas, att i enlighet med vad folkundervisningskommittén och folkskolöverstyrelsen förordat detta ämne icke kommer att uteslutas från fortsättningsskolans program.*

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan med nu angivna ändring i motiveringen.

Herr Meurling: Herr talman! Jag kan icke annat än instämma i den siste ärade talarens yrkande.

Utskottet hänvisar i nu omhandlade del till de uttalanden, som gjorts av departementschefen och de sakkunniga. Deras yttranden gå i sak ut på, att positiv kristendomsundervisning icke skulle meddelas i fortsättningsskolan. Då emellertid så betydande auktoriteter som folkskolöverstyrelsen och folkundervisningskommittén äro av en annan uppfattning i denna fråga, synes det mig, att man bör hava orsak att taga hänsyn även till dessas uppfattning. De yrka icke bestämt på att en viss lärokurs skulle genomgå uti ämnet kristendom även i fortsättningsskolan, men de föreslå, att åtminstone bibelläsning eller annan uppbyggelse borde kunna där ifrågakomma. Det kan väl också tvekas att under den brytningstid, vari lärlingarna befinna sig vid den ålder, då de genomgå fortsättningsskolan, de icke böra undandragas positiv kristlig påverkan. Om så sker, att

Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.  
(Porta.)

Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.  
(Forts.)

de undandragas denna, medan det kanske kan lämnas tid åt nöjesläsning — såsom ju på viset håll föreslagits — blir det icke lätt att få till stånd en ordentlig skolgång i fortsättningsskolan, ty många föräldrar skola känna det mycket svårt att låta sina barn besöka en skola, där sådana grundsatser tillämpas.

Jag ber därför att få instämma i den siste talarens yrkande.

Herr Bergqvist: Herr greve och talman, mina herrar! Såsom redan framhållits, utgör utskottets uttalande i den del, varom diskussionen nu rör sig, en kompromiss, och denna är resultatet av ganska långa och ingående överläggningar inom utskottet, såväl på den avdelning, där frågan behandlats, som också sedermera i utskottets plenum. Huru frågan om kristendomsämnet under den förberedande behandlingen av detta ärende dryftats, därom har herr Ekman redan lämnat en utredning, så att jag icke behöver ingå på denna punkt. Emellertid gjorde herr Ekman åtskilliga uttalanden, som syntes mig gå väl långt. Han yttrade, att här kommer nu att inträffa det faktum, att uti en av staten inrättad skola all kristendomsundervisning skall vara utesluten. Han tillade, att även enligt utskottets uttalande krisendomsämnet icke skall förekomma i fortsättningsskolan. Jag måste då konstatera, att detta dock är att något överdriva saken. Sant är, att enligt utskottets uttalande kristendoms-kunskap ej skall ingå *såsom självständigt eller fristående ämne* i skolans undervisningsplan, men däremot har utskottet uttryckligen gjort gällande, att det religiöst-sedliga moment, som genom sagda ämne, nämligen kristendomsämnet, representeras icke må komma att uteslutas från fortsättningsskolans program utan fast hellre varda på lämpligt sätt tillgodosett i samband med skolans övriga verksamhet.

Vidare uttalade herr Ekman sitt tvivel om, huruvida detta skulle kunna förverkligas, och sade sig icke kunna förstå, huru ett förverkligande av denna tanke skulle kunna ske. Såvitt jag kan bedöma saken, måste det naturligtvis ske i samband med upprättande av reglementen för de olika skolorna ävensom vid utarbetande av läro- och kursplaner för dem. Där har man ett gott tillfälle att fastslå, vilken ställning kristendomsämnet skall intaga. Det får visserligen icke bli ett fristående ämne, men det finnes så goda anknytningspunkter för att vid annan undervisning taga ämnet med, att man därvidlag icke behöver stå villrådig. Ämnena i fortsättningsskolan äro ju i den yrkesbestämde skolan arbetskunskap, medborgarkunskap och modersmålet och i den allmänna fortsättningsskolan medborgarkunskap, modersmålet och naturkunnighet. Nu är ju medborgarkunskap ett ämne, där det lämpar sig synnerligen väl att taga upp kristliga tankar och låta medborgarkunskapen så att säga avteckna sig mot bakgrunden av kristlig åskådning. »Utgångspunkt för undervisningen (i medborgarkunskap) blir ju», heter det i folkundervisningskommitténs betänkande, »det samfund, som är grundvalen för hela samhällsbyggnaden, *familjen*. Skall man över huvud taget kunna främja de ungas utbildning till dugliga samhällsmedlem-

mar. lärer det i första hand bliva nödvändigt, att man söker befordra deras utveckling till goda familjemedlemmar. Ty just som medlem i det lilla samhället, familjen, är det framför allt som människan skall uppfostras till att fylla sin uppgift som medlem i det stora samhället. Angeläget blir därför, att lärjungarna få ett starkt intryck av vad ett gott hem är och betyder ej minst för barnens uppfostran, och att det göres klart för dem, vilka arbetsuppgifter de särskilda familjemedlemmarna ha för hemmets bestånd, förkovran och trevnad. Härvid erbjuda sig osökta tillfällen att tala om betydelsen av ett rätt förhållande mellan föräldrar och barn och mellan syskonen inbördes och särskilt om det hänsynstagande till varandra, som åligger medlemmarna av en familj» o. s. v. Allt detta bildar ju särskilt goda anknytningspunkter för kristliga inslag. Det ligger också nära till hands att från familjen föra tanken över till de personer utom familjekretsen, med vilka denna och dess enskilda medlemmar oftast komma i beröring, den närmaste umgängeskretsen, grannarna o. s. v. Här kunna också kristliga tankar spela in. Dessutom kan ju kristendomsämnet upptagas i samband med modersmålet. Man kan taga en kristligt bestämd läsning till utgångspunkt. Man kan läsa om kyrkohistoriska personligheter, ja, till och med läsa bibeltexter. Man har enligt mitt förmenande mycket goda anknytningspunkter till att taga upp kristendomsämnet, fastän det icke är ett fristående ämne. Vidare vill jag säga, att det icke finnes någonting som hindrar, att i reglementet intaga den bestämmelsen, att undervisningen för dagen skall börja och sluta med bön. Därför menar jag, att man icke får påstå, att kristendomsämnet är fullständigt uteslutet från fortsättningsskolans program. Detta kan man icke ens säga att departementssakkunnige avsett. Men utskottet har mera än departementssakkunnige och departementschefen sökt trycka på nödvändigheten av att anknyta den religiöst-etiska fostran i fortsättningsskolan till just själva ämnet kristendom, och däri ligger, tycker jag, det väsentliga i utskottets uttalande.

Jag vill icke dölja, att det varit med mycket stor tvekan, som jag gått in på denna kompromiss, och jag har både inom utskottsavdelningen och i utskottets plenum uttalat mig för att kristendomsämnet bort få en fristående plats på fortsättningsskolans undervisningsschema. Men vad som särskilt föranlett mig att gå med på detta förslag är, att här ju är fråga om ungdom i den ålder, då den går i konfirmationsskolan och således i alla fall har tillfälle till kristendomsundervisning.

Vidare är det också en annan sak jag vill framhålla. Jag tror icke, att ungdomens kristliga fostran till goda karaktärer garanteras allenast därigenom, att kristendomsämnet får med några timmar upptagas som ett särskilt ämne. Det beror icke så mycket på detta, utan mycket mera på det personliga inflytande, som läraren har på ungdomen. Är han en kristlig personlighet, kan han genom sitt inflytande göra betydligt mera, även utan kristendoms-kunskapen som fristående ämne, än den kan, som saknar kristligt intresse, även om han har särskilda kristendomstimmar på sitt schema.

*Ang. upprat-  
tande av prak-  
tiska ungdoms-  
skolor.  
(Forts.)*

Ang. upprät-  
tande av prak-  
tiska ungdoms-  
skolor.  
(Forts.)

Jag föreställer mig visserligen, att man i denna kammare helst skulle sett kristendomsämnet upptaget såsom särskilt ämne i fortsättningskolan, och jag beklagar, att så icke kunnat ske. Men som frågan nu ligger, undrar jag, om det vore något vunnet med att antaga det förslag till ändring i motiveringen herr Ekman här framställt. Blir det så, som sannolikheten talar för — jag vet icke, huru ärendets behandling fortskridit i andra kammaren, och kan därför icke med säkerhet yttra mig — att andra kammaren antager utskottets förslag, men första kammaren godkänner ett annat uttalande i motiveringen på denna punkt, blir följden, att hela motiveringen i denna del förfaller och riksdagsskrivelsen där står blank. Då synes det mig likväl, som om det skulle vara mycket mindre utsikter, att kristendomsämnet får göra sig gällande i fortsättningskolan, än om kammaren här antager utskottets förslag, sådant det föreligger.

Om jag således icke med någon entusiasm yrkar bifall till detta förslag, så hemställer jag dock om bifall till detsamma. Jag har gått in på denna kompromiss, och jag håller i allt fall före, att genom utskottets förslag den etiskt-religiösa undervisningen av ungdomen i fortsättningsskolorna på kristendomens grundval bör kunna tillgodoses.

Herr statsrådet Rydén: Herr greve och talman, mina her-  
rar! Innan första kammaren fattar beslut i denna fråga, anhåller jag att få säga några ord.

Jag ber då till en början att till riksdagens statsutskott få frambara ett varmt tack för det stora intresse, utskottet nedlagt vid granskningen av föreliggande proposition. Detta innehållsrika och väl skrivna betänkande vittnar bättre än något annat om den grundlighet och omsorg, som präglat utskottets arbete, och därför är det dubbel glädje för regeringen att finna, hurusom dess i så många avseenden djupt ingripande förslag vunnit utskottets gillande i alla väsentliga stycken.

Utskottet accepterar sålunda utan alla avprutningar hela det stora förslaget om *obligatoriska fortsättningsskolor*. Tanken att söka giva dessa en praktisk läggning, vare sig detta kan ske genom att skolarbetet direkt samlar sig kring något viss slag av praktiskt arbete eller erhåller en mera allmän läggning med inriktning på det medborgerliga livet, har vunnit enstämmigt gillande, och de grundsatser, som propositionen uppställer för skolans organisation, undervisningsplan, lärotid, lärare, förvaltning och inspektion samt ekonomiska förhållanden ha likaledes vunnit utskottets gillande. De önskemål i vissa detaljer, som utskottet uttalat, innebära ingenstädes i denna del av propositionen en avvikelse från förslagets ledande principer och bära följaktligen vinna beaktande.

Vad beträffar *den högre folkskolan* har utskottet godtagit regeringens förslag helt och fullt, och man kan följaktligen förvänta ej blott att denna skolform i framtiden får en vida större bety-

delse för undervisningen på ungdomsstadiet än tidigare, utan även att den kommer att utvecklas i praktisk riktning.

Mot den föreslagna förlängningen av läsåret från 34 1/2 till 36 veckor har jag ingen erinran att göra.

Även beträffande *lärlings- och yrkesskolorna* har regeringens förslag i alla väsentliga stycken vunnit utskottets understöd. Den utvidgning av lärlingsskolans ram, som utskottet föreslagit beträffande det husliga arbetet innebär visserligen en principiell avvikelse från grundsatsen, att lärlingsskolplikten skall grunda sig på arbetsanställning inom ett yrke och har därför ej kunnat ingå i regeringens förslag, vilket byggts på i detta avseende konsekvent genomförda principer. Men å andra sidan måste medgivas, att de skäl utskottet anfört för sin avvikelse från förslaget, äro tungt vägande, och regeringen har därför intet emot att förorda utskottets förslag i denna del, därest det vinner riksdagens bifall. Vad utskottet i övrigt anfört beträffande de olika skolformerna föranleder icke något yttrande från min sida.

Beträffande den centrala ledningen är utskottet till en början enigt med regeringen därom, att alla de praktiska ungdomsskolorna skola sammanföras med undervisningsväsendet i allmänhet och tillhöra det gemensamma undervisningsdepartementet, för närvarande ecklesiastikdepartementet. När jag tänker på alla olika förslag, som varit uppe, att fördela dessa skolor på olika departement utan inbördes enhet och sammanhang skolorna emellan, är det en glädje att konstatera, att statsutskottet fullkomligt enhälligt delar regeringens uppfattning. Jag är också övertygad, att denna lösning är den enda riktiga. Såsom chefsmyndighet har regeringen föreslagit en särskild yrkesskolöverstyrelse. För denna sin ståndpunkt kan regeringen återropa icke blott en mängd sakkunnigas uppfattning, utan även en mycket utbredd opinion inom vårt näringsliv. Regeringen leddes vid sitt ståndpunktstagande framför allt av den övertygelsen, att yrkesundervisningen, därest dess program skall föras från papperet ut i det levande livet, måste stå under en stark central ledning. Enligt vår övertygelse duger det exempelvis ej att, som kommerskollegium föreslår, inlägga yrkesundervisningen som en detalj under en byrå i ett stort ämbetsverk med helt andra uppgifter. I så fall förkrymper denna viktiga reform till övervägande tomma pappersbestämmelser. Den tid, då folkundervisningens centrala ledning utgjordes av en byrå inom ecklesiastikdepartementet, är ett varnande exempel gentemot ett sådant organisationsförslag. Liksom folkskolöverstyrelsens tillskapande redan medfört en ofantlig uppryckning av vårt folkskolväsen, är det min övertygelse, att yrkesskolorna i första rummet böra stå under en väl utrustad central ledning. Utskottet har i sak delat denna uppfattning, men ansett denna ledning även kunna vinnas genom att nuvarande folkskolöverstyrelse omorganiseras till en gemensam skolöverstyrelse på två relativt självständiga avdelningar med en gemensam chef, som skulle handlägga alla viktigare frågor på undervisningens och förvaltningens område, och två föreståndare un-

*Ing. upprä-  
tande av prak-  
tiska ungdoms-  
skolor.*  
(Forts.)

Ang. upprät-  
tande av prak-  
tiska ungdoms-  
skolor.  
(Forts.)

der honom, en för vartdera område. Även denna förändring anser jag mig böra förorda inom regeringen, för det fall att riksdagen skulle bifalla densamma, ehuru jag icke vill förneka, att jag hyser en viss tveksamhet om huruvida yrkesundervisningen därigenom skulle bli på bästa sätt tillgodosedd. Emellertid är det tydligt, att det för statsutskottet varit andra avgörande skäl, som vid sidan därav fått bestämma utgången, särskilt skäl, som haft avseende på enhetlighet i skolledningen, och jag anser, att dessa skäl nog böra få väga så mycket, att jag icke vill resa något motstånd mot utskottets uppfattning, då det i övrigt tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag i alla väsentliga delar. Jag tillåter mig emellertid starkt betona, att ifall man skall gå den vägen att inrätta en gemensam överstyrelse på två avdelningar, det efter min mening är nödvändigt, att riksdagen icke prutar av på den utrustning beträffande tjänsterna eller den inbördes ställningen de olika avdelningarna emellan, som statsutskottets majoritet föreslagit. Då den reservation, som fogats vid utskottets betänkande inom andra kammaren, icke föranlett något yrkande i denna del, har den måhända icke för denna kammare den aktualitet, att det tjänar något till att synnerligen trycka på denna punkt.

Jag tillåter mig, herr greve och talman, efter det jag sagt dessa ord i anledning av utskottets betänkande, att yttra några ord i allmänhet om det stora reformförslaget. Den enhällighet, med vilken statsutskottet tillstyrkt detta förslag, och det bemötande denna proposition fått inom pressen och diskussionen inom olika politiska partier och pedagogiska kretsar, giva mig säker tillförsikt om att denna dag skall komma att innebära ett positivt beslut i överensstämmelse med statsutskottets hemställan här.

Jag vill i anledning av det yrkande, som nyss framställts i denna kammare och även inom andra kammaren om en ändring av utskottets motivering, säga, att frågan om kristendomsundervisningens ställning naturligtvis varit föremål för ingående överbäggande såväl inom den sakkunnignämnd, som tillkallades på sin tid inom ecklesiastikdepartementet, som ock inom regeringen. Denna sakkunnignämnd, som bestod av representanter för vårt näringsliv, jordbruket, handeln och industrien, och som även bestod av representanter för olika skolformer, såsom lantbruks-, handels- och teknisk undervisning jämte folkskolväsendet, och vilken nämnd inrymde personer med mycket olika politisk åskådning samt — jag vågar säga det — hade ganska skiftande meningar angående kristendomsundervisningens ställning i allmänhet inom skolan, var dock i detta fall av samma mening. Det var, som sagt, fullständig enighet därom, att ifall man icke skulle förtycka meningen med reformen, man icke skulle i fortsättningsskolan taga med ett ämne som detta. Det skäl näringslivets män hade — och jag vill nämna, att en sådan organisation som svenska arbetsgivarföreningen på sin tid godtog skälen för att man icke skulle införa detta ämne på skolschemat — det skäl, som föranledde de sakkunniga att gå den vägen, var uteslutande praktiska synpunkter. Det är så relativt



liten tid, som står dessa fortsättningsskolor till buds. Om vi tänka oss, att hela fortsättningsskolans undervisningstid normalt omfattar två år med 180 timmar om året, förstår envar, att om dessa skolor skola förverkliga själva principen att giva undervisning i praktiska ämnen, det för det första är nödvändigt att begränsa antalet ämnen till vad som är oundgängligen nödvändigt. Tager man för många ämnen, blir det ett svagt resultat. Man är sålunda tvungen att begränsa antalet ämnen. Det var en enhällig uppfattning, att man icke får taga med mer än ett par tre ämnen, gärna litet fysisk fostran vid sidan av det andra, men man får i alla fall icke plöttra bort denna korta tid på allt möjligt. Det var icke tänkbart att vid sidan av de oundgängligen nödvändiga ämnena kunna bereda plats åt alla övriga ämnen, som föreslagits. Man resonerade även så, att samtidigt med eller omedelbart efter denna skolundervisning konfirmationsundervisning påginge, och att de flesta barn använda sig av denna. Det sades av en man, som tillhörde samma parti som de, som framställt ett särskilt yrkande här, litet drastiskt kanske: vi skola nu få in praktiska ämnen, och då skall man väl i all världens namn icke läsa katekes i fortsättningsskolan också. Det var en synpunkt, som dessa representanter för det praktiska livet förde fram, och jag tror verkligen, att om dessa skolor skola bli praktiska, man icke får däri införa kristendomsundervisningen som ett självständigt läroämne. Nu har andra kammaren med stor majoritet avslagit det motsvarande yrkande, som där framstälts, men jag ansåg mig dock böra beröra saken, då jag tillhört denna sakkunnig nämnd och åhört dess resonemang.

Det må emellertid gå hur som helst med denna del av det föreliggande ärendet, det beslut, som i dag fattas, kommer att, vare sig första kammaren går den ena eller andra vägen i denna detalj, för vår ungdom få den största betydelse. Allt för länge ha vi här i Sverige lämnat ett tomrum i den delen av barnens liv, som förflyter från 12—13-års-åldern, då de sluta i folkskolan, och till konfirmationsundervisningen, som de flesta begagna sig av. Det tomrummet har lämnats utfyllt från samhällets sida. Och vi tänka på den förändring, som hemmen undergått på de sista årtiondena, den förändring, som skett inom hemmen i många avseenden beträffande föräldrarnas myndighet över barnen, och den relativa självständighet, som fyller icke minst vår ungdom, kanske allra mest under övergångsåren, om vi vidare tänka på, hur annorlunda nu mycket är i hemmen i fråga om föräldrarnas möjlighet att övervaka sina barns uppfostran, kunna vi icke förneka, att det inneburit en svår försummelse, att samhället såsom sådant lämnat detta rum i barnens liv helt och hållet utanför sin uppsikt. Om man nu fyller ut detta mellanrum mellan skolåldern och den egentliga konfirmationsåldern med en, låt vara kort, undervisning, som gör, att de unga känna sig icke hava lämnat skolan, ännu hava över sig den samhällets auktoritet, som skolan representerar, då är jag övertygad, att redan detta skall få en stor moralisk betydelse för vår ungdom. Härtill vill jag lägga, att barnen i folkskolan just vid 12—13-års-

*Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.*  
(Forts.)

Ang. upprät-  
tande av prak-  
tiska ungdoms-  
skolor.  
(Forts.)

åldern, när de i allmänhet sluta skolan befinna sig i den ålder, då förståndsmognaden gör dem särskilt mottagliga för mera fordrande kunskapsinhämtande. Att just då rycka bort dem från skolundervisningen är en stor olägenhet, som träffar framför allt de kroppsarbetande lagren av befolkningen. Införandet för den åldern av en obligatorisk fortsättningsskola, som giver ökad bildning och möjlighet att fördjupa kunskaperna i ämnen, som hava betydelse för det praktiska och medborgerliga livet kommer att få en stor betydelse för vår svenska ungdom.

Jag vågar också, i likhet med vad en annan talare sade, uttala den förväntan, att ett bifall här i kammaren till nu föreliggande regeringsförslag, till denna stora sammanhängande reform beträffande det praktiska undervisningsväsendet skall leda till ökad värdesättning i det allmänna medvetandet av den praktiska undervisningen och det praktiska arbetet. Man kan nog icke bestrida att man här i Sverige mången gång velat underskatta dessa praktiska bildningslinjer och onödigt upphöja den rent teoretiska skolläringen med sitt avgudereri för studentexamen, till vilken man försöker draga fram alla unga män, som därtill kunna hava råd, oavsett om de hava en studiebegåvning, som göra dem lämpliga för den vägen eller icke. Jag tror, att man med genomförandet av denna reform kommer att få som ett följdresultat ökad värdesättning av den praktiska bildningen och dess nytta för vårt land. Om riksdagen kommer att bifalla den proposition angående inrättande av tekniska gymnasier och tekniska fackskolor, som icke föreligger i dag, men som har ett ingående organiskt sammanhang med nu förevarande proposition — om man skulle gå därhän att inrätta en teknisk studentexamen, som i det allmänna medvetandet gäve samma sociala värde som den gamla, rent teoretiskt lagda studentexamen, då tror jag, att man fattade ett beslut, som skulle medverka till att på detta sätt höja föreställningssättet i fråga om de praktiska bildningslinjernas värde.

Jag vet väl, att om riksdagen, som jag hoppas, bifaller detta förslag, det är en lång väg mellan riksdagens beslut och den dag, då denna reform blivit genomförd i det levande livet. Det är ett ofantligt stort arbete, som förestår. Jag tänker därvid icke närmast på hela det stora komplex av författningar, som måste utfärdas för att rent lagmässigt sett reglera detta, utan på nödvändigheten att föra ut till svenska folkets kännedom denna reforms innebörd, att skapa förtroende och intresse för densamma. Det blir nödvändigt att i detta avseende utföra ett upplysningsarbete, som icke blir av ringa omfattning. Det blir också nödvändigt att hos arbetsgivare, hos arbetare och hos lärare i Sveriges land försöka skapa icke blott kännedom om vad denna reform innebär, utan även tilltro till reformen själv. Jag vågar därför anhålla, att ifall riksdagen skulle bifalla förslaget riksdagens ledamöter även ville personligen göra sig till medarbetare i det nödvändiga arbetet att till hela Sveriges folk bringa kännedom om vad denna reform vill giva vår svenska ungdom. Ifall riksdagen bifaller förslaget, är jag övertygad om.

att det skall lända till allra största nytta för vår svenska ungdom i gemen, men framför allt för den ungdom av bonde- och arbetarbefolkningen, som staten så mycket försummat just med hänsyn till ungdomsåren.

I förvisning om att ett sådant beslut skall komma att bli vårt land till varaktig nytta och välsignelse, tillåter jag mig vördsamast anbefalla föreliggande förslag i kammarens benägna välvilja.

Herr Strömberg: Herr greve och talman! Jag skall först be att få yttra några ord till bemötande av herr Ekman's uttalande, i den mån det icke bemötts av den ärade talaren på norrbottensbänken.

Det föreföll mig, som om herr Ekman sökte göra gällande, att ett visst motsatsförhållande rådde i avseende på vad som yttrats om kristendomsundervisningen, mellan folkundervisningskommittén och departementssakkunniga. Men jag vill säga, att om man läser deras uttalanden riktigt detta visar sig icke vara fallet. Den ärade talaren uppläste själv hela stycken av folkundervisningskommitténs uttalande. Bland de stycken han uppläste var också det, vari denna kommitté betonat, att det här icke är fråga om, att kristendomskunskap skall ingå som ett vanligt läroämne i de bestämda kurserna, utan att tonvikten måste falla på den ideella sidan av undervisningen, den uppfostrande och karaktärsbildande uppgiften. Departementssakkunniga åter säga i sitt uttalande: »Det torde icke kunna förbises, att för den ungdom, varom här är fråga, ett behov av etisk och religiös fostran föreligger, och de sakkunniga uppskatta också till fullo värdet i detta hänseende av en kristendomsundervisning, meddelad i överensstämmelse med de ledande synpunkter, som av folkskoleöverstyrelsen blivit framlagda.»

Det är således full överensstämmelse mellan folkundervisningskommittén och folkskolöverstyrelsen å ena sidan samt departementssakkunniga å den andra sidan. Med avseende på ämnets ställning är det endast den skillnaden att de förstnämnda föreslå, att kortare kurser skulle inläggas, men de sistnämnda hållit före, att kristendomsundervisningen icke kunde tagas på sådant sätt, utan skulle ingå som ett led i skolans övriga verksamhet. Jag kan icke finna annat, än att det tillstyrkande av departementssakkunnigas förslag, som utskottet gjort i sitt uttalande på sid. 18, och vilket förslag också blivit uppläst, än mer ger stöd åt den synpunkt, som herr Ekman ville förfäktas.

Medan jag har ordet vill jag nämna, att i andra kammaren samma yrkande blivit framställt, men att frågan där avgjorts så, att utskottets uttalande i motiveringen på sid. 18 bifallits med 131 röster mot 42, som voro för ett uttalande i likhet med det som föreslagits av herr Ekman. Jag vill också beträffande det uttalande, som han föreslog, understryka, att precis samma syftemål kan vinnas genom utskottets uttalande som genom det av honom föreslag-

*Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.*

(Forts.)

Ang. upprät-  
tande av prak-  
tiska ungdoms-  
skolor.

(Forts.)

na. Skulle emellertid kammaren här följa herr Ekmans förslag till motivering skulle ju följden blott bliva, att sedan andra kammaren tagit den andra motiveringen, hela motiveringen i denna del skulle bortfalla och endast det uttalande stå kvar, som departementschefen gör, nämligen att kristendomsundervisning icke bör förekomma som ämne i skolan. Då kan jag icke finna annat, än att saken kommer i ett betydligt sämre läge, än om kammaren följer utskottets förslag. Det måste från deras sida, som vilja främja saken, utan tvivel bli bättre, om ett sådant uttalande, som utskottet gjort, får ske, än om det bortfaller.

Vi hörde nyss herr statsrådet förklara sig och regeringen i allmänhet godkänna de ändringar, utskottet gjort i det stora förslaget, bland annat i avseende på den s. k. fristående yrkesskolöverstyrelsen, som enligt utskottets förslag skulle sammanslås med folkskolöverstyrelsen till en gemensam folkskolöverstyrelse. Emellertid uttalade han därvid, att ehuru han gick med på detta förslag, han dock hyste en viss tvekan, huruvida yrkesundervisningen på det sättet skulle i lika hög grad tillgodoses, som om överstyrelsen varit fristående. Och med anledning av detta hans yttrande ber jag få säga, att inom statsutskottet vi dock alla varit fullt förvissade, att yrkesundervisningens intresse skall kunna på det av oss föreslagna sättet fullkomligt lika väl tillgodoses som under en fristående yrkesskolöverstyrelse — hade vi icke varit övertygade därom, skulle helt visst många av oss, med säkerhet jag, icke gått med om det förslag utskottet nu framlagt. Ett villkor för att det skall bli fallet är emellertid naturligtvis, att näringarnas män få behövtligt inflytande på denna skolstyrelse, och att såväl avdelningschefen som ledamöterna tagas från näringarnas läger. Då jag har all anledning tro, att så blir fallet, är jag övertygad, att det arrangemanget, att yrkesskolöverstyrelsen kommer att stå som en fullt självständig avdelning under den gemensamma skolöverstyrelsen, skall lända den ifrågasatta undervisningen till verklig fromma. Skulle mot förmodan detta icke ske, utan framtiden visa, att det icke lyckats, som man avsett, så är det ju jämförelsevis lätt att då skilja de båda avdelningarna och göra dem till fristående verk, under det att däremot, om man går den motsatta vägen, det alltid har sina svårigheter att sammanslå två förut fristående verk till ett gemensamt, om man skulle finna detta önskvärt.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, sådant det föreligger.

Herr E k m a n. K a r l J o h a n: Herr greve och talman, mina herrar! Jag tvivlar icke ett ögonblick på, att den siste ärade talaren velat, att kristendomsämnets ställning i skolan skall bliva så gynnsam som möjligt. Men det är på det högsta att beklaga, att när man haft den avsikten, man icke kunnat ansluta sig till folkundervisningskommitténs uttalande, utan i utskottets betänkande hänvisat till departementssakkunnigas yttrande, som dock är av annan innebörd. När vidare herr Bergqvist skildrade huru man inom ut-

skottet tänkt sig denna undervisning anordnad, sammanföll hans skildring på det närmaste med folkundervisningskommitténs tankar i ämnet, utom så till vida, att kommittén ju yrkat på, att kortare kurser i ämnet skulle anordnas, men herr Bergqvist ansåg, att man skulle kunna taga denna undervisning i sammanhang med undervisningen i modersmål och medborgarkunskap. Såväl herr Bergqvist som herr Strömberg förutsatte, att det skulle kunna förekomma bibelläsning i skolan, måhända med någon utläggning, såsom folkundervisningskommittén föreslagit, och vidare att skildringar av märkligare religiösa personligheter eller eljest bilder från den kristna kyrkans historia skulle givas för att därigenom inverka på de unga. Nu hänvisar emellertid, som jag nämnt, utskottet till departementssakkunniga och önskar, att undervisningen skulle anordnas på det sätt, som de tänkt sig. Departementssakkunniga ha emellertid alldeles uteslutit all kristendomsundervisning, och anse, att behovet av etisk och religiös fostran lämpligare och med full tillit skulle kunna överlämnas åt den kyrkliga verksamheten. Med beaktande av de av folkskolöverstyrelsen givna anvisningarna beträffande lämpligt läroinnehåll för den undervisning, varom här är fråga, vilja de sakkunniga dock för sin del förorda, att uti den läsning, som enligt kursplanen bör förbindas med undervisningen i modersmålet eller medborgarkunskap, måtte ingå bilder ur den kristna kyrkans historia jämte skildringar av märkligare religiösa personligheter från olika tider, ägnade att i sedligt-religiöst avseende inverka uppfostrande på de unga. Detta senare kan ha sin nytta, men det är icke kristendoms-kunskap. Det minsta man kan fordra, ifall kristendomsämnet skall på något sätt ingå i undervisningen, är bibelläsning med den utläggning, som därtill hör. Men sådan bibelläsning skulle enligt utskottets förslag och departementssakkunniges mening vara alldeles utesluten. Det var det jag syftade på, när jag sade, att all kristendomsundervisning skulle uteslutas, och jag tror, att jag därutinnan har fullkomligt rätt, så att det steg man här står i begrepp att taga är vad jag nämnde, att man här vill för första gången inlåta sig på att inrätta en offentlig statsskola, som icke har ämnet kristendomsundervisning på sin läroplan eller är bygd på kristlig grund. ehuru undervisningen skulle gå ut på att bibringa allmänbildning — det gäller ju här icke en ren yrkesskola, utan en skola för allmänbildning, om ock i praktisk riktning.

Herr statsrådet nämnde, att det alltför länge lämnats ett tomrum uti barnens liv, sedan de slutat folkskolan och innan de kunna inträda i de praktiska yrkena. Det är alldeles riktigt. Det är ett stort fel i vår tid, att det uppstått ett sådant tomrum i barnens liv, och jag har också med tillfredsställelse hälsat detta skolförslag i det hänseendet, att det verkligen kommer att fylla ett sådant tomrum. Men såsom förslaget nu ligger på den punkt jag berört, kommer det likväl att kvarstå ett tomrum uti barnens *religiösa* och *sedliga* liv, som är av den allra största fara för samhället. Det är något, som kunnat bevitnas av en var, att ungdomen mer och mer förvildas, och jag är bestämt övertygad om att detta beror på den alltmer

Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.  
(Forts.)

Ang. upprät-  
tande av prak-  
tiska ungdoms-  
skolor.

(Forts.)

fortgående avkristningen. Men det kraftigaste medlet till ett folks avkristning är att avkristna skolan. Det gäller därför, att fylla det nämnda tomrummet i barnens liv genom kristendomsundervisning lämpligt anordnad. Herr statsrådet nämnde, att det var endast en liten tid, ett par år, av barnens liv, som denna skola skulle komma att upptaga, men jag vill påpeka, att det är den viktigaste delen av barnens liv. Just då det religiösa medvetandet vaknar och kräver ett svar, böra barnen icke lämnas utan ledning från skolans sida.

Herr statsrådet hänvisade till, att konfirmationsundervisningen påginge samtidigt eller komme strax efter skoltiden. Men den, som något litet känner till förhållandena, vet, huru allmän den klagan är, att konfirmationsundervisningen pågår alltför kort tid, att den icke lämnar tillfälle att meddela nöjaktig undervisning eller göra barnen tillräckligt hemmastadda i bibeln, och att skolundervisningen icke heller är därför tillräcklig. Det är en allmän klagan från prästerskapets sida, att barnen hava alldeles för liten underbyggnad, då konfirmationsundervisningen börjar. Dessutom är det ett känt förhållande att alla barnen icke längre deltaga i konfirmationsundervisningen, utan mer och mer alldeles undandraga sig densamma. Det borde väl vara statens plikt att i någon mån fylla detta tomrum, denna lucka i barnens sedliga och religiösa uppfostran. Men är det nu verkligen så, som herrar Bergqvist och Strömberg föreställa sig, att man i samband med undervisningen i modersmål och hembydskunskap också skall kunna anordna bibelläsning med tillhörande förklaringar samt meddela den undervisning, som ligger uti en skildring av de viktigaste ledande personligheterna under den kristna kyrkans utveckling — ja, är det meningen så kan ju något vara vunnet. Därför skall jag be att till herr statsrådet få rikta denna fråga: är det meningen, att man under modersmåls- och medborgarkunskaps-timmarna i fortsättningsskolan också skall få anordna bibelläsning och meddela sådan undervisning, som ligger uti en skildring av kristna personligheter? I sådant fall har man ju några garantier för att skolan icke alldeles avskäres från all kristlig grund.

Herr Hellberg: Bland de många glädjande nydaningar, som den nu föreliggande storslagna organisationsplanen innebär inom vårt folkundervisningsväsen i syfte att bereda folkets ungdom en bättre och högre utbildning för livet och särskilt för det praktiska livet synes mig den ställning, som däri inrymts det husliga arbetet, vara särskilt glädjande.

Ecklesiastikministern uttalade nyss, att det inom vårt land råder en alltför stor missaktning för det praktiska arbetet. Men man kan säga att mot det fysiska arbetet står en verkligt kinesisk fördöm, som inte minst gjort sig gällande beträffande det husliga arbetet, vilket inom olika samhällsklasser länge betraktats och jag tror mångenstädes ännu betraktas som någonting mindervärdigt. Detta är ett mycket menligt förhållande, som verkar olyckligt i olika avseenden inom vårt samhälle. Jag tror, att vi hava anledning särskilt under nu rådande kris- och nödtid att tänka på.

om det inte i många avseenden kunde vara annorlunda ställt än det är under denna prövningstid, därest det husliga arbetet varit uppskattat som sig bort och de unga kvinnorna fått tillbörlig utbildning i detta. Nu har med det föreliggande förslaget ett försök gjorts att lyfta upp det husliga arbetet på samma plan som övrig yrkesverksamhet, och därhän måste det också förr eller senare komma för att det i detta avseende skall bli tillfredsställande inom vårt samhälle. Utskottet har också på olika ställen i betänkandet betonat, att detta arbete har mycket stor betydelse, och särskilt säger utskottet på sid. 77 att det behjärtat »vikten av, att vid ordnande av våra praktiska ungdomsskolor det husliga arbetet blir i lika mån tillgodosett som all annan praktisk verksamhet».

*Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.  
(Forts.)*

Beklagligtvis har utskottet, när det kommer till frågan om organisation av en överstyrelse för de nya skolformerna låtit denna likställighet fara och nedflyttat det husliga arbetet på ett lägre plan. Jag är övertygad om, att denna nedflyttning kommer att i ganska hög grad bidra till att motverka den höjning i den allmänna opinionen av detta arbete, som skulle vara så högst önskelig och behörlig. Den nämnda nedflyttningen har skett däriigenom, att, medan inom yrkesskoleavdelningen i folkskoleöverstyrelsen de övriga yrkesundervisningsgrenarna fått sina representanter i ordinarie ledamöter, det husliga arbetet fått nöja sig med en konsulent, och medan de ordinarie ledamöterna där ha en avlöning av 8,100 kronor konsumenten får nöja sig med en avlöning av 2,750 kronor. Nu hänvisas visserligen i utskottets motivering till biinkomster, som denne konsulent skulle kunna förskaffa sig genom att öva inspektion över hela undervisningen i husligt arbete, och det beräknas på sid. 78 — en beräkning som jag för övrigt inte kunnat bli riktigt klok på — att konsumenten däriigenom skulle kunna komma upp till en samlad inkomst av ungefär 5,000 kronor. Men i alla fall synes det mig, att det här är meningen att lägga på denna kvinnliga representant för det husliga arbetet mera arbete, än som åligger representanterna för de manliga yrkesgrenarna, men med avsevärt mindre ersättning. Jag finner denna olikställighet mycket beklaglig och tror, som jag förut sagt, att det kan komma att återverka ute i livet, medföra, att dessa skolor, som meddela undervisning i husligt arbete, komma att betraktas som i viss mån av lägre typ än de övriga.

Här, mina herrar, ha vi ett exempel på konsekvenserna av kvinnans nuvarande rättslöshet, till och med nu, i ett fall som detta då det gäller en nyskapelse, som uttryckligen syftar att höja kvinnans yrkesverksamhet till likställighet med mannens. (Inom parentes vill jag erinra att man i medkammaren i dag får en annan synnerligen kraftig påminnelse om samma verkningar genom den motion, som där — jag undrar, om det är första gången det skett i vårt land — går till angrepp på det gamla privilegium, som statsundervisningen inrymmer åt den manliga ungdomen med åsidosättande av den kvinnliga.) Nu har utskottet också anförat att § 28 i regeringsformen skulle lägga hinder i vägen för att i över-

Ang. upprät-  
tande av prak-  
tiska ungdoms-  
skolor.  
(Forts.)

styrelsen inrätta en ordinarie kvinnlig ledamotstjänst, vars innehavare skulle representera det husliga arbetet. Om det verkligen är förhållandet, vilket det torde vara, hade det väl i alla fall inte hindrat, att man tillerkänt denna kvinna en extra ordinarie plats med något så när samma ställning som de ordinarie manliga. Men i den mån denna paragraf utgör ett hinder för likställighet på detta område är den också ett exempel på de konsekvenser, som kvinnans politiska rättslöshet medför.

Jag har velat fästa uppmärksamheten på detta förhållande, som inom kvinnliga kretsar väckt mycken uppmärksamhet och naturligtvis också inte så litet bitterhet. Något yrkande är på frågans nuvarande stadium omöjligt att framställa, men jag har tyckt, att det kan hava sin betydelse att ännu en gång för denna kammares majoritet, som anser den kvinnliga rösträtten så obehövligen — ja, somliga anse att den är rent av skadlig — det påvisas, hur behöfligt det vore för kvinnorna att vinna politisk likställighet med mannen för att kunna göra sina berättigade intressen gällande.

Jag tillåter mig uttala den förhoppningen, att den otillfredsställande anordning som på denna punkt nu kommer att beslutas, inte skall komma att bli synnerligt långlivad, utan att den snart skall komma att ersättas med en bättre och mera tidsenlig, som låter det husliga arbetet i dess främsta representant vederfaras full rättvisa och likställighet med den övriga yrkesverksamheten.

Herr Pers: De särskilda synpunkter, som herr Hellberg framdrog, hava också varit uppe i utskottet, men utskottet har icke funnit sig kunna i det nuvarande läget göra mer, än som är gjort, och jag tror, att det är flera än han, som hysa den förhoppningen, att de hinder, som möta för ett bättre ordnande, snarast möjligt skola kunna undanröjas.

Jag begärde ordet egentligen för att säga litet uti en annan fråga. Herr Meurling yttrade här, att om inte kristendomsämnet upptoges som ett särskilt ämne på fortsättningsskolans läroplan, det skulle vara många föräldrar, som skulle få svårt att skicka sina barn till denna skola, och sedan har från olika håll den synpunkten gjorts gällande, att kristendomsämnet borde ha upptagits på timplanen och fått särskild ställning uti denna skola. Jag skall inte uttala mig vidare om den saken än erinra om, vad jag föreställer mig de flesta i denna kammare kunna erinra sig, nämligen den tid för 40 à 50 år sedan, då den svenska folkhögskolan kom till. Då var det en strid, som rördes upp från visst håll mot den omständigheten, att denna skola icke hade kristendomsundervisningen på sin läroplan, och det är underligt att finna i dessa dagar, att en av folkhögskolans män, som då stred för att kristendomsämnet icke formellt skulle upptagas, nu anmält sig såsom varande den, som anser, att denna ungdomsskola bör ha kristendomsämnet upptaget som särskilt läroämne. Emellertid vill jag hemställa till kammarens ledamöter, om icke den svenska folkhögskolan, trots det att kristendomsämnet icke upptagits på dess läro-



plan, haft stort moraliskt, etiskt och idéellt inflytande på den svenska ungdomen, som bevisat dessa skolor. Jag för min del är övertygad om att det icke varit fallet i högre grad, om man haft detta kristendomsämne formellt upptaget på läroplanen. Det framstår för mig och framstod vid detta ärendes behandling i utskottet särskilt i dess andra avdelning, att kristendomen är en så personlig sak, att en person, som vill hos sina lärjungar ingjuta ett verkligt kristligt sinnelag, kan göra detta i alla skolans läroämnena, vare sig han har bibelläsning eller dogmatisk undervisning eller icke. Men det är stor skada för ungdomen, om detta ämne påtvingas en lärare, som icke är livad av kristendomsundervisning. Då gör det större skada än gagn, och därför tror jag, att den formulering, som utskottet stannat vid, bör kunna godtagas av denna kammare lika väl som av andra kammaren.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.*  
(Forts.)

Herr v o n M e n t z e r: Jag beklagar, att statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet lämnat förhandlingarna här. — Nej, jag ser med förnöjelse, att jag icke längre har anledning att framställa klagomål över den saken. Det är nämligen med särskild förnöjelse jag ser herr statsrådet åter inträda i kammaren. Jag vill nämligen betona vikten och betydelsen av att den fråga, som herr Ekman nyss framställde till herr statsrådet, verkligen blir besvarad. Det svar, som därvid erhålles, kan ju vara och bli av stor betydelse både för frågans behandling här i dag och sedan för saken i dess helhet i framtiden. Därför vill jag vördsamt stryka under denna fråga och förena mig uti en mycket allvarlig begäran, att den måtte bli besvarad.

Herr Bergqvist yttrade, såvida jag uppfattat honom rätt, att han förväntar, att majoriteten inom denna kammare skall vara benägen att se till, att kristendomen blir tillgodosedd även i fortsättningsskolan liksom i de andra skolorna, och han sade tillika, att, då han strävat för detta, han inom utskottet stannat vid ett kompromissyttrande sådant som det, som föreligger i utskottets utlåtande. Han sade, att han kände sig mycket tillfreds med detta yttrande, därför att — som han betonade — såsom det är lagt, det kan hända att man även får kristendomsintresset tillgodosett med en sådan anordning, som nu är avsedd uti utskottets utlåtande. Det är det som är det viktigaste, att det verkligen blir förändrat så att kristendomsintresset får göra sig gällande.

Herr Bergqvist talade också om betydelsen av personligheterna, och lika sant som det är, att det är gott för kristendomen, om det är en person, som verkligen av hela sitt hjärta framställer saken till förmån för kristendomen, lika visst är det också, att en person av rakt motsatt riktning kan göra sitt inflytande gällande, och ingen lär väl förneka, att det uti dessa skolor kan förekomma personligheter av bägge slagen. När det är förhållandet, att personer av bägge slagen kunna förekomma, måtte det väl för dem, som ha intresse av att kris-

Ang. upprät-  
tande av prak-  
tiska ungdoms-  
skolor.

(Forts.)

tendomen verkligen kommer fram, att den hålles fram för ungdomen i denna, såsom jag förut sagt, för densamma kritiska period, vara en huvudsak, att verkligen, som det sades, bibelläsning skall förekomma, att kristna personligheter och karaktärer skildras under den undervisning, som förekommer i fortsättningsskolan.

Här har talats om att det är fråga om att inrätta praktiska skolor, och jag ber att få säga, att huru praktisk skolan än göres, tror jag det första är, att den lägges praktiskt, så att ungdomen icke utvecklas ensidigt, att den icke utbildas endast i vissa yrken eller erhåller en viss medborgerlig kunskap och möjligen också fysisk uppfostran, utan även andlig.

Med dessa tankar ber jag, herr greve och talman, endast att få understryka vikten av att vi få svar på den av herr Ekman framställda frågan till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet.

Herr statsrådet Rydén: Jag har väntat litet med mitt svar, för att jag skulle få höra, om det skulle komma flera invändningar, så att jag kunde svara på dem på en gång och icke behöfve taga kammarens tid mer än en gång i anspråk.

Beträffande den första invändning, som gjorts av herr Ekman och som jag uppfattade som en fråga till mig, huru jag ställer mig till kristendomsundervisningen i fortsättningsskolan, är det klart, att jag eller vilken annan som kan vara departementschef vid behandlingen av detta ärende, därest riksdagen godkänner det förslag som statsutskottet gjort i motiveringen på sid. 18, kommer att hemställa, att en sådan stadga angående fortsättningsskolan kommer att utfärdas och sådana kursplaner fastställas, som stå i överensstämmelse med vad riksdagen uttalat i sitt beslut, formulerat av statsutskottet. Detta kommer givetvis varje ecklesiastikminister att rätta sig efter, ifall riksdagens beslut står bakom utlåtandet, så att ämnet kristendomsundervisning icke kommer att såsom sådant stå vid sidan av undervisningen i modersmålet, medborgarkunskap och eventuellt naturkunnighet eller arbetskunskap, eller vilket som kan komma att stå såsom det tredje, rubricerat som ett självständigt läroämne. Men å andra sidan är genom det sätt, varpå utskottet formulerat sitt utlåtande, klart, att en lojal tolkning av ett sådant riksdagens beslut hänför detta till vad departementssakkunniga uttalat i denna punkt, och jag skall be att få läsa upp det, så mycket mer som jag personligen deltagit i avfattningen därav.

Beträffande ämnet kristendomsundervisning säga de först, att de icke kunna förorda att detta ämne upptages på fortsättningsskolans läroplan såsom ett fristående läroämne, vare sig obligatoriskt eller fakultativt, och sedan säga de: »Å andra sidan bör det ingalunda fullständigt uteslutas från fortsättningsskolans program utan, i överensstämmelse med vad som föreslagits i en del av de inkomna utlåtandena över kommittébetänkandet, infogas såsom ett led i skolans övriga verksamhet. Med beaktande av de av folk-skolöverstyrelsen givna anvisningarna beträffande lämpligt läroin-

nehåll för den undervisning, varom här är fråga, vilja de sakkunniga för sin del förorda, att uti den läsning, som enligt kursplanen bör förbindas med undervisningen i modersmålet eller medborgarkunskap, måtte ingå bilder ur den kristna kyrkans historia jämte skildringar av märkligare religiösa personligheter från olika tider, ägnade att i sedligt-religiöst avseende inverka uppfostrande på de unga.»

Jag kan icke se annat än att utskottets betänkande, såsom det är avfattat — dess lydelse har icke varit underställd min prövning — direkt pekar på att ordna läroplanen på det sätt, som av departementssakkunnige principiellt föreslagits. För min del ber jag få ytterligare säga, att det går som en grundtanke genom hela förslaget, att man över huvud taget icke skall klavbinda för mycket, utan att man skall ha rörelsefrihet med hänsyn till lokala och individuella förhållanden. Det väsentliga och avgörande är att skolan fyller sin uppgift och det mindre väsentliga är de rent reglementariska föreskrifterna. Det går, som sagt, som en röd tråd genom hela förslaget, och jag kan icke tänka mig, att det skall finnas någon skolstyrelse, som skulle vilja göra någon jämkning på denna punkt, ty det skulle mötas av motstånd från de myndigheters sida, som ha med denna fråga att göra, och det kan i varje fall icke bli ecklesiastikministern. Detta om den saken.

Jag ber även att få säga några ord med anledning av herr Hellbergs anmärkningar mot föreliggande förslag, som icke bara träffa statsutskottet utan framför allt föredragande departementschefen i fråga om den ställning, som bör tillmätas representanten för det husliga arbetet inom den blivande överstyrelsen. Jag vill till en början säga att efter min uppfattning — jag tillmäter mig icke något anspråk på att vara speciellt grundlagskunnig — det icke lär vara möjligt att med nuvarande grundlagsbestämmelse i § 28 regeringsformen i folkskolöverstyrelsen inrätta en kvinnlig ämbets tjänst av tredje graden. Jag har försökt sätta mig in i saken, och åtskilliga andra sakkunniga ha försökt penetrera ämnet, och vi hava kommit till den uppfattningen, att de ordalag, som förekomma i § 28, icke medgiva skapandet av en kvinnlig byråchefstjänst eller undervisningsrådstjänst, förrän grundlagen blivit ändrad. Det räcker sålunda icke med vad som föreslagits i propositionen angående läroverkslärarnas löneroglering, där Kungl. Maj:t föreslagit, att grunderna för kvinnors anställning skola fastställas av Konung och riksdag gemensamt. Dessa tjänster ingå tydligen i den kategori av tjänster, som omnämnas i § 28, och efter min mening är det icke möjligt att föreslå liknande bestämmelser beträffande kvinnors tillträde till här förevarande tjänster, utan därför fordras en ändring i själva grundlagen.

En annan omständighet, som jag ber att få fästa uppmärksamheten på, då jag är angelägen om att det icke skall kvarstå någon uppfattning om att det skulle vara min avsikt att undervärdera kvinnans insats på detta område, är att det för det närmast kommande året icke på långt när finnes fullt arbete för en kvinnlig tjänste-

*Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.*  
(Forts.)

Ang. upprät-  
tande av prak-  
tiska ungdoms-  
skolor.

(Forts.)

man, om hon skulle syssla endast med de ärenden, som komma under yrkesskolöverstyrelsen. Det förhåller sig nämligen i detta ögonblick så, att det endast finnes nio husmodersskolor, som sökt statsanslag för det löpande året, och hon skulle icke hava att taga befattning med andra än dessa skolor. Allt det andra gäller att få fram sedermera, och det kommer att taga någon tid. För att då fylla ut arbetet och sålunda försvara anställandet av en kvinnlig tjänsteman här har man både inom statsutskottet och regeringen tänkt sig, att hon skulle få vissa andra uppdrag, som falla alldeles intill hennes såsom konsulent i yrkesskolöverstyrelsen. Vi hava t. ex. husligt arbete i vissa flickskolor, privatskolor, samt i vissa kvinnliga folkskoleseminarier och vissa folkskolor, och det blir beträffande dessa anstalter ett arbete, som är väsentligen ensartat. Man har avsett att sammanföra detta, som mycket väl kan skötas av en och samma person, och för denna tjänst använda de arvoden, som stå till buds å de olika hållen och sålunda erhålla en avlöning av 5,000 kronor. Jag är övertygad om att det hela är en övergångsanordning. Men om man utgår från att man, när man skapar en tjänst, även bör någorlunda fylla ut tiden för vederbörande tjänstinnehavares verksamhet, har det icke varit möjligt att gå någon annan väg än den föreliggande. Jag tror icke, att man kan säga, att beloppet är orättfärdigt knappt tillmätt, om man tänker på det närmaste året. Men jag är fullt överens med herr Hellberg om att, så snart denna yrkesundervisning växt ut, så att det kräves en kvinnlig tjänsteman, som helt ägnar sig åt denna verksamhet, denna tjänst naturligtvis också bör inrättas på ordinarie stat och utrustas med löneförmåner, som i alla avseenden äro tillfredsställande. Detta är sålunda tänkt som ett rent provisorium. Men jag tror, att det är nödvändigt, att om man vill ha en kvinna till undervisningsråd i den blivande skolöverstyrelsen, också ändra § 28 i regeringsformen, innan detta kan ske.

Herr E k m a n, K a r l J o h a n: Jag skall be att få tacka herr statsrådet för svaret. Herr statsrådet uttalade, att en lojal tolkning av riksdagens beslut, om det blir sådant som utskottet föreslagit, innebär detsamma som det de departementssakkunniga uttalat. Detta uttalande innehåller, att »de sakkunniga för sin del förorda, att uti den läsning, som enligt kursplanen bör förbindas med undervisningen i modersmålet eller medborgarkunskap, måtte ingå bilder ur den kristna kyrkans historia jämte skildringar av märkligare religiösa personligheter från olika tider, ägnade att i sedligt-religiöst avseende inverka uppfostrande på de unga».

Här talas således icke om den bibelläsning, som både jag och biskop Bergqvist ansågo vara av sådan vikt. Men herr statsrådet tillade, att det går som en grundtanke genom hela förslaget, att man över huvud taget icke skall klavbinda för mycket utan att man skall ha rörelsefrihet med hänsyn till lokala och individuella förhållanden. Jag ber att få taga fasta på detta uttalande i det sammanhang det här fällt.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, förutom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade i avseende å det under behandling varande utlåtandet annat yrkande ej förekommit än, av herr *Strömberg*, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med följande ändringar i avdelningen B (beträffande högre folkskolor):

i sista stycket av mom. 1 skulle utelämnas de näst efter orden »sådan typ» förekommande orden »av riksdagen»;

i vart och ett av mom. 8 och 9 skulle insättas orden »Kungl. Maj:t och» näst framför ordet »riksdagen».

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till herr *Strömbergs* yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Vidkommande härefter motiveringen, fortsatte herr talmannen. hade endast yrkats, av herr *Ekman, Karl Johan*, att utskottets uttalanden skulle godkännas med den ändring, att det med ordet »Beträffande» börjande stycket å sid. 18 i det tryckta utlåtandet avfattades sålunda: »Beträffande frågan om upptagande av kristendoms-kunskap på fortsättningsskolans undervisningsplan förväntas, att i enlighet med vad folkundervisningskommittén och folkskolöverstyrelsen förordat detta ämne icke kommer att uteslutas från fortsättningsskolans program.»

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets uttalanden i motiveringen samt vidare på bifall till herr *Ekman*s berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

---

Herr statsrådet *Rydén* avlämnade

dels Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 404, angående ändringar i villkoren för lån från fonden för torvindustriens befrämjande samt anslag till kapitalökning för samma fond;

nr 411, angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 under andra huvudtiteln för täckande av vissa förskott; och

nr 412, angående avlöningsförhöjning för viss fångsvårdstjänsteman;

dels ock Kungl. Maj:ts nådiga skrivelse nr 405, med tillkännagivande att i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln bebådad framställning till riksdagen angående anslag för år 1919 för anordnande av kyllinrättningar icke kommer att föreläggas riksdagen.

---

Ang. upprättande av praktiska ungdomsskolor.

(Forts.)

Friherre *Hermelin* väckte en motion, nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av ersättning till ledamöterna i ett vid lantbruksstyrelsens sida ställt lantbruksråd.

Motionen hänvisades till jordbruksutskottet.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet följande motioner:

nr 179, av herr *Fant*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om beviljande av anslag till fångvärdar och statens arbetsanstalter;

nr 181, av herr *Petrén, Alfred*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i avlöningsstaten för förste provinsialläkare och provinsialläkare;

nr 182, av herr *Petrén, Alfred*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i gällande provinsialläkar-taxa;

nr 183, av herr *Bergqvist* m. fl., angående ortstillägg åt lärare vid högre allmänna läroverk och samskolor, folkskoleseminarier samt folk- och småskolor i Västerbottens och Norrbottens län;

nr 184, av herr *Bergqvist*, angående ortstillägg åt lärare vid landstingens småskoleseminarier i Västerbottens och Norrbottens län;

nr 185, av herr *Bergqvist*, om meddelande av viss bestämmelse rörande ålderstillägg för ämneslärare vid allmänna läroverk, högre lärarinneseminarier och folkskoleseminarier; samt

nr 186, av herr *Bergqvist* m. fl., om förhöjd avlöning åt manliga lärare vid småskolor och mindre folkskolor samt biträdande manliga lärare vid folkskolor.

Herr *Ekman, Johan Emilson*, avgav en motion, nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 369, med förslag till förordning angående försäljning av pilsner m. m.

Denna motion hänvisades till bevillningsutskottet.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 381, angående tillfällig lönereglery för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.;

nr 384, angående tillfällig lönereglery för tjänstemän vid statens vattenfallsverk m. m.;

nr 400, angående anslag för upprätthållande av kommerskollegii verksamhet under år 1919 m. m.;

nr 402, angående anvisande av anslag till arvode åt en särskild föredragande inom kontrollstyrelsen för ärenden angående skattefri sprit samt vissa alkoholhaltiga preparat;

nr 403, angående anslag å tilläggsstat för år 1918 under femte

huvudtiteln för täckande av under år 1917 uppkomna brister å vissa ordinarie reservationsanslag;

nr 408, angående beredande av rörelsekapital för statens industrikommission för tillgodoseende av landets importbehov av industriella råvaror;

nr 411, angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 under andra huvudtiteln för täckande av vissa förskott; samt

nr 412, angående avlöningsförhöjning för viss fångvärdstjänsteman.

---

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 401, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 30 juni 1916 om krigskonjunkturskatt.

---

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 404, angående ändringar i villkoren för lån från fonden för torvindustriens befrämjande samt anslag till kapitalökning för samma fond.

---

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts nådiga skrivelse nr 405, med tillkännagivande att i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln bebådad framställning till riksdagen angående anslag för år 1919 för anordnande av kylinrättningar icke kommer att föreläggas riksdagen, beslöts, att skrivelsen skulle överlämnas till jordbruksutskottet.

---

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse nr 198, till Konungen angående viss ändring i fråga om sättet för uppbörden av skattefrälseränta.

---

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Göransson* under nio dagar från och med den 10 innevarande månad.

---

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 108, i anledning av väckt motion om höjning av rederilånefondens;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående

anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 för täckande av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående uppförande av nya sjukhus för Västernorrlands regemente och Norrlands trängkår samt för Göta artilleriregemente m. m.;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat för år 1918 under fjärde huvudtiteln för uppförande av nya sjukhus för Västernorrlands regemente och Norrlands trängkår samt för Göta artilleriregemente m. m.;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av behållningar å vissa extra anslag för utförande av ändringsarbeten å undervattensbåtar;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag å tilläggsstat för år 1918 till anskaffning av en motorpråm för Karlskrona fästning;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anvisande av medel till beredande av tvångsuppfostran åt minderåriga kvinnliga förbrytare;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i statsverkspropositionen under punkt 47 av sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående statsunderstöd åt synnerligt skattetyngda landskommuner jämte i ämnet väckta motioner, dels ock proposition angående undantag från gällande föreskrifter om statsunderstöd åt dylika kommuner;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av extra statsbidrag för år 1918 åt registrerade sjukkassar;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning av vissa av statsmedel utgående livräntor jämte i ämnet väckt motion;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för vissa ombyggnads- och inredningsarbeten inom Västerås slott;

nr 119, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående anvisande av bidrag till Svenska stadsförbundets verksamhet; samt

nr 120, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående understöd åt småbrukskolonien Emaus i Norrtälje jämte i ämnet väckta motioner;

andra sammansatta stats- och lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall; och

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av statens bidrag till fiskares försäkring;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående visst undantag från tillämpningen av stad-



gandena i 23 och 31 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker; samt

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad bestämmelse angående tiden för ikraftträdande av vissa delar av förordningen den 14 juni 1917 om ändrad lydelse av 3, 13, 23 och 31 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker;

lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 49 § i strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 33 § i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes den 23 oktober 1914;

nr 55, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lagutskottets utlåtande nr 51 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående handel med vissa begagnade föremål m. m.;

nr 56, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om statsdepartementen, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 57, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i värnpliktslagen, dels ock i anledning därav väckt motion;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggsbidrag till vissa innehavare av odlingslägenheter och skogstorp å kronomark i de sex nordligaste länen; samt

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggsbidrag till innehavare av nybyggeslägenheter inom Alträskes nybyggesområde i Norrbottens län m. m.; ävensom

andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fattigvård m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av § 12 i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning m. m.;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 6 i lagen den 29 maj 1896 angående blindundervisningen m. m.;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta m. m.; samt

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av statsinspektion över fattigvården m. m.

Justerades aderton protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,22 e. m.

In fidem  
A. v. *Krusenstjerna.*

---

## Fredagen den 10 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet *Petersson* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 406, angående ytterligare rörelsekapital för folkhushållningskommissionen m. m.;

nr 410, angående uppförande i riksstaten för år 1919 under femte huvudtiteln av ordinarie anslag till navigationsskolorna m. m.;

nr 413, angående anvisande av anslag till förstärkning av ordinarie anslaget till navigationsskolorna för åren 1918 och 1919;

nr 414, angående tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal vid sjökrigsskolan och navigationsskolorna;

nr 417, angående anslag å tilläggsstat under nionde huvudtiteln för täckande av vissa förskott;

nr 419, med förslag till ny avlöningsstat för statistiska centralbyrån m. m.;

nr 421, angående anvisande av medel till beredande av lokaler i fastigheten nr 1 i kvarteret Sjöhästen åt viss del av krigsarkivet m. m.; samt

nr 422, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att under viss förutsättning för kronans räkning inköpa fastigheten nr 2 i kvarteret Neptunus mindre i Stockholm.

---

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för tandläkarinstitutet att till statsverket inleverera vissa medel;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggsarvoden åt vissa extra ordinarie ämneslärarinnor vid allmänna läroverk;

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänstårsberäkning för tillförordnade folkskolinpektören Knut Bernhard Kjellmark för uppflyttning i högre lönegrad; samt

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd för utgivande av tidskriften Biblioteksbladet.

Föredrogos följande från andra kammaren ankomna protokollsutdrag:

nr 582, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande nr 10, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående reformering av religionsundervisningen i skolorna; samt

nr 583, med delgivning av andra kammarens beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avskaffande av biskops och konsistoriums överinseende över de allmänna läroverken och statsfolkskoleseminarier.

Första kammaren beslöt hänvisa dessa ärenden till sitt första tillfälliga utskott.

Anmäldes och bordlades

sammansatta lag- och jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län, dels ock i anledning därav väckt motion; samt

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat för år 1918 under nionde huvudtiteln för undersökning av vissa mineralfyndigheter;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 9 §§ i förordningen den 18 juni 1915 om förekommande av överdriven avverkning å ungskog inom de delar av Västerbottens och Norrbottens län, som ej höra till lappmarken, ävensom i ämnet väckt motion; samt

nr 77, i anledning av väckta motioner om ändring i grunderna för användande av anslaget till rättshjälp åt åbor och lägenhetsinnehavare m. m.; ävensom

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 17, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning i fråga om anordnande genom statens försorg eller medverkan av bildande förströelser för ungdomen i Sveriges landsbygder; samt

nr 18, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning i fråga om åtgärder för åstadkommande av minskade restantier och avskrivning av skatter.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 107—118.

---

Vid föredragning av statsutskottets memorial

nr 119, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående anvisande av bidrag till svenska stadsförbundets verksamhet; och nr 120, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående understöd åt småbrukskolonien Emaus i Norrtälje jämte i ämnet väckta motioner,

godkändes de i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna.

---

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran andra sammansatta stats- och lagutskottets utlåtanden nr 1 och 2, bevillningsutskottets betänkanden nr 40 och 41, lagutskottets utlåtanden och memorial nr 53—57, jordbruksutskottets utlåtanden nr 73 och 74 samt andra särskilda utskottets utlåtanden nr 1—5.

---

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet följande motioner:

nr 187, av herr *Magnusson, Gerhard*, om höjande av veckotimpenningen för ordinarie gymnastiklärare vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet och folkskoleseminarierna;

nr 188, av herr *Bergman*, angående avlösningsförbättringar för musiklärare vid högre allmänna läroverk och vid realskolor; samt

nr 189, av herr *Bergman*, angående likställande av lärarna vid statens provskola, nya elementarskolan, med lärarna vid provårsläroverk i avseende på det för dessa senare föreslagna särskilda arvodet samt om höjning av detta arvodesbelopp.

---

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts nädiga propositioner;

nr 406, angående ytterligare rörelsekapital för folkhushållningskommissionen m. m.; och

nr 417, angående anslag å tilläggsstat under nionde huvudtiteln för täckande av vissa förskott.

---

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts nädiga propositioner:

nr 410, angående uppförande i riksstaten för år 1919 under femte huvudtiteln av ordinarie anslag till navigationsskolorna m. m.;

nr 413, angående anvisande av anslag till förstärkning av ordinarie anslaget till navigationsskolorna för åren 1918 och 1919;

nr 414, angående tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal vid sjökrigsskolan och navigationsskolorna;

nr 419, med förslag till ny avlöningsstat för statistiska centralbyrån m. m.;

nr 421, angående anvisande av medel till beredande av lokaler i fastigheten nr 1 i kvarteret Sjöhästen åt viss del av krigsarkivet m. m.; samt

nr 422, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att under viss förutsättning för kronans räkning inköpa fastigheten nr 2 i kvarteret Neptunus mindre i Stockholm.

---

Ordet lämnades på begäran till herr vice talmannen, som yttrade: Herr talman! Jag ber att få hemställa, att å morgondagens föredragningslista måtte bland två gånger bordlagda ärenden först uppföras lagutskottets memorial nr 55, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lagutskottets utlåtande nr 51, samt att tills vidare å föredragningslistorna till kammarens sammanträden måtte sist uppföras konstitutionsutskottets memorial nr 1, med uppgift å vilande förslag till ändringar i grundlagarna, punkten 5.

Detta förslag antogs.

---

Justerades sju protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,21 e. m.

In fidem  
*A. v. Krusenstjerna.*

---